

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

**ΠΜΣ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΙΧΑΗΛ ΧΛΕΤΣΟΣ

ΖΩΗ-ΜΑΡΙΑ ΣΚΑΡΠΙΝΑΚΗ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2022

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελλάδα έχει αντιμετωπίσει αρκετές απότομες αλλαγές ως αποτέλεσμα της σοβαρής οικονομικής κρίσης που υπέστη το έθνος τα τελευταία 10 χρόνια. Οι δημόσιες δαπάνες μειώθηκαν και ένα σημαντικό μέρος των νοικοκυριών οδηγήθηκε στη φτώχεια. Το ποσοστό φτώχειας στην Ελλάδα το 2013 ήταν λίγο πάνω από το 23,1%, σύμφωνα με τη Eurostat. Ο κλάδος της εκπαίδευσης δεν ήταν απρόσβλητος στις αρνητικές επιπτώσεις που επηρέασαν σχεδόν όλες τις κοινωνικές ομάδες. Πολλά από τα απαραίτητα εφόδια που χρειάζονταν για να λειτουργήσουν σωστά τα σχολεία έλειπαν.

Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση στην οποία βρισκόταν το έθνος επηρέασε επίσης τους μαθητές, καθώς οι γονείς τους ήταν υπό τόση οικονομική πίεση. Άλλωστε, ένας σημαντικός αριθμός γονέων αντιμετώπισε ξαφνική απώλεια εργασίας και πολλοί άλλοι πάλεψαν να βρουν ακόμη και τα πιο βασικά είδη ανάγκης για να επιβιώσουν οι οικογένειές τους. Αναπόφευκτα, τα παιδιά επηρεάστηκαν από την επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης. Τέλος, υπήρξαν σημαντικές, σε μεγάλο βαθμό αρνητικές τροποποιήσεις στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι η καταγραφή όλων των αλλαγών που υπέστη η σχολική κοινότητα, η ανάδειξη των στοιχείων που αποδεικνύουν την οικονομική καθίζηση στην κοινωνία μας, στο εκπαιδευτικό σύστημα και κατά κύριο λόγο στους εκπαιδευτικούς που αποτελούν και το δείγμα αυτής της έρευνας. Η μελέτη που πραγματοποιήθηκε απευθύνθηκε σε εκπαιδευτικούς και διευθυντικά στελέχη των σχολικών μονάδων Ζωγράφου, Νέας Ερυθραίας Κηφισιάς, Αμπελοκήπων, Παλαιού Φαλήρου, Βούλας και Πειραιά με βαθύτερο στόχο να καταγράψει η άποψή τους σχετικά με το πόσο επηρεάστηκε η σχολική λειτουργία, οι μαθητές και η σχολική καθημερινότητά τους από την οικονομική κρίση. Τέλος, η έρευνα καταγράφει την γνώμη τους αναφορικά με το αν διακρίνουν οποιαδήποτε βελτίωση τα τελευταία έτη στην εκπαίδευση και πόσο αισιόδοξοι είναι για το μέλλον του εκπαιδευτικού συστήματος.

Λέξεις Κλειδιά: Οικονομική κρίση, Εκπαίδευση, Μαθητές, Εκπαιδευτικοί

ABSTRACT

Greece has faced several drastic changes as a result of the severe economic crisis that the nation has suffered over the past 10 years. Public spending was reduced and a significant proportion of households were driven into poverty. The poverty rate in Greece in 2013 was just over 23.1%, according to Eurostat. The education sector was not immune to the negative effects that affected almost all social groups. Many of the necessary supplies needed for the schools to function properly were missing.

The socio-economic situation the nation was in also affected the students as their parents were under so much financial pressure. After all, a significant number of parents faced sudden job loss and many others struggled to find even the most basic necessities for their families to survive. Inevitably, the children were affected by the worsening economic situation. Finally, there have been significant, largely negative modifications to the teaching profession.

The purpose of this specific study is to record all the changes that the school community has undergone, to highlight the evidence that proves the economic decline in our society, in the education system and mainly in the teachers who are the sample of this research. The study carried out was addressed to teachers and managers of the Zografou, Nea Erythraia Kifisia, Ampelokipi, Palaio Faliro, Voula and Piraeus school units, with the deeper aim of recording their opinion on how the school operation, the students and their daily school life were affected by the economic crisis. Finally, the survey records their opinion regarding whether they see any improvement in recent years in education and how optimistic they are about the future of the education system.

Keywords: Economic crisis, Education, Students, Teachers

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	3
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	12
1.1 ΤΙ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.....	12
1.2 ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ	13
1.3 ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ	14
1.4 ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΓΟΝΕΙΣ	15
1.5 ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ	16
1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 1ΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	18
2.1 ΤΙ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	18
2.2 ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	19
2.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	21
2.4 Α.Ε.Π. – ΕΛΛΕΙΜΜΑ.....	23
2.5 ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	25
2.6 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	27
2.7 ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	28
2.8 ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΥΠΕΣΤΗ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ...	30
2.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 2 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΩΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	32
3.1 ΤΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΧΕΙ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	32
3.1.1. ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ.....	33
3.1.2 ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ-ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ	34
3.1.3 ΜΕΙΩΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ	36
3.1.4 ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ & ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	37
3.1.5 ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	37
3.1.6 ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	38
3.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ.....	38
3.2.1 ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ-ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΓΕΣΙΑ	38
3.2.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ.....	40
3.2.3 ΑΓΧΟΣ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ.....	45

3.3 ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ	46
3.3.1 ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ	46
3.3.2 ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	48
3.3.3 Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	50
3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 3ΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	54
4.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	54
4.2 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ	54
4.3 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	56
5.1 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	56
5.2 ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ.....	57
5.4 ΜΕΤΡΗΣΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ	57
5.5 ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	61
5.6 ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	63
6.1 ΦΥΛΟ	63
6.2 ΗΛΙΚΙΑ.....	64
6.3 ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ ΣΕ ΧΡΟΝΙΑ	65
6.4 ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΘΕΣΗ.....	66
6.5 ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	67
6.6 ΑΡΘΙΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ	68
6.7 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	69
6.8 ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΝΑ ΤΑΞΗ	70
6.9 ΕΤΗΣΙΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΝΑΛΩΣΙΜΩΝ (ΜΠΑΛΚ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ, ΤΕΤΡΑΔΙΑ, ΚΤΛΠ)	71
6.10 ΚΟΣΤΟΣ ΛΟΙΠΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ (ΣΤΟΛΕΣ, ΓΙΟΡΤΕΣ, ΚΤΛΠ)	72
6.11 ΕΤΗΣΙΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΝ ΑΝΑΛΩΣΙΜΩΝ (ΜΕΛΑΝΙΑ, ΚΙΜΩΛΙΕΣ, ΚΤΛΠ.).....	73
6.12 ΧΡΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΑΠΟ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΣΟΔΩΝ	74
6.13 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	75
6.14 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	76
6.15 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ	77
6.16 ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΥ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	78

6.17 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ ΣΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	79
6.18 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	80
6.19 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΡΑ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	81
6.20 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΡΑ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΟΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ.....	82
6.21 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΡΑ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΚΗ ΠΑΡΟΧΗ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	83
6.22 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ Η ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ	84
6.23 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ Η ΑΥΞΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ	85
6.24 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΡΑ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΟΛΑΒΕΣ ΚΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ	86
6.25 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΕΡΓΟ.....	87
6.26 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	88
6.27 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	89
6.28 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	90
6.29 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	91
6.30 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ Η ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	92
6.31 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	93
6.32 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΑΠΡΟΣΚΟΠΤΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	94
6.33 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΠΟΥ ΕΠΙΘΥΜΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	95
6.34 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	96

6.35 ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗΣ	97
6.35.1 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΘΕΣΗ	97
6.35.2 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	98
6.35.3 ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	99
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	108
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	108
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	110

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Μεταπτώσεις Α.Ε.Π. Ευρωπαϊκών Χωρών	25
Εικόνα 2: Πίνακας Διαχρονικής Εξέλιξης Κοινωνικο - Οικονομικών Δεικτών στην Ελλάδα % (2009 - 2018)	27
Εικόνα 3: Ποσοστό Δαπάνης Γενικής Κυβέρνησης για την Εκπαίδευση ως προς το Σύνολο & Δαπάνες ως % του ΑΕΠ – 2016	34
Εικόνα 4: Αριθμός Σχολικών Μονάδων.....	35
Εικόνα 5: Μείωσης Μαθητικού Πληθυσμού και Προβλέψεις για το Μέλλον	36
Εικόνα 6: Αριθμός Εκπαιδευτικών (Μόνιμοι-Αναπληρωτές).....	43
Εικόνα 7: Δαπάνες Νοικοκυριών για την Εκπαίδευση.....	51

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Φύλο	63
Διάγραμμα 2: Ηλικία.....	64
Διάγραμμα 3: Προϋπηρεσία σε χρόνια	65
Διάγραμμα 4: Υπηρεσιακή θέση	66
Διάγραμμα 5: Σχολική μονάδα.....	67
Διάγραμμα 6: Αριθμός μαθητών	68
Διάγραμμα 7: Αριθμός εκπαιδευτικών.....	69
Διάγραμμα 8: Αριθμός μαθητών ανά τάξη.....	70
Διάγραμμα 9: Ετήσιο κόστος αναλωσίμων (μπλοκ ζωγραφικής, τετράδια, κτλπ).....	71
Διάγραμμα 10: Κόστος λοιπού εξοπλισμού	72
Διάγραμμα 11: Ετήσιο κόστος απαραίτητων αναλωσίμων.....	73

Διάγραμμα 12: Χρήση χρηματοδότησης από εναλλακτικές πηγές εσόδων.....	74
Διάγραμμα 13: Αποψη σχετικά με την επάρκεια της χρηματοδότησης.....	75
Διάγραμμα 14: Αποψη σχετικά με την επίδραση της χρηματοδότησης στην παρεχόμενη εκπαίδευση.....	76
Διάγραμμα 15: Αποψη σχετικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων.....	77
Διάγραμμα 16: Τομείς που θεωρείται πως χρειάζονται περισσότερη χρηματοδότηση.....	78
Διάγραμμα 17: Αποψη σχετικά με την επίδραση της αύξησης των μισθών στη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης.....	79
Διάγραμμα 18: Αποψη σχετικά με τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων της σχολικής μονάδας.....	80
Διάγραμμα 19: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στις δαπάνες της σχολικής μονάδας.....	81
Διάγραμμα 20: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στον εξοπλισμό της σχολικής μονάδας.....	82
Διάγραμμα 21: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στην επαρκή παροχή θέρμανσης της σχολικής μονάδας.....	83
Διάγραμμα 22: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο δημιουργεί προβλήματα η έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού.....	84
Διάγραμμα 23: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο δημιουργεί προβλήματα η αύξηση του μαθητικού πληθυσμού στις σχολικές μονάδες.....	85
Διάγραμμα 24: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στις οικονομικές απολαβές και στην εργασιακή αβεβαιότητα.....	86
Διάγραμμα 25: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάζει η οικονομική κρίση το πλαίσιο αξιολόγησης των εκπαιδευτικών, καθώς και το εκπαιδευτικό τους έργο.....	87
Διάγραμμα 26: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκαν οι ευκαιρίες για την εκπαίδευση από την οικονομική κρίση.....	88
Διάγραμμα 27: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η επαγγελματική εξουθένωση από την οικονομική κρίση.....	89
Διάγραμμα 28: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η διάθεση για εργασία από την οικονομική κρίση.....	90
Διάγραμμα 29: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η αισιοδοξία των εκπαιδευτικών για την πορεία της εκπαίδευσης από την οικονομική κρίση.....	91
Διάγραμμα 30: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή και η ανταπόκριση των μαθητών στις μαθητικές τους δραστηριότητες.....	92
Διάγραμμα 31: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή των μαθητών στις σχολικές δραστηριότητες εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.....	93
Διάγραμμα 32: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η απρόσκοπη παρακολούθηση των μαθητών από την οικονομική κρίση.....	94
Διάγραμμα 33: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή και η ενημέρωση που επιθυμούν οι γονείς από την οικονομική κρίση.....	95
Διάγραμμα 34: Αποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκαν οι βασικές ανάγκες των μαθητών από την οικονομική κρίση.....	96

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ραγδαίες εξελίξεις, οι συνεχείς αλλαγές και ο επιταχυνόμενος ρυθμός σε πολλές πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας καθορίζουν τη σύγχρονη εποχή (Τσιακίρος & Πασιαρδής, 2002). Αντιμετωπίζονται προκλήσεις τα τελευταία δέκα χρόνια που ούτε η τωρινή γενιά ούτε οι προηγούμενες είχαν αντιμετωπίσει ποτέ. Λόγω της οικονομικής κρίσης, υπήρξε σημαντική αμφισβήτηση αξιών και θεσμών. Η αβεβαιότητα, ο τρόμος και η ανησυχία για το μέλλον ολόκληρης της Ελλάδας καθώς και των επόμενων γενεών είναι διάχυτα σε όλη την ελληνική πολιτεία.

Υπάρχουν πολλές επιπτώσεις στην ελληνική κοινωνία. Τα κοινωνικοοικονομικά ζητήματα, που εμφανίστηκαν στα πρώτα στάδια της κρίσης και σταδιακά έγιναν αισθητά από έναν διευρυνόμενο αριθμό ατόμων, είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην ικανότητα των πολιτών να ζήσουν μία αξιοπρεπή ζωή. Η πλειονότητα των κατοίκων επηρεάστηκε άμεσα από την αύξηση των φόρων και την αύξηση της ανεργίας, η οποία με τη σειρά της αύξησε το επίπεδο της φτώχειας.

Σύμφωνα με δημοσκόπηση της Eurostat, περισσότερο από το ένα τρίτο του ελληνικού πληθυσμού ζούσε κάτω από το όριο της φτώχειας το 2015. Ωστόσο, τα επόμενα χρόνια σημειώθηκε ελαφρά πτώση, έως ότου ο δείκτης φτώχειας μειώθηκε κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες το 2018. Ως αποτέλεσμα από αυτή την εξέλιξη, η Ελλάδα προσχώρησε μαζί με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία ως τα ευρωπαϊκά έθνη με τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας.

Εκτός από την αγορά εργασίας, οι τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας επηρεάζονται επίσης από οικονομικές κρίσεις επειδή υπάρχει συνεχής επαφή μεταξύ αυτών (εκπαίδευση, υγεία, οικονομία) και της κοινωνίας (σύμφωνα με τον Ζιοντάκη, από τον Κελπανίδη 2012). Λόγω του αυξημένου «κίνδυνου» οικονομικής κατάρρευσης σε αυτούς τους τομείς, κρίνεται ζωτικής σημασίας να διατηρηθούν ως «μεταρρυθμιστικός στόχος» του έθνους και των δανειστών του. Άμεσο «θύμα» στην παρούσα φάση των δύο προαναφερθέντων τομέων, λοιπόν, φαίνεται να είναι η εκπαίδευση, ενώ θα ήταν συμφέρουσα η κατοχή του τίτλου του κύριου πεδίου ανάπτυξης και οικονομικής ανάκαμψης.

Η ύφεση, που διήρκεσε καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, είχε σημαντικό αντίκτυπο στην εκπαιδευτική πολιτική τα τελευταία χρόνια. Η εκπαίδευση υποχρηματοδοτήθηκε ως αποτέλεσμα της πολιτικής των μνημονίων, παρόλο που θα έπρεπε να είχε χρησιμοποιηθεί ως «μοχλός» ανάπτυξης για την αντιμετώπιση του ζητήματος. Οι τομείς που επηρεάστηκαν περισσότερο ήταν οι υλικοτεχνικές υποδομές, οι περικοπές μισθών, οι προσλήψεις, οι συγχωνεύσεις σχολικών μονάδων καθώς και η στάση μαθητών-γονέων.

Τα σχολεία, τα οποία είναι ανοιχτά κοινωνικά συστήματα που δέχονται πιέσεις από την κοινωνία μέσω των «ημιδιαπερατών συνόρων» τους, δεν ήταν απρόσβλητα στις επιπτώσεις των οικονομικών εξελίξεων (Brauckmann & Pashiardis, 2008· Hoy & Miskel, 2013). Οι δάσκαλοι και η λειτουργία που επιτελούν σε αυτό το περιβάλλον, ιδιαίτερα για τις κοινωνικά ασθενέστερες ομάδες, αποκτούν ιδιαίτερη αξία (Apple, 2010). Προκειμένου να βρεθούν λύσεις που θα επιτρέψουν στα παιδιά να αναπτυχθούν ομαλά γνωστικά στο πλαίσιο των σύγχρονων κοινωνιών, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εξετάσουν και να καθορίσουν τα χαρακτηριστικά των συνθηκών που συνδέονται με το εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Το σχολικό περιβάλλον είναι ένα πολύτιμο περιβάλλον για τον έγκαιρο εντοπισμό των ανισοτήτων και των διακρίσεων, επιτρέποντας τον έγκαιρο σχεδιασμό και την εφαρμογή αποτελεσματικών παρεμβάσεων για τη διασφάλιση της κοινωνικο-συναισθηματικής ευεξίας των παιδιών καθώς και της ακαδημαϊκής τους προόδου, ειδικά εκείνων που είναι μέλη υψηλών ομάδων κινδύνου (Koutsampelas et al, 2020 - Πρόγραμμα TOCSIN, 2016). Το αποτέλεσμα όλων των προαναφερθέντων είναι ότι οι επιπτώσεις της σχολικής κοινότητας χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Πρωταρχικός στόχος της έρευνάς μας είναι να εξετάσουμε τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, στα παιδιά που είναι ιδιαίτερα ευάλωτα, στους γονείς, στη σχολική κοινότητα και στην ψυχολογική και οικονομική ευημερία των εκπαιδευτικών. Επικεντρωθήκαμε επίσης στο θέμα του μέλλοντος της εκπαίδευσης. Θέλαμε να λάβουμε τα σχόλια των εκπαιδευτικών σχετικά με το αν πιστεύουν ότι τα πράγματα έχουν βελτιωθεί πρόσφατα και να μας ενημερώσουν εάν είναι αισιόδοξοι ή απαισιόδοξοι για το μέλλον της εκπαίδευσης.

Αν και οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης στη σχολική κοινότητα δεν μπορούσαν να καλυφθούν πλήρως σε αυτή τη διατριβή, ελπίζουμε ότι θα βοηθήσει την επιστημονική

έρευνα σε αυτό το δύσκολο και περίπλοκο θέμα. Η μελέτη μας στοχεύει να τεκμηριώσει και να αναλύσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τις προκλήσεις που είχαν να αντιμετωπίσουν στην καθημερινότητά τους ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων της οικονομικής ανισότητας που υπήρχε στην Ελλάδα την περίοδο της κρίσης.

Εξετάζει ποιες αλλαγές πιστεύουν ότι έχουν επηρεάσει περισσότερο τους ίδιους και τους συναδέλφους τους. Αρχικά δημιουργήσαμε τα ερευνητικά μας ερωτήματα, τα οποία θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε. Στη συνέχεια, χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια για τη συλλογή δεδομένων για τη μελέτη και χορηγήθηκαν σε εκπαιδευτικούς. Η έρευνα διεξάχθηκε σε εκπαιδευτικούς και διευθυντικά στελέχη των σχολικών μονάδων Ζωγράφου, Νέας Ερυθραίας Κηφισιάς, Αμπελοκήπων, Παλαιού Φαλήρου, Βούλας και Πειραιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

1.1 ΤΙ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Για την απόκτηση γενικών γνώσεων οι μαθητές απευθύνονται σε ένα ίδρυμα που ονομάζεται σχολείο, ενώ η υποχρέωση να μεταλαμπαδεύσουν τη γνώση τους βαραίνει τους εκπαιδευτικούς. Όλες σχεδόν οι χώρες ανά τον κόσμο έχουν καταφέρει να επιτύχουν την ένταξη των σχολείων στα εκπαιδευτικά συστήματα ενώ αν κανείς εντόπιζε μία διαφορά στην κάθε χώρα αυτή θα ήταν η ονομασία. Στη χώρα μας κυριαρχεί η άποψη ότι το σχολείο είναι κάτι θετικό και μάλιστα συναντάται από αρχαιοτάτων χρόνων όπου παρατηρείται η μετακίνηση των μαθητών σε συγκεκριμένες τοποθεσίες για να λάβουν τη γνώση, όπως για παράδειγμα την ευρέως γνωστή ακαδημία του Πλάτωνα.

Οι αναφορές από διάφορους συγγραφείς που αφορούν στη διατύπωση της άποψης περί τι ακριβώς είναι το σχολείο, ποικίλλουν. Υπάρχει η αναφορά ότι το σχολείο αποτελεί ένα κοινωνικό σύστημα που στόχος του είναι μέσα από την αξιοποίηση διαφόρων πόρων (εκπαιδευτικούς, διευθυντή, μαθητές κ.α.) η δημιουργία μορφωμένων πολιτών που έχουν βιώσει την εκπαιδευτική διαδικασία στο σύνολό της (Hoy & Miskel, 1987). Σύμφωνα με τον Bennett (1974), ο ορισμός του σχολείου περιλαμβάνει την ενεργή συμμετοχή μίας ομάδας ατόμων ανά τακτά χρονικά διαστήματα εντός ενός κοινωνικού κατασκευάσματος (σχολείο), όπου για την εύρυθμη λειτουργία του υπάρχει η ανάγκη ενεργειών από συγκεκριμένους ανθρώπους με βάση την οργάνωση και τους κανόνες που το διέπουν.

Από πλευράς νομικής επιστήμης, παρατηρείται η παρουσία του σχολείου ως μία δημόσια υπηρεσία, αφού η κάλυψη των βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου οφείλεται στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών από αυτό (Σκουρής, 1995). Από την άλλη, στη διοικητική επιστήμη, το σχολείο αναφέρεται ως ένας εκπαιδευτικός οργανισμός που επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στο να συμβάλλει στην εκπαίδευση και άρα μακροχρόνια στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας (Σαΐτης 2008).

Μέσα από τις παραπάνω αναφορές μπορεί κανείς να κατανοήσει ότι το σχολείο αποτελεί ουσιαστικά μία μικρό-κοινωνία και μία αυριανή εν δυνάμει κοινωνία, έναν χώρο με όνειρα, προσδοκίες, σχέδια αλλά και κανόνες. Δηλαδή, αποτελεί έναν κατεξοχήν ανθρώπινο θεσμό που έχει τη δυνατότητα λειτουργίας, προσπέρασης των

δυσκολιών και επίτευξης όλων των στόχων του μέσω των μελών που το απαρτίζουν, δηλαδή τους ίδιους τους ανθρώπους που συναποτελούν τη λεγόμενη σχολική κοινότητα. Τα μέλη της τελευταίας είναι οι μαθητές, ο διευθυντής, οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς και αναλόγως το ρόλο του καθενός στην κοινότητα οφείλει να πράξει και αυτά που πρέπει για την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της μονάδας και την αντιμετώπιση όσων δυσκολιών πρόκειται να παρουσιαστούν.

1.2 ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ

Δεν ήταν λίγες οι ερευνητικές προσπάθειες που έχουν πραγματοποιηθεί ανά τα χρόνια για την ανάδειξη και την οριοθέτηση του ρόλου αλλά και της σπουδαιότητας ενός σχολικού διευθυντή. Σε αναφορές της Στραβάκου (2003) εντοπίζεται η πεποίθηση ότι η έρευνά για το ρόλο και το έργο ενός διευθυντή έλαβε τη θέση στο επίκεντρο της χώρας μας από το 2000 και μετά. Στη σύγχρονη κοινωνία ο διευθυντής δεν είναι απλά ένας διεκπεραιωτής υπηρεσιακών, διοικητικών και γραφειοκρατικών υποθέσεων αλλά αποτελεί την κινητήρι δύναμη, το πρότυπο και παράλληλα τον βοηθό των εκπαιδευτικών όσων αφορά στα ζητήματα που τους απασχολούν.

Ο διευθυντής θα πρέπει να έχει ενισχυμένα προσόντα και να μπορεί να τα χρησιμοποιεί για τη βελτίωση της σχολικής μονάδας ώστε να μπορεί να ανταποκρίνεται σε κάθε σενάριο που αναπτύσσεται, είτε εντός είτε εκτός σχολικής μονάδας (Κούλα, 2011). Σήμερα, αναφέρεται ως ο «ενορχηστρωτής», ο οποίος είναι πρωτίστως υπεύθυνος για τη διασφάλιση της καλής λειτουργίας της σχολικής μονάδας, ανεξάρτητα από το αν χρησιμοποιεί ανθρώπινους πόρους ή υλικούς πόρους. Προκειμένου οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ατόμων που απαρτίζουν τη σχολική κοινότητα να λειτουργούν καλά, είναι αυτός που παρακολουθεί τα πράγματα, σχεδιάζει τα πράγματα, παρακινεί τους ανθρώπους, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και διαχειρίζεται τους κανονισμούς.

Ωστόσο, χρειάζεται να έχει μερικές ιδιότητες για να ολοκληρώσει αυτό το δύσκολο καθήκον, όπως η πειστικότητα, το μεγάλο κύρος, η απαιτούμενη γνώση και εκπαίδευση, η αναμφισβήτητη δημόσια αποδοχή, η υπομονή και η δικαιοσύνη. Όπως έχει ήδη διαπιστωθεί, ο διευθυντής αναλαμβάνει ποικίλα καθήκοντα για να ικανοποιήσει τις ανάγκες της σχολικής μονάδας.

1.3 ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Οι συμβατικές νόρμες, όπου οι δάσκαλοι αναμένεται απλώς να μεταδώσουν τις γνώσεις τους στους μαθητές, δεν ισχύουν πλέον για τη λειτουργία του σύγχρονου δασκάλου στη σημερινή κοινωνία (Παπάς, 1995). Η διαρκής εξέλιξη του εκπαιδευτικού και η προσαρμοστικότητά του στις νέες πληροφορίες απαιτείται από τις αλλαγές που δέχεται η σύγχρονη κοινωνία, είτε πρόκειται για οικονομικές πτυχές είτε για κοινωνικο-πολιτιστικούς συσχετισμούς, αξίες ή τεχνολογικές απαιτήσεις. Με πρωταρχικό στόχο την ανάπτυξη των μαθητών, θεωρείται ζωτικής σημασίας για τον δάσκαλο να έχει μια σφαιρική προσωπικότητα και παιδαγωγικές ικανότητες για να αντιμετωπίσει τα νέα προβλήματα που θα παρουσιαστούν τώρα σε ένα νέο μαθησιακό περιβάλλον (παγκοσμιοποίηση).

Οι εκπαιδευτικοί έχουν επίσης σημαντικό αντίκτυπο στην κουλτούρα και την επικοινωνία που θα αναπτυχθεί στο σχολείο, καθώς καλλιεργούν κοινωνικές και προσωπικές συνδέσεις με τους μαθητές και τους γονείς τους καθώς επίσης ενθαρρύνουν τη συνεργατική μάθηση (Jarzabkowski, 2001). Παρόμοια με έναν μάνατζερ, ένας δάσκαλος πρέπει να παίζει πολλούς ρόλους για να ανταποκριθεί στις πολλές προσδοκίες του. Πρέπει επίσης να ορίσει αυτές τις θέσεις υπό το φως των προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν, όπως αυτά που αφορούν τις σχέσεις γονέα-μαθητή, τη συνεργασία κ.λπ. Κ. Μερικοί από τους ρόλους που πρέπει να παίζει παρατίθενται παρακάτω:

Εκπαιδευτικός και μαθητής

Ο εκπαιδευτικός καλό θα ήταν να λειτουργεί ως σύνδεσμος μεταξύ του μαθητή και της γνώσης, να βοηθά τον μαθητή στη μάθηση, να συνεργάζεται με τον μαθητή ώστε ο μαθητής να απορροφά τη γνώση και να είναι διαθέσιμος στον μαθητή να τον ακούσει, να του προσφέρει συμβουλές, να τον υποστηρίζει, και ίσως ακόμη να ενεργεί ως ψυχοθεραπευτής εάν είναι απαραίτητο για τυχόν προβλήματα που μπορεί να παρουσιάσει το παιδί, ακόμα κι αν δεν σχετίζονται μόνο με μαθήματα.

Εκπαιδευτικός και γονείς

Όλες οι κυβερνήσεις έχουν πίεση για αυξημένη συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια. Έτσι, διαφορετικά προεδρικά διατάγματα καθορίζουν

την τακτική επικαιροποίησή τους κατά την έναρξη του ακαδημαϊκού έτους καθώς και τουλάχιστον μία φορά κάθε τρεις μήνες. Παράλληλα, προκειμένου να αυξηθεί η αλληλεπίδραση και να καλλιεργηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης, οι διευθυντές σχεδιάζουν δραστηριότητες που απαιτούν τη συνεργασία γονέων και δασκάλων.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διδασκαλία

Αναμένεται από τον δάσκαλο να μοιραστεί τις γνώσεις του με τους μαθητές και να καλύψει το περιεχόμενο που έχει επιλέξει το υπουργείο. Προσαρμόζεται στο περιβάλλον, συμβαδίζει με τις τεχνολογικές εξελίξεις, υιοθετεί νέες προοπτικές και οργανώνει και σχεδιάζει τη διάλεξή του.

1.4 ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΓΟΝΕΙΣ

Τα πιο κρίσιμα μέλη της σχολικής κοινότητας και το θεμέλιο του θεσμού που είναι το σχολείο, είναι οι μαθητές. Αποτελούν το επίκεντρο της προσοχής της σχολικής κοινότητας, όπου όλοι οι εμπλεκόμενοι φιλοδοξούν να τους παρέχουν ολοκληρωμένη εκπαίδευση, υγιή κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη και απρόσκοπτη είσοδο στην κοινωνία ως έντιμοι και ελεύθεροι πολίτες. Για το λόγο αυτό, όλα τα στοιχεία και οι δραστηριότητες που προάγουν την ενεργό συμμετοχή των αυριανών πολιτών στην κοινωνία, την κοινωνική ευαισθητοποίηση, το αίσθημα καθήκοντος και την ανοχή στην ποικιλία πρέπει να περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα σπουδών της σχολικής ζωής.

Δεδομένο επίσης αποτελεί, ότι η ανάπτυξη και η μόρφωση ενός παιδιού, καθώς και η ανάπτυξη του χαρακτήρα του, εξαρτώνται τόσο από το σπίτι όσο και από το σχολείο. Τα θεμέλια τίθενται από τους γονείς, οι οποίοι επίσης συχνά καθοδηγούν και επηρεάζουν τα παιδιά τους. Για την πρόοδο και την ανάπτυξη ενός παιδιού καθώς και για την επιτυχία της σχολικής κοινότητας, η συνεργασία μεταξύ γονέων και δασκάλων είναι ζωτικής σημασίας. Πολυάριθμες μελέτες έχουν δείξει ότι η συνεργασία και η ενεργός συμμετοχή των γονέων στις σχολικές εκδηλώσεις ενισχύει την απόδοση και τη συμπεριφορά των μαθητών καθώς και τις σχέσεις γονέων-μαθητών (Τσιαφίλλη, 2017; Παπαγεωργάκη, 2013; Cheairs, 2019).

Όταν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται, χτίζουν την αυτοεκτίμηση των παιδιών δείχνοντάς τους ότι και τα δύο μέρη ενδιαφέρονται πραγματικά για τις ανάγκες τους. Η ανάπτυξη καλών στάσεων από τους μαθητές προς το σχολείο επηρεάζεται

σημαντικά από μια τέτοια σχέση μεταξύ γονέων και εκπαιδευτών (Μυλωνάς, 2005). Από τη Μεταπολίτευση και μετά, η συμμετοχή των γονέων στην Ελλάδα επισημοποιήθηκε με νομοθεσία με σκοπό την προώθηση της συμμετοχής της οικογένειας στη σχολική κοινότητα σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση.

Προκειμένου να επιτραπεί στους γονείς να εκφραστούν, να συζητήσουν πιθανά ζητήματα και να αποφασίσουν από κοινού για λύσεις, ιδρύθηκε ένα όργανο που ονομάζεται «Σύλλογος Γονέων & Κηδεμόνων». Αυτή η ομάδα λειτουργεί επίσης ως θεματοφύλακας για τις προτάσεις και τα δικαιώματα των μαθητών. Τέλος, ο σύλλογος δεσμεύεται να οργανώνει και να διεξάγει δραστηριότητες και εκδηλώσεις που σχετίζονται με το σχολείο, οι οποίες θα χρησιμεύσουν ως μοχλός πίεσης στο σχολείο για την εκπλήρωση των στόχων και των προτύπων του.

➤ Συμμετοχή

Η επόμενη φάση των συνδέσεων οικογένειας-σχολείου ορίζεται από την ιδέα της «συμμετοχής» των γονέων. Αναφέρεται στις σχέσεις και τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται μεταξύ του σχολείου και των οικογενειών και καλεί τις δύο «πλευρές» να μοιραστούν την εξουσία και την ευθύνη, να καθορίσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, να καθορίσουν τους ρόλους και τις διαδικασίες τους, να καθορίσουν κοινές ευθύνες και από κοινού να αποφασίσουν και να αναλάβουν την ευθύνη για τις πράξεις και τις αποφάσεις τους.

➤ Εμπλοκή

Η γονική εμπλοκή αναφέρεται στην εποπτευόμενη και περιορισμένη συμμετοχή των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες, όπου αυτή η συμμετοχή προκαθορίζεται από το εκπαιδευτικό προσωπικό της σχολικής μονάδας και αφορά εκδηλώσεις και δραστηριότητες που διοργανώνει το σχολείο για αυτούς, εθελοντική εργασία και δραστηριότητες που στοχεύουν στην προώθηση το ατομικό συμφέρον του παιδιού κάθε γονέα. Οι γονείς συνήθως παίζουν απλώς έναν υποστηρικτικό ρόλο.

1.5 ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Η σχολική κοινότητα δεν θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει την τοπική κοινωνία και την αυτοδιοίκηση κάθε πόλης ή οικισμού. Το σχολείο λειτουργεί ως κρίσιμο κύτταρο στο εκπαιδευτικό σύστημα και συνδέεται τόσο με το άμεσο περιβάλλον του όσο και με την ευρύτερη κοινότητα. Άλλωστε, η εκπαίδευση είναι καθοριστικός ρόλος της κοινωνίας. Επειδή επηρεάζονται άμεσα και αλλάζουν ανάλογα με τις πολιτικές, πολιτιστικές και οικονομικές καταστάσεις ενός τόπου, οι σχέσεις σύνδεσης και αλληλεξάρτησης μεταξύ των σύγχρονων σχολείων και της τοπικής κοινωνίας είναι υψίστης σημασίας.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι υπεύθυνη για μεγάλο αριθμό καθηκόντων και αρμοδιοτήτων που σχετίζονται με τον σχεδιασμό, τη διαχείριση και τη λειτουργία της εκπαίδευσης. Έχει εξελιχθεί σε βασικό παράγοντα για την υποβοήθηση της διοικητικής λειτουργίας των σχολικών μονάδων, τον έλεγχο των πιστώσεων που διατίθενται για την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών των σχολείων και τη διασφάλιση επαρκούς υλικοτεχνικής υποδομής. Σε αυτή την προσέγγιση, η τοπική αυτοδιοίκηση βοηθά στην παροχή των κατάλληλων συνθηκών για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Μέσα από μια ποικιλία πρωτοβουλιών που μπορούν να εφαρμοστούν στο πλαίσιο μαθημάτων, δημιουργικών προγραμμάτων, σχολικών εκδρομών, εορτασμών και παρακίνησης και διευκόλυνσης της συμμετοχής παιδιών, δασκάλων και γονέων, το σχολείο μπορεί να δικτυωθεί με κοινωνικούς φορείς, την τοπική κοινότητα και δημοτικές υπηρεσίες.

1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 1ΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Από το Πρώτο Κεφάλαιο καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι στην πραγματικότητα το σχολείο είναι μία μικρο-κοινωνία αλλά και μία αυριανή εν δυνάμει κοινωνία. Είναι ένας χώρος στον οποίο ο μαθητής δημιουργεί φιλίες, όνειρα, σχέδια, τρέφει τις προσδοκίες του αλλά παράλληλα αναγκάζεται να ακολουθεί και κάποιους κανόνες. Με λίγα λόγια, αποτελεί έναν κατεξοχήν ανθρώπινο θεσμό που έχει τη δυνατότητα λειτουργίας, προσπέρασης των δυσκολιών και επίτευξης όλων των στόχων του μέσω των μελών που το απαρτίζουν, δηλαδή τους ίδιους τους ανθρώπους που συναποτελούν τη λεγόμενη σχολική κοινότητα.

Τα μέλη της σχολικής κοινότητας είναι ο διευθυντής ο οποίος αναλαμβάνει ποικίλα καθήκοντα προς ικανοποίηση των αναγκών της σχολικής μονάδας, οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην κουλτούρα και την επικοινωνία που θα αναπτυχθεί στο σχολείο, καθώς καλλιεργούν κοινωνικές και προσωπικές συνδέσεις με τους μαθητές και τους γονείς τους καθώς επίσης ενθαρρύνουν τη συνεργατική μάθηση, οι μαθητές που είναι και ο κύριος λόγος ύπαρξης των σχολικών μονάδων, οι γονείς που σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς χτίζουν την αυτοεκτίμηση των παιδιών δείχνοντάς τους ότι και ενδιαφέρονται πραγματικά για τις ανάγκες τους και τέλος η Τοπική Αυτοδιοίκηση που είναι υπεύθυνη για μεγάλο αριθμό καθηκόντων και αρμοδιοτήτων που σχετίζονται με τον σχεδιασμό, τη διαχείριση και τη λειτουργία της εκπαίδευσης.

Στόχος όλων των μελών αυτών είναι ανάλογα με το ρόλο τους να πράττουν αυτά που πρέπει για να εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία της μονάδας και να αντιμετωπίζονται οι δυσκολίες που επρόκειτο να εμφανιστούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

2.1 ΤΙ ΕΝΝΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Από μόνη της, η λέξη «κρίση» υποδηλώνει ότι υπάρχει μια επικίνδυνη κατάσταση, ένα επείγον ζήτημα ή ένα αδιέξοδο. Υπάρχουν πιο πειστικά ζητήματα από τα χρήματα οπότε ο όρος αυτός δεν αναφέρεται μόνο σε αυτά. Οι επιπτώσεις του στην πολιτική, την οικονομία και την κοινωνία είναι ποικίλες. Και στις δύο περιπτώσεις, μπορεί να χρειαστούν δραστικά μέτρα για να ξεπεραστεί (Gamble, 2009 από τον Halari). Σύμφωνα με τον Gamble (2009), οι κρίσεις είναι εγγενώς πολιτικές επειδή αναγκάζουν τους πολιτικούς και οικονομικούς ηγέτες να υιοθετήσουν νέες προοπτικές, να αναζητήσουν νέους στόχους και να δημιουργήσουν νέες αφηγήσεις. Επιπλέον, τις διακρίνει από τις πραγματικές συγκρούσεις και ισχυρίζεται ότι «παρέχουν τις συνθήκες για νέα είδη πολιτικής» και για την «ασορροπία δυνάμεων εξουσίας» μεταξύ και/ή εντός των κρατών.» Οι κρίσεις μπορούν να επιλυθούν μόνο μέσω μιας δύσκολης και τυπικά παρατεταμένης διαδικασίας πνευματικής και πρακτικής ανασυγκρότησης.

Μόλις ξεκινήσει η «κρίση», το άτομο μπαίνει σε μια κατάσταση ανησυχίας, φόβου και αταξίας στην οποία δεν είναι σε θέση να διαχειριστεί ή να χειριστεί τα προβλήματα

που προκύπτουν. Κάθε κρίση βιώνεται διαφορετικά από κάθε άτομο και κάθε κρίση που προκύπτει έχει μοναδικές ιδιότητες που μπορεί να βλάψουν την ασφάλεια, τη σταθερότητα και τον έλεγχο σε ένα κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον. Οι άνθρωποι πρέπει να αντιμετωπίζουν και να επιλύουν τις κρίσεις καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους αφού αποτελούν αναγκαίο μέρος της ύπαρξής τους (Χατζηχρήστου, 2013).

Σύμφωνα με ειδικούς της ψυχολογίας, κάποιος που βρίσκεται σε κρίση βρίσκει πολύ δύσκολο να την ελέγξει και να την αντιμετωπίσει επειδή είναι αποδιοργανωμένος (Γιωτάκος, 2010). Η κρίση, κατά την άποψη του Carlan, είναι ταυτόχρονα μια διαταραχή και μια κατάρρευση του συναισθηματικού αυτοελέγχου. Η φράση «κρίση» αναφέρεται επίσης σε ένα «σημείο καμπής» στην κοινωνική ύπαρξη ενός γεγονότος ή ενός ατόμου. Μια απότομη επιδείνωση ή βελτίωση ενός φαινομένου, όπως μια ασθένεια, ένα συναίσθημα, μια συνήθεια ή μια κατάσταση, μπορεί να σηματοδοτήσει μια κρίση. Υπάρχουν, όμως, και καλά νέα όταν εμφανίζεται μια κρίση. Στην ουσία, πρέπει να αντιμετωπίσεις μια πραγματικότητα που στο τέλος είτε θα έχει θετικά είτε αρνητικά αποτελέσματα.

Δεν επηρεάζει μόνο ένα άτομο αλλά και μια ομάδα ανθρώπων, μια εταιρεία, μια κυβέρνηση και μια ολόκληρη κοινωνία. Ένα απροσδόκητο περιστατικό που μοιάζει με έκπληξη που θα μπορούσε να έχει δυσμενή αποτελέσματα και δυσμενείς συνέπειες θα μπορούσε να βλάψει σοβαρά τους υπαλλήλους μιας εταιρείας, τους πελάτες της, τα προϊόντα της, τις υπηρεσίες της και φυσικά την οικονομική της κατάσταση. Μια κρίση μπορεί να παρουσιάζει αυξανόμενο επίπεδο έντασης, αλλαγή στη συνειδητή λειτουργία και ρυθμό, έντονη αίσθηση κινδύνου και ανασφάλειας, καθώς και ικανότητα πρόκλησης υλικής και ηθικής βλάβης στη φήμη ενός ατόμου ή μιας εταιρείας. Τέλος, μια κρίση μπορεί να προσελκύσει την προσοχή και να ασκήσει έλεγχο στους δημόσιους λειτουργούς και στα μέσα ενημέρωσης (Ahmed 2006 από Κουσούνη Δ. 2018).

2.2 ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Μια διαρκής και παρατηρήσιμη πτώση της οικονομικής δραστηριότητας είναι το χαρακτηριστικό που χαρακτηρίζει μια οικονομία κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης. Όλα τα μακροοικονομικά στατιστικά στοιχεία της οικονομίας,

συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης, του εθνικού προϊόντος, των επενδύσεων κ.λπ., περιλαμβάνονται όταν μιλάμε για οικονομική δραστηριότητα. Μια κρίση που επηρεάζει την οικονομία μιας χώρας αποδεικνύεται από τη συνεχιζόμενη και παρατηρήσιμη πτώση της οικονομικής δραστηριότητας (Κουφάρης, 2010). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρεται στην περίοδο της κυμαινόμενης οικονομικής δραστηριότητας και της συνεχιζόμενης οικονομικής συρρίκνωσης ως «οικονομική κρίση».

Ως οικονομικές αναταράξεις/διακυμάνσεις χαρακτηρίζονται οι επαναλαμβανόμενες αλλαγές στην οικονομική δραστηριότητα. Αυτές οι αλλαγές αναφέρονται επίσης συχνά ως οικονομικοί κύκλοι. Αυτό το φαινόμενο κατά τη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται ως «επιχειρηματικοί κύκλοι». Οι επενδύσεις είναι ο πιο θεμελιώδης δείκτης οικονομικής δραστηριότητας και όταν αλλάζουν, μαζί τους αλλάζουν και όλοι οι άλλοι οικονομικοί δείκτες (Κουφάρης, 2010).

Όλα τα μακροοικονομικά δεδομένα, συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης, του ΑΕΠ, των τιμών, των αποταμιεύσεων, της κατανάλωσης, των επενδύσεων κ.λπ., περιλαμβάνονται στην ιδέα της οικονομικής δραστηριότητας. Η οικονομική κρίση που μπορεί να υπάρξει ίσως είναι εθνική, περιφερειακή ή και παγκόσμια (Κότιος & Παυλίδης, 2011). Η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Η παγκόσμια οικονομία έχει ήδη κλονιστεί από μεγάλες κρίσεις όπως οι πετρελαϊκές κρίσεις (1973–1974 & 1979–1980), η τεράστια διεθνής κρίση χρέους της δεκαετίας του 80 (γνωστή και ως «Μαύρη Δευτέρα») και άλλες.

Η μαρξιστική θεωρία υποστηρίζει ότι η «πληθώρα κεφαλαίου», ή η υπερπαραγωγή κεφαλαίου, είναι αυτό που χαρακτηρίζει τις οικονομικές κρίσεις στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος. Η υπερπαραγωγή κεφαλαίου ορίζεται ως η υπερπαραγωγή των εισροών εργασίας και συντήρησης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως κεφάλαιο (Marx, 1978). Η λειτουργία του κεφαλαίου συνεπάγεται την επίτευξη ενός ποσοστού κέρδους που «η «υγιή», «ομαλή» ανάπτυξη της καπιταλιστικής παραγωγικής διαδικασίας απαιτεί», σύμφωνα με τον συγγραφέα.

Το "συνηθισμένο ποσοστό κέρδους" είναι το εν λόγω περιθώριο κέρδους. Το μέσο ποσοστό κέρδους δεν πρέπει να λαμβάνεται ως ένα σταθερό ποσό που δεν μπορεί να αυξηθεί ή να μειωθεί. Ο περιορισμός των επιχειρήσεων από τους καπιταλιστές ξεκινά μόλις το ποσοστό κέρδους πέσει κάτω από το μέσο επίπεδό του. Ως αποτέλεσμα, το

ζήτημα της πραγματοποίησης υπερβάλλουσας αξίας (υποκατανάλωση) αποτελεί συνέπεια που έχει το πρόβλημα της κερδοφορίας. Οι επιχειρηματικοί περιορισμοί της καπιταλιστικής τάξης εκδηλώνονται ως απούλητα (καταναλωτικά και επενδυτικά) αγαθά ή ως μείωση της καταναλωτικής ικανότητας, όταν το ποσοστό κέρδους πέφτει κάτω από το συνηθισμένο επίπεδό του (Μήλιος, Δημούλης & Οικονομάκης, 2005).

Η βιβλιογραφία για τα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, περιέχει μερικές φορές ασυνεπείς αναφορές. Η πλειοψηφία των αναλυτών συμφωνεί ότι η παράλογη δημοσιονομική διαχείριση επί δεκαετίες που οδήγησε σε τεράστια δημοσιονομικά ελλείμματα και η επακόλουθη αύξηση του επιπέδου του δημόσιου χρέους σε πολύ υψηλά επίπεδα είναι οι κύριοι παράγοντες που εξηγούν τη σοβαρότητα της ελληνικής κρίσης (Βαγιανός, Βέττας και Μέγκιρ , 2010).

Έχουν δοθεί εναλλακτικές εξηγήσεις, όπως αυτή των Μανιάτη και Πασσά (2015), που αποδίδουν την κύρια αιτία της κρίσης στη μείωση της κερδοφορίας. Οι συγγραφείς ισχυρίζονται συγκεκριμένα ότι η μεταπολεμική οικονομία, η οποία μπορεί να γίνει κατανοητή υπό το φως του μαρξιστικού νόμου του μειούμενου ποσοστού κέρδους, είναι και το σημείο όπου μπορούν να ανακαλυφθούν οι πιο θεμελιώδεις αιτίες της κρίσης. Από τον έναν οικονομικό κλάδο στον άλλο, η κρίση έχει διαφορετικές επιπτώσεις. Τα ακόλουθα, ωστόσο, είναι τα πιο κρίσιμα από αυτά (INE, 2008): αυξημένα ποσοστά ανεργίας, μειωμένη εμπιστοσύνη του κοινού στις τράπεζες, μειωμένη ρευστότητα, μειωμένη επενδυτική δραστηριότητα, αυξημένη μελλοντική αβεβαιότητα, σημαντικές αυξήσεις φόρων, μειωμένοι μισθοί και συντάξεις, περιορισμένη κυβέρνηση δαπανών και ένα ρευστό οικονομικό περιβάλλον.

2.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μια σοβαρή χρηματοπιστωτική κρίση που έπληξε ολόκληρο τον κόσμο τα τελευταία χρόνια ξεκίνησε στις ΗΠΑ και προκλήθηκε κυρίως από την αδυναμία των τραπεζών να αποπληρώσουν στεγαστικά δάνεια και αρχικά διαδραματίστηκε εκεί. Αυτή η κρίση επεκτάθηκε γρήγορα και σε άλλες βιομηχανικές χώρες, όπως πολλοί περίμεναν, έχοντας σημαντικό αντίκτυπο σε κάθε χώρα ξεχωριστά. Πολλές κυβερνήσεις αντέδρασαν λαμβάνοντας μέτρα για την αύξηση της ρευστότητας και την αποτροπή

της κατάρρευσης της οικονομίας. Φυσικά, πολλά ευρωπαϊκά έθνη επλήγησαν από την οικονομική κρίση.

Ωστόσο, ορισμένοι πολιτικοί έχουν κάνει ανεπαρκείς επιλογές που έχουν υπονομεύσει τη δημοσιονομική σταθερότητα και μπορεί να ευθύνονται για τις τραπεζικές κρίσεις της Ευρωζώνης (Ιρλανδία, Ισπανία και Κύπρος) και τα προβλήματα δημόσιου χρέους (Ελλάδα, Πορτογαλία και Ιταλία). Η Ελλάδα δεν ήταν καλά προετοιμασμένη για την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Η οικονομία του έθνους έχει υποστεί ζημιά στο παρελθόν από τις ανεξέλεγκτες δαπάνες, τη φοροδιαφυγή, τις άμεσα διαθέσιμες πιστώσεις και τη συνεχιζόμενη αποτυχία πραγματοποίησης σημαντικών οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Το ζήτημα του κριτηρίου της Συνθήκης του Μάαστριχτ⁹ είναι χαρακτηριστικό.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ καθόρισε τις ακόλουθες προϋποθέσεις για να ενταχθεί ένα έθνος στο νόμισμα του ευρώ:

1. Το δημόσιο χρέος δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερο από το 60% του ΑΕΠ.
2. Το έλλειμμα που μπορεί να έχει στον προϋπολογισμό δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερο από 3% του ΑΕΠ.
3. Ο πληθωρισμός δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερος από 1,5% από αυτόν των τριών κρατών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις.

Βέβαια, το δημόσιο χρέος της Ελλάδας έφτασε το 94% του ΑΕΠ στις αρχές του 2000 και το δημοσιονομικό της έλλειμμα ήταν 3,1% του ΑΕΠ. Ως αποτέλεσμα, η Ελλάδα εντάχθηκε στο ευρώ, παρόλο που δεν ανταποκρίθηκε αυστηρά στις απαιτήσεις, και υπό το φως του ενθουσιασμού των Ελλήνων για τους επερχόμενους Ολυμπιακούς Αγώνες, υποδέχτηκαν με χαρά αυτή την εξέλιξη.

Η ελληνική οικονομία έκλεισε το 2009 με το μεγαλύτερο δημοσιονομικό έλλειμμα και δημόσιο χρέος ως προς το ΑΕΠ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, γεγονός που αύξησε τις τιμές δανεισμού. Αυτό οδήγησε τελικά σε μια σοβαρή οικονομική καταστροφή, μια από τις χειρότερες στην ιστορία του έθνους (Romanias, 2009). Τα κύρια δομικά ελαττώματα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, οικονομίας και κοινωνίας, που έχουν ως αποτέλεσμα γραφειοκρατία, διαφθορά, χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες και υπερβολικά

έξοδα, είναι από τις θεμελιώδεις αιτίες ανεπάρκειας της ελληνικής οικονομίας (Οικονόμου & Τούντας, 2011).

Η κυβέρνηση αποδέχθηκε διαδοχικά πακέτα διάσωσης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, προκειμένου να αποτραπεί μια οικονομική κατάρρευση. Αυτά τα προγράμματα διάσωσης συνοδεύονταν από αυστηρές απαιτήσεις λιτότητας με στόχο τη μείωση του ελλείμματος. Ως αποτέλεσμα, η ελληνική κυβέρνηση αύξησε τους φόρους, εφάρμοσε σοβαρές περικοπές στις συντάξεις (συμπεριλαμβανομένης της αύξησης της ηλικίας συνταξιοδότησης) και στη συνέχεια προχώρησε σε σημαντικές περικοπές δημοσίων δαπανών που είχαν αντίκτυπο σε βασικά δημόσια αγαθά, συμπεριλαμβανομένης της δημόσιας υγείας και της εκπαίδευσης (Βαγιανός, Βέττας & Μέγκιρ, 2016).

Μαζί με την οικονομική κρίση, αυτό οδήγησε και σε πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές. Οι Έλληνες αισθάνονταν αγανάκτηση και θυμό για τα σκληρά μέτρα λιτότητας που θεσπίστηκαν από το κοινοβούλιο και έχασαν την πίστη τους στο πολιτικό σύστημα. Η ελληνική κοινωνία έπρεπε να αντιμετωπίσει την εφαρμογή αυστηρών οικονομικών ρυθμίσεων (περικοπές μισθών και συντάξεων, αυξήσεις φόρων, περικοπές παροχών κ.λπ.). Η αγορά εργασίας και το εισόδημα των νοικοκυριών επηρεάστηκαν αρνητικά από τα μέτρα λιτότητας. Επιπλέον, είχαν αντίκτυπο στον τρόπο λειτουργίας των κρίσιμων υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης του κράτους (Ζιωντάκη, 2014). Συμπερασματικά, είναι δίκαιο να πούμε ότι η οικονομική κρίση που συγκλόνισε την ελληνική κοινωνία έχει στοιχεία ανθρώπινης κρίσης.

2.4 Α.Ε.Π. - ΕΛΛΕΙΜΜΑ

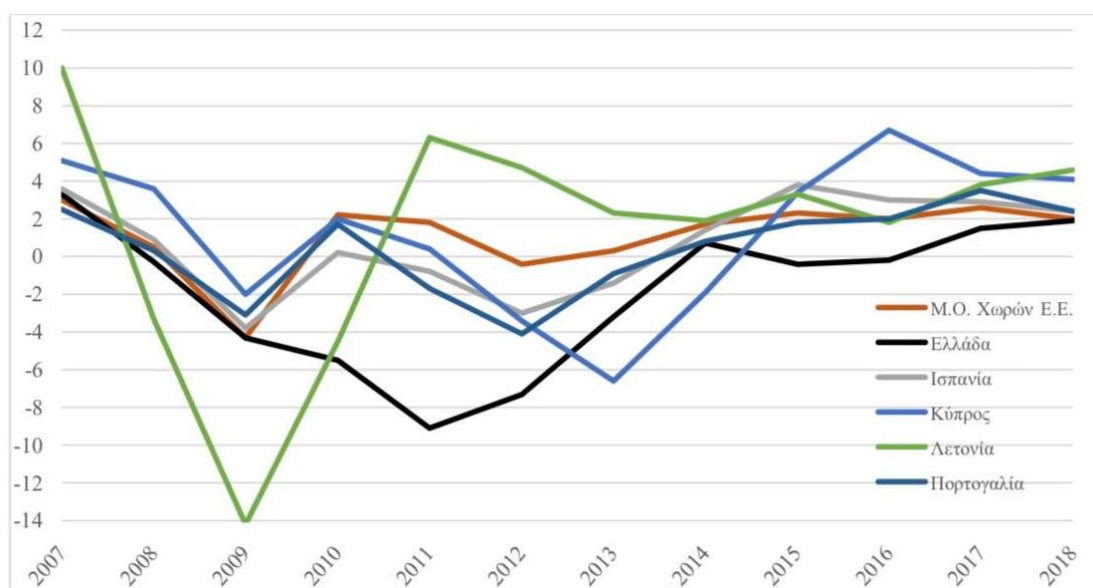
Υπάρχουν στατιστικά στοιχεία που καταδεικνύουν τόσο την εξαιρετική οικονομική ανάπτυξη της χώρας όσο και την εύθραυστη κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η ελληνική κοινωνία. Η αξία της ροής αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται εκείνη την περίοδο, ή πιο απλά, του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, μειώνεται εδώ και τουλάχιστον έξι χρόνια. Η συνολική αγοραία αξία όλων των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο είναι γνωστή ως ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ).

Η αλλαγή στον Α.Ε.Π. πριν την έναρξη της κρίσης της χώρας μας το 2007 παρουσίαζε θετική τάση περίπου +3,3%. Μετά από αυτό, ο ΑΕΠ μειώθηκε σημαντικά και

διατήρησε την πτώση αυτή έως και το 2017, αν και μετά από λίγο, άρχισαν να εμφανίζονται και πάλι αισιόδοξοι αριθμοί. Το ΑΕΠ μειώθηκε κατά κανονικό 4,3% το 2009, 5,5% το 2010 και 9,1% το 2011. (Ένα από τα υψηλότερα ποσοστά που έχουν παρατηρηθεί ποτέ σε κράτος μέλος της ΕΕ.) Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ συγκρίνεται με ένα δείγμα των εθνών της ΕΕ στο παρακάτω γράφημα.

Σημειώνεται ότι τόσο ως προς το μέγεθος όσο και ως προς τη διάρκεια, η μείωση του ΑΕΠ της χώρας είναι πολύ σημαντική (για παράδειγμα, είναι αξιοσημείωτο ότι η Λετονία, μια άλλη χώρα που επλήγη σοβαρά από την κρίση, κατέγραψε μείωση του ΑΕΠ της τάξης του 14,5%, αλλά στη διετία που ακολούθησε, παρουσίασε θετικά ποσοστά που βοήθησαν την οικονομία της να ανακάμψει γρήγορα). Αυτό συνέβη σε ορισμένες χώρες της ΕΕ, ορισμένες από τις οποίες ανέκαμψαν νωρίτερα από την Ελλάδα, της οποίας η ανάκαμψη ήταν κάπως αργή (Εικόνα 1). Το έλλειμμα του προϋπολογισμού της χώρας είναι υπό παρόμοιες συνθήκες.

Η χώρα μας ξόδευε περισσότερα από όσα είχε σαν έσοδα δημοσίου για χρόνια πριν από την κρίση. Παρά τα συνεχή μέτρα λιτότητας, το έλλειμμα της χώρας αυξήθηκε από -6,7% του ΑΕΠ το 2007 σε -15% το 2009 (έτος που ξεκίνησε η κρίση), -13,2% το 2013 και -5,6% το 2015. Το 2016 σημειώθηκε το πρώτο πλεόνασμα που αναφέρθηκε (0,5%). Το μέσο πλεόνασμα της ΕΕ ως αποτέλεσμα κυμάνθηκε από 0,6% το 2007 σε -6,2% το 2009 σε -1,6% το 2016. Εδώ, φαίνεται ότι τα μεγάλα ελλείμματα ήταν πρόβλημα για όλες σχεδόν τις κυβερνήσεις της ΕΕ, όχι μόνο για την Ελλάδα ή τις χώρες που επηρεάζονται αρνητικά από την κρίση. Μπορεί κανείς να παρατηρήσει έντονο έλλειμμα ακόμα και σε έθνη που έχουν ιστορικά εύρωστη οικονομία όπως για παράδειγμα η Ιταλία.

Εικόνα 1: Μεταπτώσεις Α.Ε.Π. Ευρωπαϊκών Χωρών

(Πηγή: Eurostat)

2.5 ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Σημαντική επιδείνωση των κοινωνικοοικονομικών ζητημάτων προκάλεσαν τα μέτρα λιτότητας καθώς και οι ευρύτερες οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης, που έπληξαν τα κατώτερα και μεσαία στρώματα και είχαν κοινωνικές επιπτώσεις ανήκουστες στη μεταπολιτευτική ελληνική κοινωνία. Οι ποσοτικές μετρήσεις της Eurostat που παρουσιάζονται στην Εικόνα 2 αντικατοπτρίζουν όλα όσα αναφέρονται παραπάνω. Μέσα από την αναλυτική και τακτική έρευνά της, η Eurostat υπογραμμίζει την ατυχή κατάσταση στην οποία βρέθηκε η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια —όχι απαραίτητα κατά τα χρόνια της κρίσης, αλλά μάλλον από το ένα έτος στο άλλο.

Η Ελλάδα γνώρισε πολύ υψηλό ποσοστό ανεργίας με γρήγορη ανάπτυξη. Συγκεκριμένα από 9,6% το 2009 σε 27,5% το 2013. Παρόμοιες μεταβολές παρατηρήθηκαν και στο ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας, το οποίο αυξήθηκε από 3,9% το 2009 σε 19,5% το 2014. Το ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας μειώνεται τα τελευταία χρόνια, φτάνοντας το 13,6% το 2018. Αλλά συνεχίζει να μένει σε τέτοια υψηλά επίπεδα. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι κατά την ίδια χρονική περίοδο, το

μέσο ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας μεταξύ των 28 κρατών μελών της ΕΕ δεν ξεπέρασε το 5,1%.

Η φτώχεια είναι μια άλλη μέτρηση που αντανακλά τη σοβαρότητα της κοινωνικοοικονομικής καταστροφής. Σύμφωνα με τη Eurostat, το 19,7% των ανθρώπων ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας το 2009. (δηλαδή περίπου 1 στους 5 Έλληνες είχε εισόδημα κάτω από το όριο της φτώχειας). Καθώς η οικονομία βελτιώνεται σταδιακά, το ποσοστό της φτώχειας μειώνεται τα τελευταία χρόνια, πέφτοντας στο 23,1% το 2012-2013. Ειδικότερα, το 2018 το ποσοστό φτώχειας ήταν 18,5%, το οποίο είναι χαμηλότερο κατά 1,2 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009.

Επιπρόσθετα, τα ποσοστά του δείκτη για τα παιδιά που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό έχουν επίσης ανέβει, από 27,6% το 2009 σε 34,6% το 2012 στο υψηλότερο ποσοστό που καταγράφηκε το 2014, που πλησιάζει το 36%. Τα στατιστικά στοιχεία που δείχνουν πόσα παιδιά ζουν σε συνθήκες φτώχειας ή είναι κοινωνικά αποκλεισμένα είναι ιδιαίτερα καταθλιπτικά. Το γεγονός ότι πάνω από το 30% των παιδιών έχουν αναφερθεί σαν καταγραφές σχεδόν κάθε χρόνο τα τελευταία δέκα χρόνια είναι ενδεικτικό των παραπάνω αναφερθέντων. Με 38,1%, το 2013 έχει το υψηλότερο ποσοστό. Ωστόσο, παρατηρείται σταδιακή, αν και μικρή, μείωση ποσοστών τα επόμενα χρόνια.

Τέλος, ο διπλασιασμός του επηρεαζόμενου ποσοστού του πληθυσμού κατέστησε σαφή την υλική στέρηση που γνώρισαν. Το 2016 επηρεάστηκε το 22,4% του πληθυσμού, από 11% το 2009. Ωστόσο, το γεγονός ότι μειώθηκε στο 16,7% το 2018—μείωση 25,5% από το 2016—είναι ενθαρρυντικό (Εικόνα 2).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ανεργία	9.6	12.7	17.9	24.5	27.5	26.5	24.9	23.6	21.5	19.3
Μακροχρόνια Ανεργία	3.9	5.7	8.8	14.5	18.5	19.5	18.2	17.0	15.6	13.6
Φτώχεια	19.7	20.1	21.4	23.1	23.1	22.1	21.4	21.2	20.2	18.5
Φτώχεια ή Κοινωνικός Αποκλεισμός	27.6	27.7	31.0	34.6	35.7	36.0	35.7	35.6	34.8	31.8
Ακραία Υλική Αποστέρηση	11.0	11.6	15.2	19.5	20.3	21.5	22.2	22.4	21.1	16.7
Παιδική Φτώχεια ή Κοινωνικός Αποκλεισμός	30	28.7	30.4	35.4	38.1	36.7	37.8	37.5	36.2	33.3

Εικόνα 2: Πίνακας Διαχρονικής Εξέλιξης Κοινωνικο - Οικονομικών Δεικτών στην Ελλάδα % (2009 - 2018)

(Πηγή: Eurostat)

2.6 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Είναι καθήκον της εκπαιδευτικής πολιτικής να διαμορφώσει και να αποδείξει στην πράξη πώς ο θεσμός του σχολείου αποτελεί κεφάλαιο της οικονομικής, επιστημονικής, πολιτιστικής και κοινωνικής ανάπτυξης του έθνους. Για να επιτευχθούν οι θεσμικοί στόχοι και να τονιστεί ο εκπαιδευτικός ρόλος του σχολείου, η εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να οργανώσει, να σχεδιάσει, να κατασκευάσει και να χρηματοδοτήσει όλα αυτά τα στοιχεία του εκπαιδευτικού συστήματος. Οι δάσκαλοι έχουν βιώσει ένα περιβάλλον αστάθειας και αβεβαιότητας από την έναρξη της κρίσης, γεγονός που τους έχει προκαλέσει συναισθηματική και ψυχολογική κατάρρευση.

Οι σημερινοί εκπαιδευτικοί αναμένεται να χειριστούν παιδαγωγικά όλες τις κοινωνικές και οικογενειακές δυσλειτουργίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές σε καθημερινή βάση, τόσο εντός όσο και εκτός της τάξης, και οι οποίες συχνά καταλήγουν σε παραβατικότητα, κοινωνική παρέκκλιση και συνδέονται ακόμη και με την έλλειψη βασικών ειδών. Ένας εκπαιδευτικός θεωρεί ότι είναι δύσκολο να καθοδηγήσει έναν

ανήλικο σε αυτή τη φάση ανάπτυξης χαρακτήρα και ολοκλήρωσης της ταυτότητας. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να αναλάβει τα ανθρωπιστικά και εκπαιδευτικά καθήκοντα επιδεικνύοντας κατανόηση και θα πρέπει να υποστηρίζει τυχόν προβλήματα που μπορεί να έχουν τα παιδιά δουλεύοντας για να ανακαλύψει απαντήσεις.

2.7 ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η οικονομική κρίση του 2008 έχει αντίκτυπο τόσο στο εθνικό όσο και στο διεθνές πλαίσιο για την εκπαιδευτική ανάπτυξη (Χάλαρη, 2008). Η κρίση είχε άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στον κλάδο της εκπαίδευσης σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Αυτό ήταν αναπόφευκτο γιατί οι επιπτώσεις της κρίσης δεν περιορίζονται μόνο στους υπόλοιπους τομείς της κοινωνίας αλλά αποτελούν πραγματικά απειλή για το εκπαιδευτικό σύστημα.

Ο νεοφιλελευθερισμός και η εκπαιδευτική πρακτική στην Ευρώπη επηρεάστηκαν από την οικονομική κρίση του 2008, η οποία επιτάχυνε την εμπορευματοποίηση και την ιδιωτικοποίηση των εκπαιδευτικών πρακτικών. Επιπλέον, μείωσε τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης και διέυρνε τις κοινωνικές ανισότητες, ιδιαίτερα για εκείνους που ήδη διέτρεχαν υψηλότερο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Λόγω των καθηκόντων τους, η «τρίκα» της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου επέβαλε θεμελιώδεις αλλαγές στα εκπαιδευτικά συστήματα των εθνικών κυβερνήσεων.

Στη Γαλλία, για πάνω από 20 χρόνια, οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής και οι απαιτήσεις της αγοράς εργασίας έχουν συμπεριληφθεί στη δημιουργία της εκπαιδευτικής πολιτικής της.

Οι σχολικές μεταρρυθμίσεις παρουσιάζονται συνήθως και αιτιολογούνται από την άποψη του τρόπου με τον οποίο συμβάλλουν στα σχέδια οικονομικής ανάπτυξης που δημιουργούνται στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας. Αυτό ισχύει ακόμα και σήμερα, όπως και πριν από την οικονομική κρίση του 2008 (Dreux, 2013). Παρά το γεγονός ότι ορισμένες πολιτικές συνεχίζουν να είναι επιτυχείς ενώ έχουν αρνητικά αποτελέσματα, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η εκπαιδευτική πολιτική που εισήχθη στη Γαλλία εξακολουθεί να μην παρέχει ευεργετικά αποτελέσματα.

Η οικονομική κρίση του 2008 στην Ιταλία δεν ήταν ένα σύντομο και μεμονωμένο γεγονός, αλλά μάλλον η αρχή μιας παρατεταμένης καθοδικής πορείας. Σύμφωνα με τον Innes (2013), «η επισφάλεια βρίσκεται στο επίκεντρο του ιταλικού προβλήματος». Μια γενιά που φυλακίζεται σε μια κατάσταση ακόμη και σε έκτακτη ανάγκη αναφέρεται ως επισφαλής. Η κοινωνικοοικονομική κρίση είχε σημαντικό αντίκτυπο στην ιταλική εκπαίδευση. Οι οργανώσεις που επέβλεπαν και παρείχαν συμβουλές για την κατεύθυνση της χώρας πρότειναν την εκπαιδευτική λιτότητα ως αποδεκτή απάντηση στην κατάσταση που παρουσιαζόταν, με θυσίες και ομαδική εργασία (Innes, 2013). Το αποτέλεσμα που είχαν οι πολιτικές από το σημερινό παράδειγμα λιτότητας ήταν ότι οι δαπάνες για το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ιταλία την κατάταξαν στη χαμηλότερη θέση στην Ευρώπη (Χάλαρη, 2017)

Τα αποτελέσματα έρευνας που διεξήχθη από την Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εκπαιδευτικών, η οποία περιελάμβανε 55 συνδικαλιστικές οργανώσεις εκπαιδευτικών από 26 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 14 εκτός αυτής, και της οποίας θέμα ήταν «ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση από το 2008 έως και σήμερα», έδειξε ότι τα πρώτα χρόνια της κρίσης δεν ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Ενδεικτικά επισημαίνουμε ότι στη μελέτη αυτή συμμετείχαν 22 χώρες, όπου σημειώθηκε πτώση των δαπανών για την εκπαίδευση (με τη Ρουμανία στην πρώτη θέση και την Ελλάδα στην τέταρτη θέση). Σε δώδεκα από αυτές παρατηρήθηκαν μειώσεις μισθών, ενώ 16 εφάρμοσαν το πάγωμα σε μισθούς χωρίς αυξήσεις και 16, επίσης, επέβαλαν μειώσεις σε δώρα και άλλα επιδόματα. Συνολικά 23 χώρες ανέφεραν κλείσιμο σχολείων και συγχωνεύσεις, ενώ σε 12 από αυτές παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των ωρών εργασίας των εκπαιδευτικών.

Συμπερασματικά, οι επιπτώσεις της κρίσης στην εκπαίδευση ήταν βαθιές σε όλα τα προαναφερθέντα έθνη. Έχουν δημιουργηθεί εντάσεις μεταξύ των λαών της Ευρώπης στο σύνολό τους και ιδιαίτερα στα έθνη που επηρεάστηκαν περισσότερο από την κρίση από τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν από την αρχή αυτής καθώς και από τις δραστικές περικοπές που έγιναν στα δημόσια συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Η κάλυψη του κράτους πρόνοιας επιδεινώθηκε, η ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών μειώθηκε και τα επίπεδα φτώχειας, ανισότητας και κοινωνικής συνοχής επηρεάστηκαν αρνητικά.

2.8 ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΥΠΕΣΤΗ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η ελληνική κοινωνία έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές ως αποτέλεσμα της πρόσφατης οικονομικής κρίσης που έχει πλήξει το έθνος. Αυτό ήταν αναμενόμενο γιατί η ζωή κάθε ανθρώπου διαμορφώνεται από την απασχόληση και τους οικονομικούς πόρους του. Οι κοινωνικές συνέπειες της αύξησης της ανεργίας, το ψυχικό στρες και η επιδείνωση κρίσιμων κλάδων όπως η υγεία και η εκπαίδευση ήταν επίσης υψίστης σημασίας. Η σταθερότητα των οικογενειών επηρεάστηκε από την αύξηση της ανεργίας, η οποία οδήγησε σε συναισθήματα αβεβαιότητας, ανησυχίας και απογοήτευσης.

Εκτός από την αύξηση της ανεργίας, η κρίση και οι επακόλουθες ενέργειες που έλαβε το ελληνικό κράτος για να την αντιμετωπίσουν είχαν ως αποτέλεσμα τη βίαιη και απότομη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους. Όπως ήταν αναμενόμενο, έγιναν σημαντικές περικοπές στις δαπάνες για την υγεία και την εκπαίδευση, οι οποίες επιδείνωσαν δυσανάλογα την κατάσταση για τις ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες. Ανεξάρτητα από την οικονομική της θέση, η Ελλάδα δεν είχε ποτέ καλή θέση στον τομέα της εκπαίδευσης. Όμως, ως αποτέλεσμα της κρίσης, τα πράγματα είναι σήμερα πολύ χειρότερα, διότι από το 2010 έως το 2015, η χρηματοδότηση σε όλους τους τομείς μειώθηκε δραστικά.

Κάθε κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας έχει στιγματιστεί από το τρέχον οικονομικό και πολιτικό κλίμα και η εκπαίδευση δεν αποτελεί εξαίρεση. Το εκπαιδευτικό σύστημα δεν θα μπορούσε να μην επηρεαστεί από την οικονομική κρίση, τις ραγδαίες κοινωνικοοικονομικές αλλαγές, τις πολυάριθμες πολιτικές αναδιαρθρώσεις και αστάθεια, τα αυστηρά μέτρα λιτότητας και γενικότερα από όλα αυτά τα πρόσθετα ζητήματα στη ήδη μεγάλης διάρκειας αναποτελεσματικότητά του (Halari, 2017).

Η κυβέρνηση μείωσε τους ετήσιους προϋπολογισμούς όλων των υπουργείων, συμπεριλαμβανομένου του Υπουργείου Παιδείας, κατά 10% το 2010 και σύμφωνα με τον Νόμο 3833/2010 οι δαπάνες για την εκπαίδευση είχαν μειωθεί κατά 33% έως το 2013. Τα επόμενα χρόνια, εφαρμόστηκε 14% περαιτέρω μείωση και οι τότε προβλέψεις για τα επόμενα χρόνια με βάση τους δείκτες της Τρόικας ήταν ακόμη πιο επιζήμιες. Οι προβλέψεις αυτές πραγματοποιήθηκαν, και τα χρήματα δεν ήταν αρκετά για να πληρωθούν είδη πρώτης ανάγκης όπως η θέρμανση αιθουσών διδασκαλίας, η

ενημέρωση βιβλιοθηκών, η κατασκευή νέας τεχνικής υποδομής και η πρόσληψη δασκάλων (Χαράμης & Κοτσιφάκης, 2015).

Η κυβέρνηση που θέσπισε τους νόμους που έπληξαν την εκπαίδευση είχε μεγάλες προσδοκίες για τις ριζικές αλλαγές που επέφερε. Επιχείρησε να καταστήσει προφανές ότι «οι πολύπλευρες και πολυεπίπεδες κρίσεις που βιώνουμε μπορούν να γίνουν η σπίθα για την αλλαγή και να λύσουν τις συνεχείς δυσκολίες μας» αναφέροντας τα λόγια της τότε υπουργού Παιδείας Άννας Διαμαντοπούλου. Πρόσθεσε ότι ο πρωθυπουργός της χώρας, Γιώργος Παπανδρέου, έχει ορίσει την εκπαίδευση ως κορυφαία προτεραιότητα του εθνικού σχεδίου ανάπτυξης του έθνους ενώ κατέληξε λέγοντας κάτι για το οποίο έγινε γνωστή: «Μεταμορφώνουμε την εκπαίδευση, αλλάζουμε την Ελλάδα».

Οι «μνημονιακές» δεσμεύσεις της χώρας έθεσαν περιορισμούς στο νέο πλαίσιο για την εκπαίδευση ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, το οποίο θεσμοθετήθηκε με βάση τη στρατηγική και τους διεθνείς οργανισμούς (ΟΟΣΑ). Τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων δεν εξελίχθηκαν όπως είχε προγραμματιστεί. Ο Σκλάβος (2014) υποστηρίζει ότι με τη μείωση του αριθμού των εκπαιδευτών, τον συνδυασμό των σχολικών συστημάτων και την περικοπή των δαπανών, οι μεταρρυθμίσεις είχαν ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του δημόσιου χαρακτήρα της εκπαίδευσης.

2.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 2^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Με τη λέξη κρίση υποδηλώνεται μία κατάσταση επικίνδυνη ή ένα ζήτημα που είναι επείγον ή και ένα αδιέξοδο. Η οικονομική κρίση, δεν επηρεάζει μόνο ένα άτομο αλλά και μία ομάδα ανθρώπων είτε αυτή είναι μία εταιρεία, μία κυβέρνηση ή και μια ολόκληρη κοινωνία. Οι επιπτώσεις της δημοσιονομικής κρίσης που ξέσπασε το 2008 στην πολιτική, την οικονομία και την κοινωνία της Ελλάδας αλλά και των υπόλοιπων Ευρωπαϊκών χωρών είναι πολλές και διαφέρουν μεταξύ τους.

Η οικονομική κρίση που συγκλόνισε την ελληνική κοινωνία έχει στοιχεία ανθρώπινης κρίσης. Συγκεκριμένα, τα σκληρά μέτρα λιτότητας που θεσπίστηκαν από το κοινοβούλιο έκαναν τους πολίτες να χάσουν την πίστη τους στο πολιτικό σύστημα. Η ελληνική κοινωνία έπρεπε να αντιμετωπίσει την εφαρμογή αυστηρών οικονομικών ρυθμίσεων (περικοπές μισθών και συντάξεων, αυξήσεις φόρων, περικοπές παροχών

κ.λπ.). Η αγορά εργασίας και το εισόδημα των νοικοκυριών επηρεάστηκαν αρνητικά από τα μέτρα λιτότητας. Επιπλέον, είχαν αντίκτυπο στον τρόπο λειτουργίας των κρίσιμων υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης του κράτους.

Η φτώχεια είναι μια άλλη μέτρηση που αντανακλά τη σοβαρότητα της κοινωνικοοικονομικής καταστροφής. Σύμφωνα με τη Eurostat, το 19,7% των ανθρώπων ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας το 2009. Επιπροσθέτως, καθώς είναι καθήκον της εκπαιδευτικής πολιτικής να διαμορφώσει και να αποδείξει στην πράξη πώς ο θεσμός του σχολείου αποτελεί κεφάλαιο της οικονομικής, επιστημονικής, πολιτιστικής και κοινωνικής ανάπτυξης του έθνους, θα πρέπει να οργανώσει, να σχεδιάσει, να κατασκευάσει και να χρηματοδοτήσει όλα αυτά τα στοιχεία του εκπαιδευτικού συστήματος.

Όπως ήταν αναμενόμενο, έγιναν σημαντικές περικοπές στις δαπάνες για την υγεία και την εκπαίδευση, οι οποίες επιδείνωσαν δυσανάλογα την κατάσταση για τις ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες. Ανεξάρτητα από την οικονομική της θέση, η Ελλάδα δεν είχε ποτέ καλή θέση στον τομέα της εκπαίδευσης. Έτσι, από τα παραπάνω κεφάλαια έγινε κατανοητό πως και οι δάσκαλοι έχουν βιώσει ένα περιβάλλον αστάθειας και αβεβαιότητας από την έναρξη της κρίσης, γεγονός που τους έχει προκαλέσει συναισθηματική και ψυχολογική κατάρρευση. Με την περικοπή των μισθών των εκπαιδευτικών και με μείωση του αριθμού τους, τον συνδυασμό των σχολικών συστημάτων και την περικοπή των δαπανών, οι μεταρρυθμίσεις είχαν ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του δημόσιου χαρακτήρα της εκπαίδευσης.

Συμπερασματικά, οι επιπτώσεις της κρίσης στην εκπαίδευση ήταν βαθιές σε όλα τα έθνη. Έχουν δημιουργηθεί εντάσεις μεταξύ των λαών της Ευρώπης στο σύνολό τους και ιδιαίτερα στα έθνη που επηρεάστηκαν περισσότερο από την κρίση από τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν από την αρχή αυτής καθώς και από τις δραστικές περικοπές που έγιναν στα δημόσια συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΩΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

3.1 ΤΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΧΕΙ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ο δημόσιος χαρακτήρας της εκπαίδευσης επηρεάστηκε σημαντικά και με αρνητικό πρόσημο από τις αλλαγές που επέφερε η δημιουργία πολυάριθμων νομοθετικών πλαισίων. Πολλά σχολεία δυσκολεύονται να καλύψουν βασικά έξοδα και λειτουργικά έξοδα λόγω περικοπών χρηματοδότησης, όπως θέρμανση, ελλείψεις προσωπικού, ελλείψεις τεχνολογικών πόρων, ελλείψεις υποστήριξης διδασκαλίας (όπως ενισχυτική διδασκαλία και παράλληλη υποστήριξη) και αύξηση των μαθητών ως αποτέλεσμα τις συγχωνεύσεις που έγιναν στις σχολικές μονάδες (Γαλανάκη, 2015). Οι τροποποιήσεις που έγιναν στο εκπαιδευτικό σύστημα κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης περιγράφονται και αναλύονται παρακάτω:

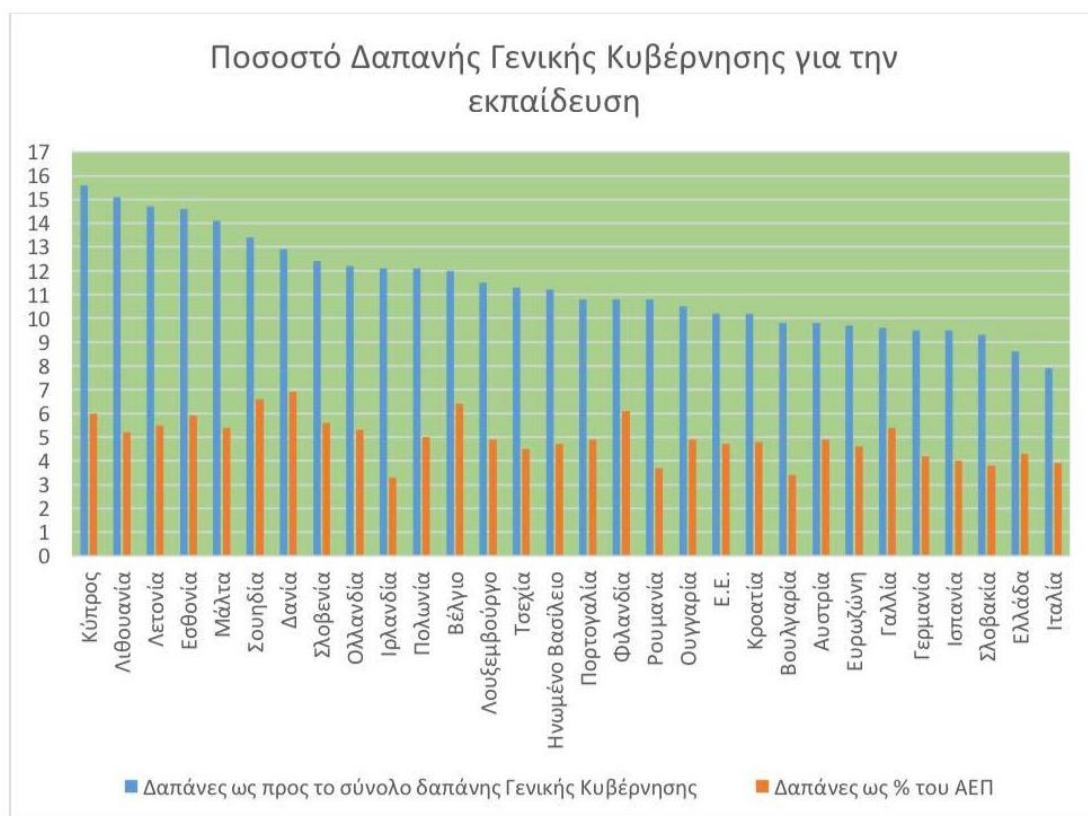
3.1.1. ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Οι χαμηλές δημόσιες δαπάνες στην Ελλάδα ως αποτέλεσμα της αυστηρής δημοσιονομικής μείωσης έχουν αντίκτυπο στον τομέα της εκπαίδευσης. Όσον αφορά το μερίδιο του ΑΕΠ, οι συνολικές δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση ήταν 3,44% το 2008 και 3,16% το 2014. Οι προϋπολογισμοί που κατέθεσε η κυβέρνηση κατά τα χρόνια της οικονομικής κρίσης ήταν ένδειξη της οικονομικής κατάστασης που έχει φτάσει η εκπαίδευση στη χώρα μας. Οι ετήσιες περικοπές του προϋπολογισμού της κυβέρνησης για την εκπαίδευση ήταν αισθητές και σημαντικές.

Οι δαπάνες ήταν 6.978 εκατομμύρια ευρώ το 2008, πριν προλάβουν να γίνουν αισθητές οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. το 2016 είχαν μειωθεί κατά 37% στα 4.261 εκατ. ευρώ. Η μεγαλύτερη μείωση (-22,7%) σημειώθηκε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ η μείωση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ήταν μόλις περίπου 2,4%. (ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ, 2017). Σε αντίθεση με την μεσοπρόθεσμη εκτίμηση 2014–2018 για σταθερή μείωση των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση, η οποία, με βάση αυτή την πρόβλεψη, θα μειωνόταν το 2018 κατά 1,009 δισ. ευρώ, για το πρώτο έτος το 2017 σημειώθηκε αύξηση των δαπανών κατά 257 εκατ. ευρώ, ή +5,4%. (Υπουργείο Παιδείας).

Τα στοιχεία της Eurostat σε σύγκριση με άλλα ευρωπαϊκά έθνη αντικατοπτρίζουν επίσης την δύσκολη περίοδο της Ελλάδας στον τομέα της εκπαίδευσης. Η Ελλάδα κατέλαβε την έκτη θέση μεταξύ των μελών της ΕΕ όσον αφορά τις δαπάνες για την εκπαίδευση ως ποσοστό των συνολικών δαπανών της γενικής κυβέρνησης, με την Ιταλία (ένα άλλο έθνος που πλήττεται από την κρίση) να βρίσκεται στο χαμηλότερο.

Όσον αφορά το ΑΕΠ, όταν ήταν μεγαλύτερο από άλλες χώρες στο Νότο, είναι πιο κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ (π.χ. Ιταλία, Ισπανία). Φυσικά, είναι αξιοσημείωτο ότι το έθνος μας ξεπερνά όλα τα άλλα έθνη στο ποσοστό των συνολικών δαπανών που χρησιμοποιούνται για την αποζημίωση των εργαζομένων. Το δίκτυο Ευρυδίκη αναφέρει ότι το 2014, το μισθολογικό κόστος αντιπροσώπευε το 69,6% του συνόλου των δαπανών που σχετίζονται με την εκπαίδευση.

Εικόνα 3: Ποσοστό Δαπάνης Γενικής Κυβέρνησης για την Εκπαίδευση ως προς το Σύνολο & Δαπάνες ως % του ΑΕΠ – 2016

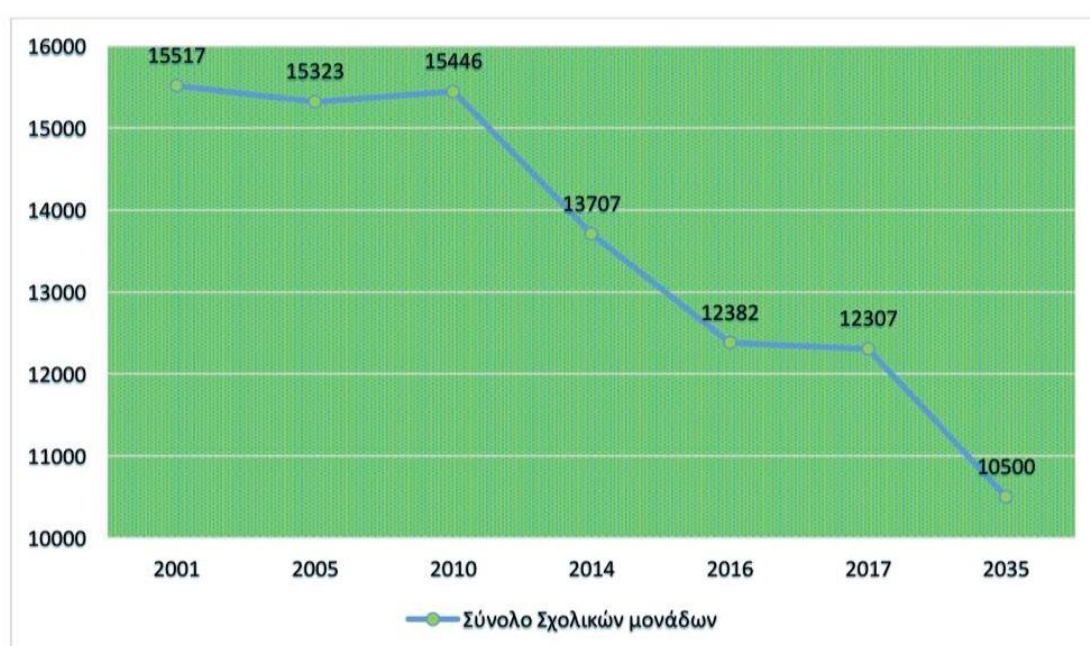
(Πηγή: Eurostat)

3.1.2 ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ-ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

Μία από τις πρώτες στρατηγικές που εισήχθησαν στα ελληνικά σχολεία για εξοικονόμηση πόρων ήταν η μείωση των σχολικών μονάδων. Η ενοποίηση και η εξάλειψη των σχολικών μονάδων είχε αρνητικές επιπτώσεις σε ολόκληρη τη σχολική κοινότητα, αυξάνοντας τον αριθμό των μαθητών σε κάθε τμήμα και διευκολύνοντας την απώλεια του ελέγχου της τάξης, την απώλεια οργανωτικών θέσεων και την

επιβάρυνση των μαθητών με μεγαλύτερους χρόνους μετακίνησης και πιο συχνές μετακινήσεις.

Το 2015 υπήρχαν 13.901 σχολικές μονάδες, από 15.547 το 2009, δηλαδή υπήρξε μείωση κατά 11%. Οι εγγραφές στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ήταν 12.382 το 2016 και 12.037 το 2017, με θλιβερές προβλέψεις για το μέλλον (ΙΟΒΕ, Δεκέμβριος 2018). (Εικόνα 4). Το δημοτικό σχολείο ήταν το εκπαιδευτικό επίπεδο όπου σημειώθηκε η μεγαλύτερη μείωση στις σχολικές μονάδες. Το 2002 λειτουργούσαν 5.989 σχολικές μονάδες, αλλά οι αριθμοί αυτοί μειώθηκαν σε 5.440 το 2010, 4.633 το 2014 και 4.324 το 2017.

Εικόνα 4: Αριθμός Σχολικών Μονάδων

(Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ & ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ)

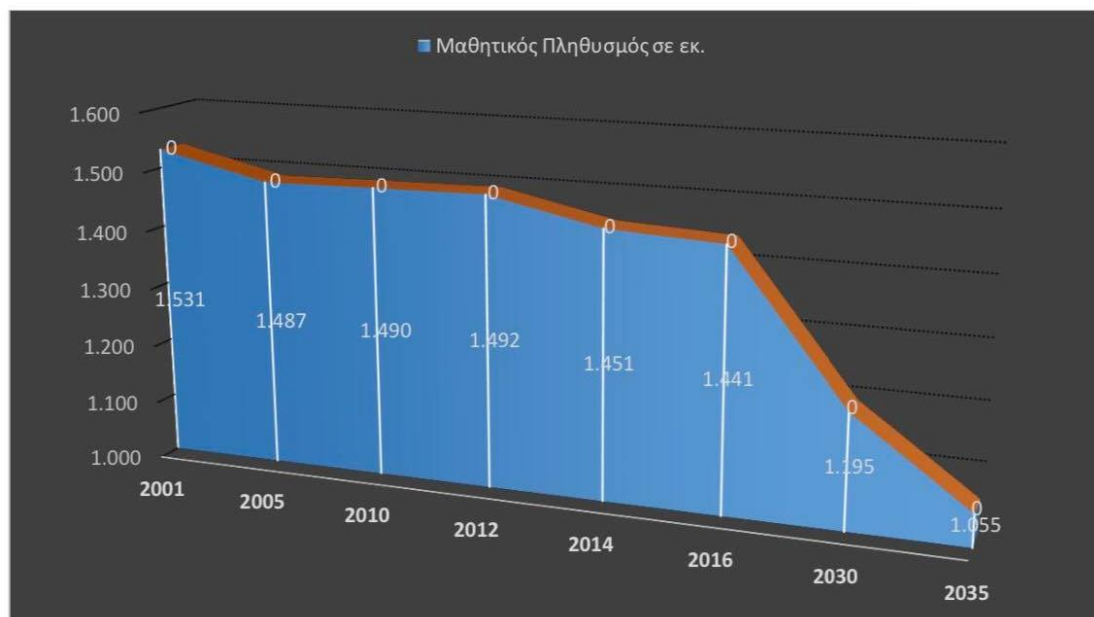
Για μαθητές από απομακρυσμένες περιοχές, έγινε πιο δύσκολο να πάνε στα σχολεία ως αποτέλεσμα των συγχωνεύσεων σχολείων. Η δυσκολία αυτή αυξάνεται το χειμώνα για τα παιδιά των ορεινών κοινοτήτων λόγω των καιρικών συνθηκών και οι μαθητές συχνά πρέπει να διανύσουν πολλά χιλιόμετρα και να αλλάξουν ανάμεσα σε περισσότερους από δύο τρόπους μεταφοράς για να φτάσουν στον προορισμό τους. Υπάρχουν επίσης αρκετές περιπτώσεις όπου οι μαθητές καλούνται να πληρώσουν ένα τέλος επειδή οι διαγωνισμοί μπορεί να θεωρηθούν άσκοποι λόγω των μεγάλων αποστάσεων, και ως αποτέλεσμα, οι οικογένειες των παιδιών πρέπει να ξοδέψουν περισσότερα χρήματα (Σκλάβος, 2014).

3.1.3 ΜΕΙΩΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ

Μελέτη του IOBE, έδειξε, ότι το γεγονός ότι ο συνολικός μαθητικός πληθυσμός συρρικνώνεται αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα που δημιούργησε η οικονομική κρίση στη γενικότερη λειτουργία της εκπαίδευσης και οδήγησε σε μείωση περίπου 90.000 μαθητών από τη χρονιά του 2000 μέχρι και το 2016.

Ειδικότερα, από 1,53 εκατ. μαθητές το 2000, πληθυσμός που με την έναρξη της κρίσης είχε ήδη μειωθεί κατά 3,1% καθώς 1,49 εκατ. φοιτούσαν στα σχολεία (2010), υπήρξε ακόμη περισσότερη μείωση το 2016, φτάνοντας τα 1,44 εκατ. ή πτώση 5,9 % σε σύγκριση με το 2000, ενώ προβλέπεται ότι ο μαθητικός πληθυσμός θα μειωθεί σταδιακά σε περίπου 1,05 εκατομμύρια (δηλαδή, 423,3 χιλιάδες λιγότεροι μαθητές) έως το 2035 (προβλέψεις για το μέλλον που χρειάζονται προβληματισμό), δηλαδή από 1,53 εκατομμύρια σε 1,44 εκατομμύρια συνολικά με την ένταξη στο σύστημα και της πιο πρόσφατης μείωσης γεννήσεων του 2017 (Εικόνα 5).

Τα νήπια και οι μαθητές των πρώτων τάξεων του δημοτικού αρχίζουν πλέον να το βιώνουν. Η πτώση στις εγγραφές νηπίων έφτασε το 12,2% από το 2013 έως το 2016, αν και η πτώση των μαθητών της πρώτης τάξης στα δημοτικά σχολεία, η οποία μειώθηκε μόνο κατά 6% τα τελευταία χρόνια (από 108.500 το 2013 σε 102.000 το 2018 σύμφωνα με έρευνες πριν την πανδημία) είναι ενδεικτικό σύμπτωμα της μείωσης.

Εικόνα 5: Μείωσης Μαθητικού Πληθυσμού και Προβλέψεις για το Μέλλον

(Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία)

Το χαμηλό ποσοστό γεννήσεων και η μετανάστευση οικογενειών με παιδιά σε αναζήτηση εργασίας είναι οι δύο κύριοι παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτή τη συρρίκνωση. Το υποκείμενο ζήτημα καταδεικνύεται από τη μείωση των γεννήσεων που ξεκίνησε το 2010 και επιταχύνθηκε το 2012 (εκτός από το 2016, το οποίο παρουσίασε άνοδο σε σχέση με το 2015). Οι γεννήσεις στη χώρα μας μειώθηκαν από 118 χιλιάδες το 2008 σε 88,6 χιλιάδες το 2017, ή περίπου 30% λιγότερες γεννήσεις. Ο αριθμός των μαθητών νηπιαγωγείων (από 162.000 το 2014 σε 155,2 χιλιάδες το 2015) και οι πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου είχαν ήδη αρχίσει να δείχνουν σημάδια αυτού του φαινομένου (από 107,2 το 2016 σε 101,9 το 2017). Ως αποτέλεσμα, ο αριθμός των μαθητών μειώθηκε κατά 55,9% το 2015, από 159,5 χιλιάδες το 2011 σε 70,3 χιλιάδες, λόγω της αύξησης της φυγής σε μεγάλο βαθμό αλλοδαπών οικογενειών μετά την έναρξη της κρίσης (2015).

3.1.4 ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ & ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Όπως ήταν αναμενόμενο, με λιγότερα χρήματα που δαπανώνται για την εκπαίδευση, τα σχολεία είχαν λιγότερο προϋπολογισμό, γεγονός που οδήγησε σε έλλειψη των βασικών προμηθειών που απαιτούνται για την καλή λειτουργία του μαθήματος. Σε μια μελέτη της Ζωής Ζιοντάκη, οι δάσκαλοι επικεντρώθηκαν σε δύο θέματα: τη θέρμανση των αιθουσών, όπου, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της κρίσης, οι δάσκαλοι ισχυρίζονταν ότι ακόμη και η διδασκαλία επηρεαζόταν από τη δυσκολία εύρεσης επαρκούς κάλυψης θέρμανσης στα σχολεία, και την έλλειψη γραφικής ύλης που ανάγκασε τους καθηγητές να περιορίσουν τη χρήση τους ακόμη και στη χρήση φωτοτυπιών για τους μαθητές. Λίγες ήταν οι αναφορές για τον τεχνολογικό εξοπλισμό (οπτικοακουστικά μέσα. Η/Υ κ.λπ.) και βοηθητικές αίθουσες αφού όπως αναφέρθηκε θεωρούνταν λιγότερης σημασίας για τη διδασκαλία.

3.1.5 ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ο θεσμός της εκπαίδευσης που καθιέρωσε πρότυπα για ένα νέο είδος σχολείου που θα πληρούσε τόσο παιδαγωγικούς όσο και κοινωνικούς στόχους ονομάστηκε Ολοήμερο Σχολείο. Πολλά σημαντικά ζητήματα προέκυψαν κατά τη λειτουργία του θεσμού αυτού, μερικά από αυτά τα ζητήματα ξεπεράστηκαν, ενώ άλλα όχι. Η έλλειψη

διδασκτικού προσωπικού που προκλήθηκε από τα μέτρα λιτότητας οδήγησε σε υποστελεχωμένα σχολεία και έλλειψη εκπαιδευτικών, γεγονός που έχει περιορίσει το ολοήμερο σχολικό ωράριο και έχει διαταράξει τον προγραμματισμό στα ωράρια των γονέων. Το σημαντικότερο ζήτημα, υπήρξε το γεγονός ότι αρκετές φορές χάθηκε ο παιδαγωγικός χαρακτήρας του ολοήμερου σχολείου και ταυτίστηκε με τον όρο της απλής φύλαξης των παιδιών (Σκλάβος, 2014).

3.1.6 ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Όπως ήταν φυσικό, η εθνική κρίση είχε αντίκτυπο και στα ιδιωτικά σχολεία. Ο αριθμός των μαθητών που εγγράφηκαν σε ιδιωτικά σχολεία ήταν αντανάκλαση των οικονομικών αγώνων της μεσαίας τάξης. Ειδικότερα, ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία μειώθηκε από 82.000 το 2009 σε περίπου 67.000 το 2015. Ωστόσο, τα ποσοστά εγγραφής πριν την πανδημία COVID-19 στην ιδιωτική εκπαίδευση ήταν πολύ θετικά. Μια αύξηση σχεδόν 10% μεταξύ 2017 και 2018 ήταν εμφανής, σύμφωνα με τον Χαράλαμπο Κυραηλίδη, πρόεδρο της ένωσης ιδιοκτητών ιδιωτικών σχολείων.

Οι μειωμένοι μισθοί των δασκάλων στα ιδιωτικά σχολεία βοήθησαν να αντισταθμιστεί η απώλεια εσόδων που προκλήθηκε από τη μείωση των εγγραφών. Η πλειονότητα των ιδιωτικών σχολείων επωφελήθηκε από το ΝΣΚ (214/12), που ορίζει ότι οι μισθοί των ιδιωτικών εκπαιδευτικών πρέπει να περιλαμβάνονται στον ενιαίο μισθό των δημοσίων εκπαιδευτικών, ότι το ωράριο εργασίας των εκπαιδευτικών πρέπει να αυξηθεί κατά δύο ώρες (χωρίς αμοιβή), ότι οι απολύσεις δεν εφαρμόζονται πλέον αυστηρά και ότι το Υπουργείο Εργασίας είναι πλέον υπεύθυνο για την επίβλεψη των ιδιωτικών σχολείων. Οι περίπου 9.500 ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί και το ταμείο επικουρικής ασφάλισης ιδιωτικών εκπαιδευτικών έχασαν αυτόματα περίπου 28 εκατομμύρια ευρώ ετησίως ως αποτέλεσμα της απορρύθμισης των απολυμένων εκπαιδευτικών απορροφώντας τους στο δημόσιο τομέα, ενώ οι περίπου 150 εργοδότες κέρδισαν αυτόματα περίπου 32 εκατομμύρια ευρώ ετησίως (ΟΙΕΛΕ, 2017).

3.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

3.2.1 ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ-ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΓΕΣΙΑ

Οι διευθυντές αναμένεται να χειριστούν τις προκλήσεις που παρουσιάζονται με συνεχώς λιγότερους πόρους, να εντοπίσουν τις καλύτερες λύσεις, να χαρτογραφήσουν και να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα καθώς και τις απαιτήσεις που θα προκύψουν για τους μαθητές και τους καθηγητές. Οι διευθυντές πρέπει πλέον να λύσουν ζητήματα με επίκεντρο την ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας λόγω των προκλήσεων της νέας εποχής. Η ύφεση παρουσιάζει ποικίλες δυσκολίες για εκείνους.

Έτσι λοιπόν, οι διευθυντές, θα πρέπει να αντιμετωπίσουν ζητήματα όπως οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί (μισθοί, μετακίνηση, ψυχική εξάντληση), οι μειώσεις των λειτουργικών εξόδων (θέρμανση, περιορισμένα υλικά), οι προκλήσεις της εφαρμογής καινοτόμων προγραμμάτων, πιθανές επιπτώσεις σε ορισμένους μαθητές, καθώς και το δυσάρεστο κλίμα που δημιουργεί η κακή οικονομική κατάσταση, που συχνά οδηγεί σε συγκρούσεις μεταξύ μελών της σχολικής κοινότητας (γονείς-δάσκαλοι). Προκειμένου να προετοιμαστούν οι διευθυντές για τα προβλήματα του σήμερα, θα πρέπει να λάβουν την κατάλληλη εκπαίδευση. Έτσι θα καταφέρνουν να προσαρμοστούν με ευελιξία και θα είναι σε ετοιμότητα να διαχειριστούν τα νέα δεδομένα.

Καθώς όμως αυτό είναι κάτι που απέχει πολύ από το να συμβεί, καλούνται να προβούν σε αντιμετώπιση των δυσκολιών από μόνοι τους και το σημαντικότερο όλων να επιλέξουν ένα αποτελεσματικό και εκσυγχρονιστικό μοντέλο ηγεσίας που θα μπορεί με επιτυχία να κάνει σωστή διαχείριση των αλλαγών και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και τις προκλήσεις με αποτελεσματικότητα. Σύμφωνα με τους πόρους που έχει στη διάθεσή του, ο διευθυντής θα πρέπει να συντονίζει και να σχεδιάζει τον τρόπο λειτουργίας του σχολείου, να ενθαρρύνει και να καθοδηγεί τους δασκάλους, να τους εμπνεύσει να συνεργαστούν με γονείς ή εξωτερικές δυνάμεις και να εργαστεί για τη βελτίωση της απόδοσης των μαθητών στο σχολείο εντοπίζοντας ανισότητες και να δρα πρακτικά για την αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων.

Η Αυγητίδου κ.ά. (2016) παρέχουν τεκμηρίωση των προοπτικών και των μεθόδων των διευθυντών σχολείων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης στην εκπαίδευση. Οι διευθυντές που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις δήλωσαν ότι έχουν αναπτύξει και εφαρμόσει διαδικασίες σε συνεργασία με άλλους οργανισμούς ή πολίτες για την αντιμετώπιση των συνεπειών της κοινωνικοοικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση. Αυτή η ενεργοποίηση εξηγείται εν μέρει από την αντίληψη ότι η κρίση

είναι ένα συστημικό φαινόμενο που επιβάλλει δομικούς περιορισμούς στη λειτουργία των οικογενειών, των παιδιών, των δασκάλων και των σχολείων, γεγονός που με τη σειρά του επηρεάζει το πόσο καλά μαθαίνουν τα παιδιά. Οι προτεραιότητές τους και οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν για να τις επιτύχουν φαίνεται να επηρεάζονται από αυτή τη συνειδητοποίηση.

Η λειτουργία αλληλεγγύης του σχολείου προωθείται κυρίως από τους διευθυντές. Συχνά συνεργάζονται με κοινωνικούς οργανισμούς και υπηρεσίες υποστήριξης παιδιών και οικογένειας για την αντιμετώπιση ζητημάτων και τη δημιουργία απαντήσεων, αλλά σπανιότερα συζητούν τον επαναπροσδιορισμό της διδακτικής τους στρατηγικής με φρέσκες, πρωτοποριακές μεθόδους αντιμετώπισης κρίσεων. Επιπλέον, η μελέτη αποκάλυψε ότι ακολουθούν πολλές από τις προτεινόμενες στρατηγικές στη βιβλιογραφία για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της εκπαιδευτικής κρίσης, συμπεριλαμβανομένης της προσπάθειας κατανόησης των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά από τους ενήλικες και της προσφοράς υποστήριξης, ενίσχυσης του κοινωνικού κλίματος του σχολείου, χρήσης εθελοντών δασκάλων. για τη συμπλήρωση της ενισχυτικής διδασκαλίας και την ενίσχυση των προγραμμάτων σπουδών με πρόσθετες πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες (Αυγητίδου κ.ά., 2015).

Συμπερασματικά, οι διευθυντές φαίνεται να εργάζονται για την κάλυψη των καθημερινών αναγκών των παιδιών και των οικογενειών τους, διασφαλίζοντας ότι τα παιδιά συμμετέχουν τόσο εντός όσο και εκτός της τάξης σε δραστηριότητες, αναπληρώνοντας τις χαμένες ευκαιρίες, αυξάνοντας τα επιτεύγματα τους και τροποποιώντας τη συμπεριφορά και την ψυχολογία τους (Αυγητίδου κ.α., 2016).

3.2.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Οι πολίτες, λόγω της κρίσης που βιώνουν στην Ελλάδα, αναγκάζονται να επαναδιαπραγματευθούν και να γυρίσουν αρκετές δεκαετίες το ρολόι της ιστορίας στο παρελθόν ψάχνοντας λύσεις για ζητήματα τα οποία είχαν επιλυθεί στη θεωρία και την πράξη. Με παρόμοιο τρόπο παρατηρείται στην εκπαίδευση, όπου θίγεται άμεσα το εργασιακό περιβάλλον και οι όροι εργασίας των εκπαιδευτικών λόγω των μέτρων που έχουν παρθεί από την εκάστοτε κυβέρνηση.

Τα μέτρα που δυσκολεύουν τους εκπαιδευτικούς να κάνουν τη δουλειά τους περιλαμβάνουν τα σχεδόν ανύπαρκτα ποσοστά πρόσληψης νέων καθηγητών, συγχωνεύσεις τμημάτων που έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των μαθητών σε κάθε τμήμα, την αφαίρεση του δικαιώματος μετάθεσης, τη συνεχή εναλλαγή σε πολλαπλά σχολεία για να καλύψουν τις ανάγκες και να ολοκληρώσουν τις απαιτούμενες ώρες, οι ευέλικτες σχέσεις εργασίας (ωρομίσθια) και η αύξηση του ωραρίου εργασίας. Πιο συγκεκριμένα:

Μείωση απολαβών

Μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις με άμεσο αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή των δασκάλων ήταν το γεγονός ότι μειώθηκαν οι απολαβές τους που συνδυαστικά με τα παραπάνω δεν ήταν λίγες οι φορές που οδήγησαν τους εκπαιδευτικούς σε αδιέξοδο. Οι μισθοί μειώθηκαν αρκετά, ενώ σε μερικές περιπτώσεις που ο εκπαιδευτικός είχε λίγα χρόνια προϋπηρεσίας έφτασε μέχρι και στο 47% ή σε εκείνους με 36-40 έτη έφτασε το 29%. Υπολογισμοί της ΕΛΣΤΑΤ σε συνάρτηση του πληθωρισμού απέδειξαν ότι από το 2009 έως και το 2019 οι μειώσεις έφτασαν ως και 7,9% (Ντούλας, 2019). Οι όροι οικονομικής διαβίωσης των εκπαιδευτικών χειρότερεψαν περαιτέρω από την κατάργηση διαφόρων επιδομάτων και δώρων (π.χ. άδειας, γάμου, Πάσχα, Χριστουγέννων κτλ.).

Περιορισμένες προσλήψεις

Δύο καινούργιοι νόμοι με βαρύτατο ρόλο όσων αφορά στην εξέλιξη της εκπαίδευσης και κυριότερα των εκπαιδευτικών ψηφίστηκαν από το ελληνικό κοινοβούλιο το 2010. Ο πρώτος νόμος (2848/2010) «εγκλώβισε» χιλιάδες εκπαιδευτικούς σαν αναπληρωτές με την αναστολή του ΑΣΕΠ μετά το 2010 και έτσι δεν ήταν δυνατή η κάλυψη μόνιμων κενών στην εκπαίδευση. Έτσι δημιουργήθηκαν πολλά κενά στα σχολεία με τους εκπαιδευτικούς να αναγκάζονται για τα επόμενα χρόνια να παραμείνουν στη θέση των αναπληρωτών.

Η αβεβαιότητα για το αν θα υπάρχει για τους εν λόγω εκπαιδευτικούς εργασία ή σε ποιο μέρος της Ελλάδας μπορεί να διδάσκουν τον επόμενο χρόνο ήταν διάχυτη για τα επόμενα χρόνια. Οι εκπαιδευτικοί που έχουν οικογένεια βίωσαν ακόμα πιο δύσκολες στιγμές στην επιβίωση τους αν σκεφτεί κανείς ταυτόχρονα τη μείωση στους μισθούς και την αύξηση στα έξοδα λόγω μετακινήσεων που υπήρχαν ενδεχομένως. Επιπλέον,

το επίδομα ανεργίας από τον ΟΑΕΔ που δικαιούνται οι εκπαιδευτικοί μετά τη λήξη της κάθε χρονιάς έγινε ελάχιστο μπροστά στις ανάγκες που ήθελαν να καλύψουν.

Αναφορικά με το δεύτερο νόμο (3833/2010, άρθρο 11), εκείνος δεσμεύει την κυβέρνηση απέναντι στους θεσμούς για να μειωθούν οι προσλήψεις και να εφαρμοστεί η συμφωνία για τις προσλήψεις στο δημόσιο τομέα, η οποία δηλώνει ότι αναλογεί μία πρόσληψη σε κάθε 10 συνταξιοδοτήσεις. Κατά τα πρώτα χρόνια της κρίσης οι αριθμοί ανέδειξαν μία αρκετά δυσάρεστη εικόνα, καθώς ενδεικτικά από το 2010 έως το 2012 στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ήταν (1:21) με 173 προσλήψεις σε 3587 κενές θέσεις ενώ από το 2012 έως και το 2015 ήταν (25:1) δηλαδή 5.219 κενά στην εκπαίδευση με 139 προσλήψεις σε εκπαιδευτικούς. Η αναλογία πρόσληψη προς συνταξιοδότηση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποδείκνυε ότι η κατάσταση δεν ήταν καλύτερη με 1:25 εκπαιδευτικούς. Η παραπάνω κατάσταση ήταν φυσικό να φέρει αύξηση στους αναπληρωτές και τους ωρομίσθιους και έτσι η εργασιακή ανασφάλεια ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς αυξήθηκε συνεπακόλουθα.

Αφού η χώρα εντάχθηκε στην ΟΝΕ και μέχρι να ξεσπάσει η κρίση υπήρξε αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών στη δημόσια πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, από 145 χιλ. το 2000 σε 180,3 χιλ. το 2012 (δηλαδή +24,3%). Περιορισμένος φαίνεται ο αριθμός αυτός το 2015, δηλαδή 152,2 χιλ (-15,6%). Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση δέχτηκε ακόμα μεγαλύτερο πλήγμα με μείωση του διδακτικού προσωπικού κατά 27.064 εκπαιδευτικούς, απώλειες στο γυμνάσιο 13.950 εκπαιδευτικών έως το 2014, ενώ μέχρι και το 2019 το ποσοστό μείωσης έφτασε το 37,7% δηλαδή 38.965 εκπαιδευτικοί λιγότεροι.

Πριν και μετά την έναρξη της κρίσης, οι αυξομειώσεις που είχαν σημειωθεί στον αριθμό των εκπαιδευτικών δημιούργησαν μεγάλη μεταβολή στην αναλογία εκπαιδευτικών-μαθητών συνολικά στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πριν από την κρίση ειδικότερα, υπέστη μείωση στην αναλογία αυτή από 1:10,6 το 2000 σε 1:8,2 το 2009, ενώ αφού ξεκίνησε η κρίση η αναλογία αυξήθηκε και πάλι σε 1:9,5 το 2017. Λόγω λοιπόν του ότι δεν καλύπτονταν οι κενές θέσεις με νέες προσλήψεις και συνταξιοδοτούνταν μαζικά οι εκπαιδευτικοί, η κυβέρνηση κατέφυγε στη λύση των αναπληρωτών.

Η δημόσια εκπαίδευση αποτελείται από ολοένα και αυξανόμενες ελαστικές μορφές εργασίας σαν αυτή που προαναφέρθηκε. Μέχρι το ξεκίνημα του σχολικού έτους

2018/19 η πρόσληψη αναπληρωτών έφτασε σε αριθμό του; 31.296, ενώ το 2019/2020 προσέγγιζαν του 38.000. Κατά το σχολικό έτος 2011/2012 οι αναπληρωτές προς τους μόνιμους εκπαιδευτικούς ήταν σε ποσοστό 8%. Το εν λόγω ποσοστό συνεχώς αυξανόταν κατά τα επόμενα χρόνια μέχρι που έφτασε το 14,39% το έτος 2018/19.

Το 2014–15, προσλήφθηκαν 5.164 εκπαιδευτικοί ως αναπληρωτές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, το 2015–16 προσλήφθηκαν 6.162 εκπαιδευτικοί και το 2018–19 προσλήφθηκαν 9.578 εκπαιδευτικοί. Στην πραγματικότητα, η αύξηση στις προσλήψεις εκπαιδευτικών ανέρχεται συνολικά σε 4.414 εκπαιδευτές, ή αύξηση 85,4%, σε σύγκριση με το ακαδημαϊκό έτος 2014–15. Η πρωτοβάθμια βαθμίδα χρησιμοποίησε 21.718 αναπληρωτές συνολικά το 2018–19, με τα δημοτικά σχολεία να χρησιμοποιούν 6,6% λιγότερες αντικαταστάσεις το 2008 από ότι το 2004 και 18,7% περισσότερα το 2015 (Κορδής, 2019). (Εικόνα 6)

Εικόνα 6: Αριθμός Εκπαιδευτικών (Μόνιμοι-Αναπληρωτές)

(Πηγή: Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών & Υπουργείο Παιδείας)

Μια ακόμα εξέλιξη που μπορεί να χαρακτηριστεί αρνητική για το εκπαιδευτικό σύστημα έχει να κάνει με την αύξηση του μέσου όρου ηλικίας των εκπαιδευτικών. Είναι σαφές ότι η μακροπρόθεσμη αδιοριστία και τα ασφαλιστήρια συμβόλαια που επέτρεψαν στους εκπαιδευτικούς να εργάζονται μέχρι τα 67 τους χρόνια θα αναγκάσουν τη μέση ηλικία των εκπαιδευτών να συνεχίσει να αυξάνεται. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat για το 2017, το 47,3% των εκπαιδευτικών στην

Ελλάδα είναι άνω των 50 ετών (εκ των οποίων το 59,5% είναι ηλικίας 50-54 ετών, το 30,5% είναι μεταξύ 55 και 59 ετών, το 8,5% είναι μεταξύ 60 και 64 ετών και το 0,95% είναι άνω των 65 ετών) ενώ το ποσοστό αυτό αυξάνεται σταθερά σε σύγκριση με προηγούμενες μετρήσεις (για παράδειγμα, το εν λόγω ποσοστό το 2014 ήταν 31,6%).

Πολλοί νέοι δάσκαλοι φαίνεται να έχουν καταφύγει σε άλλα έθνη της ΕΕ ως αποτέλεσμα των επαχθών περιορισμών που επιβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης για τους εκπαιδευτικούς καθώς και της έλλειψης νέων θέσεων εργασίας και δυνατοτήτων. Η διαμονή τους σε ξένες χώρες πολύ πιθανό να τους έδινε περισσότερες ευκαιρίες σταδιοδρομίας, μαζί με την ελπίδα για αυξημένες αμοιβές και υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης.

Είναι αξιοσημείωτο ότι, από μόλις 594 τα προηγούμενα δέκα χρόνια σε 14.869 μεταξύ 2008 και 2018, οι εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ζήτησαν την αναγνώριση των πιστοποιητικών τους από άλλη χώρα της ΕΕ προκειμένου να ασκήσουν μόνιμα το επάγγελμά τους εκεί. Αυτός είναι ο μεγαλύτερος αριθμός για νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα στην Ελλάδα και ο δεύτερος υψηλότερος αριθμός στην ΕΕ μετά την Ισπανία (Ευρωπαϊκή επιτροπή, 2019).

Καθιέρωση διαδικασίας αξιολόγησης

Ένα αρκετά μεγάλης σημασίας βήμα για την εφαρμογή της αξιολόγησης στην εκπαίδευση έγινε με προεδρικό διάταγμα (152/2013). Η αντίδραση από τους εκπαιδευτικούς ήταν αναμενόμενα ισχυρή καθώς σε περίπτωση που η αξιολόγηση ήταν επιβαρυντική θα μπορούσαν ακόμη και να απολυθούν χωρίς την επιλογή αντίδρασης ή οποιασδήποτε πράξης για την προστασία του εαυτού τους. Ανησυχούσαν βαθύτατα για τη μη αξιοκρατική και αντικειμενική αξιολόγηση και αυτό ίσως είναι μία αντανάκλαση της έλλειψης θεσμικής εμπιστοσύνης που αφορά τον τρόπο υλοποίησης της μεταρρύθμισης.

Αύξηση υποχρεωτικού ωραρίου

Κατά δύο ώρες παρατάθηκε το ωράριο των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Παιδείας (Ν. 4152/2013). Σύμφωνα με το υπουργείο, στόχος της οργάνωσης ήταν ο εξορθολογισμός του εκπαιδευτικού συστήματος συνολικά και η εξοικονόμηση χρημάτων (215.000.000 €).

Όμως, όπως αποδείχθηκε, για να αντιμετωπιστούν τα κενά, απαιτούνταν έκτακτες προσλήψεις στα μέσα του έτους.

Μεταθέσεις εκπαιδευτικών

Επιτράπηκαν οι ευέλικτες μετατάξεις εκπαιδευτικών όπου υπάρχει ανάγκη κάλυψης των κενών με τον «μεσοπρόθεσμο» νόμο 4093/2012 και στο πλαίσιο εξοικονόμησης χρημάτων.

Η διετής συνεχής εκπαίδευση για εκπαιδευτές αναστέλλεται

Στο βωμό της οικονομικής κρίσης, τερματίστηκε ένας θεσμός 80 ετών που η πλειονότητα των εκπαιδευτικών πίστευε ότι ήταν ζωτικής σημασίας για την επαγγελματική τους εξέλιξη. Υπήρχαν, φυσικά, ζητήματα και ελαττώματα με τον τρόπο λειτουργίας της μετεκπαίδευσης και το πρόγραμμα σπουδών της, αλλά οι δάσκαλοι ισχυρίζονται ότι είναι ο μόνος θεσμός που τους δίνει την ευκαιρία να παραμένουν ενημερωμένοι για τις εξελίξεις στην εκπαιδευτική επιστήμη και τις τεχνικές διδασκαλίας καθώς και παρέχουν ανατροφοδότηση στα παιδαγωγικά τμήματα για το πώς είναι οι εμπειρίες των μαθητών τους από την καθημερινή σχολική ζωή.

3.2.3 ΑΓΧΟΣ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Η ποιότητα αλλά και η αποτελεσματικότητα του επαγγελματικού έργου προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τον παράγοντα του άγχους. Επιπλέον, έχει σημαντικό αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι ζουν και αναπτύσσονται επαγγελματικά και κοινωνικά. Η φράση «Εκπαιδευτικό Στρες» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στον τίτλο μιας εφημερίδας (Educational Review) το 1977 από τους Κυριάκου και Σάτκλιφ, και εξακολουθεί να είναι η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη φράση. Η δυσάρεστη εμπειρία του βιώματος αρνητικών συναισθημάτων, όπως οργή, θυμός, αγωνία, ανησυχία, ένταση και απογοήτευση ως αποτέλεσμα των απαιτήσεων του επαγγέλματος του δασκάλου είναι γνωστή ως άγχος του εκπαιδευτικού (Κυριάκου, 2001).

Έρευνες δείχνουν ότι η διδασκαλία είναι μια από τις πιο αγχώδεις δουλειές στον κόσμο, παρά το γεγονός ότι η πλειονότητα των ανθρώπων τη θεωρεί ως μια από τις πιο προνομιούχες λόγω των μεγάλων διακοπών και των ωρών διδασκαλίας. Οι δάσκαλοι

συγκαταλέγονται στις δέκα πιο αγχωτικές δουλειές, σύμφωνα με έρευνα της καθηγήτριας Deborah Legge του Πανεπιστημίου του Buffalo. Ο σχηματισμός συνδρόμου επαγγελματικής εξουθένωσης, ωστόσο, είναι το πιο σημαντικό και επικίνδυνο αποτέλεσμα της παρατεταμένης έκθεσης σε συνθήκες υψηλού εργασιακού στρες.

Ο Hendrickson (1979) υποστηρίζει ότι με τον όρο εργασιακή εξουθένωση εννοείται η σωματική, συναισθηματική και ψυχολογική κούραση ενός δασκάλου και ξεκινά όταν αντιλαμβάνεται απώλεια ενδιαφέροντος για αυτό που κάνει, δηλαδή τη διδασκαλία. Συμπερασματικά, το σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης είναι μια διαταραχή που μπορεί να επηρεάσει οποιονδήποτε και είναι άμεσο αποτέλεσμα ανεπίλυτης ή συνεχιζόμενης έκθεσης σε απαιτητικές εργασιακές ή προσωπικές συνθήκες. Το φαινόμενο που ονομάζεται επαγγελματικό άγχος είναι πολύπλευρο και προκαλείται από στοιχεία που συνδέονται με την ίδια την εργασία, τις αλληλεπιδράσεις με τους μαθητές και τις εκπαιδευτικές στρατηγικές, καθώς και στοιχεία που σχετίζονται με το γενικό εργασιακό περιβάλλον και την αμοιβή τους.

Ένας σημαντικός παράγοντας που φαίνεται να επηρεάζει ψυχολογικά τους εκπαιδευτικούς είναι η πτώση των μισθών, σύμφωνα με όλες τις έρευνες που εξετάζουν το επαγγελματικό άγχος των εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με την κρίση και τις επιπτώσεις της γενικότερα.

Οι εκπαιδευτές έχουν πράγματι δει σημαντικές μισθολογικές απώλειες κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, συμπεριλαμβανομένων δώρων και διαφόρων επιδομάτων, όπως αναφέρθηκε ήδη, καθιστώντας τους μεταξύ των χαμηλότερα αμειβόμενων εκπαιδευτικών σε σύγκριση με άλλους εργαζόμενους στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου (ΟΑΣΑ, 2017). Η διαδικασία αξιολόγησης είναι ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την ψυχολογία τους και αντανακλά έναν ευρύτερο σκεπτικισμό για τις θεσμικές πολιτικές και τον τρόπο με τον οποίο αυτές υλοποιούνται πραγματικά.

3.3 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

3.3.1 ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Μία από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης που αύξησε σημαντικά το ποσοστό φτώχειας ήταν η αύξηση της ανεργίας. Η στέρηση που προκαλείται από την έλλειψη

πόρων για την κάλυψη βασικών ανθρώπινων απαιτήσεων αναφέρεται ως φτώχεια (Ντολιοπούλου, 2015). Οι κύριες αιτίες που οι άνθρωποι δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές ανάγκες περιλαμβάνουν απολύσεις, έλλειψη ανοιχτών θέσεων, απλήρωτη εργασία και εξάλειψη δώρων και επιδομάτων (Μπαλούρδος, 2013). Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι η φτώχεια συνδέεται με ζητήματα υγείας, όπως μεγαλύτερη πιθανότητα διαταραχών ψυχικής υγείας, περισσότερο άγχος, αντικοινωνική συμπεριφορά και κατάθλιψη (Murphy and Athanasiou, 1999).

Η παιδική φτώχεια επηρεάζεται σε αυτό το δύσκολο κλίμα, επειδή οι οικογένειες με παιδιά είναι πιο επιρρεπείς στις αλλαγές των οικονομικών συνθηκών. Τα παιδιά έχουν μόνο μία ευκαιρία να μεγαλώσουν και να αναπτυχθούν κανονικά, επομένως οι σύγχρονοι πολιτισμοί πρέπει να δίνουν μεγάλη έμφαση στην προστασία τους από τις αντιξοότητες και τη φτώχεια. Η εύρεση ακόμη και βασικών ειδών ανάγκης, ο κίνδυνος κοινωνικο-συναισθηματικής υποβάθμισης και η ακαδημαϊκή επίδοση επηρεάζονται από την παιδική φτώχεια (Eurochild, 2012). Το κοινωνικοοικονομικό status , το καθεστώς απασχόλησης του επικεφαλής νοικοκυριού και η γονικοί εκπαίδευση είναι οικογενειακά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στην παιδική φτώχεια (Shafiq, 2010).

Τα παιδιά είναι ευάλωτα στις ακόλουθες βλαβερές συνέπειες: Οι γονείς δυσκολεύονται να πληρώσουν για τα άμεσα έξοδα του σχολείου, όπως δίδακτρα, βιβλία, χαρτικά, στολές και ιδιωτικά φροντιστήρια, όταν το οικογενειακό εισόδημα είναι μειωμένο. Ως αποτέλεσμα, τα μαθησιακά αποτελέσματα διακυβεύονται. Είτε το παιδί θα παραλείψει το σχολείο είτε δεν θα είναι αρκετά έτοιμο. Επίσης, η εξάρτηση της οικογένειας από την παιδική εργασία μπορεί να οφείλεται σε μείωση του οικογενειακού εισοδήματος. Ως αποτέλεσμα, σε δύσκολες οικονομικά περιόδους, το φαινόμενο της παιδικής εργασίας μπορεί να γίνει πιο έντονο.

Οι περισσότερες ώρες παιδικής εργασίας μειώνουν την ικανότητα του παιδιού να μάθει επειδή εξαντλείται συναισθηματικά και σωματικά. Οι γονείς μπορεί να χρειαστεί να εργάζονται περισσότερες ώρες ως αποτέλεσμα των μειώσεων των μισθών, γεγονός που περιορίζει τον χρόνο που μπορούν να αφιερώσουν για να βοηθήσουν τα παιδιά τους με το διάβασμα, τις σχολικές εργασίες και άλλες ακαδημαϊκές ασχολίες. Οι γονείς αποσύρουν τα παιδιά τους από το σχολείο ή είναι λιγότερο υποστηρικτικοί στις

εκπαιδευτικές τους προσπάθειες και ως αποτέλεσμα της υποβάθμισης της σχολικής ποιότητας (Shafiq, 2010).

3.3.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η κατάσταση επηρέασε και τις κατοικίες των μαθητών. Με άμεση επιρροή στην καθημερινή ζωή των παιδιών, οι γονείς βρέθηκαν να χάνουν ένα σημαντικό μέρος του εισοδήματός τους, αν όχι όλο σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως προαναφέρθηκε. Τα παιδιά στην οικογένεια επηρεάζονται αρνητικά από τη φτώχεια της οικογένειας. Για παράδειγμα, περιορίζονται στις δραστηριότητές τους, πολλοί από αυτούς δεν είναι σε θέση να πληρώσουν για βασικά έξοδα, όπως σχολικά είδη και εκδρομές, και μερικές φορές δυσκολεύονται ακόμα και να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση. Υπάρχουν αρκετές αναφορές από σχολεία για μαθητές που λόγω υποσίτισης έχουν χάσει τις αισθήσεις τους ή για μαθητές που δεν διαθέτουν κολατσιό για το διάλειμμα καθώς οι γονείς δεν έχουν χρήματα να τους δώσουν (Gounias, Katsis, Limakouroulou, 2012; ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ, 2018).

Ένα ακόμη στοιχείο που επηρέασε η κρίση στην οποία έχει επέλθει η κάθε οικογένεια είναι η γενικότερη ευημερία των μαθητών. Παραδείγματος χάριν, οι γονείς δεν εμπλέκονται πλέον ενεργά με το σχολείο, δηλαδή, το ενδιαφέρον τους να ενημερωθούν για το μαθητή είναι μειωμένο, δεν βοηθούν τα παιδιά να συμμετέχουν σε εκδρομές ή άλλες δραστηριότητες, δεν ενδιαφέρονται να βοηθήσουν το παιδί να μελετήσει κ.α. (Γαλάνη, 2015). Επακολούθως, εφόσον υπάρχει έλλειψη γενικότερης ευημερίας στην οικογένεια, δε θα μπορούσαν να λείψουν από το σπίτι και οι εντάσεις όπως και οι διαμάχες που κάνω τις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας να είναι χειρότερες και δυσκολότερες και όλο αυτό έχει επίπτωση στη γενικότερη καθημερινότητα (Kokkevi, Stavrou, Kovsanou & Fotiou, 2014).

Η εκδήλωση αρνητικών συναισθημάτων από τα παιδιά όπως ο θυμός ή η ανάπτυξη επιθετικών συμπεριφορών στο περιβάλλον του σχολείου είναι λογική καθώς λόγω του ότι είναι άμεσοι αποδέκτες των οικονομικών προβλημάτων των γονιών τους βιώνουν έντονο το συναίσθημα της αβεβαιότητας. Έτσι, τα σχολεία έχουν την υποχρέωση να διαχειριστούν λεπτές καταστάσεις με επιτυχία ή και όχι αφού παρατηρείται κατακόρυφη αύξηση της επιθετικότητας και της βίας ανάμεσα στα παιδιά. Η κακή

κατάσταση παρατείνεται και, σε ορισμένες περιπτώσεις, επιδεινώνεται από την ανεπαρκή αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων από το σχολείο.

Πολλές οικογένειες βίωσαν τις επιπτώσεις της κρίσης λόγω της αύξησης της ανεργίας καθώς και της μείωσης του εισοδήματος που επέφεραν τα μέτρα λιτότητας (μειώσεις μισθών και επιδομάτων και αυξήσεις φόρων). Το 28,8% του συνόλου των παιδιών, δηλαδή περίπου 556.000 παιδιά στην Ελλάδα, κινδύνευαν από τη φτώχεια το 2013, έναντι 23,7% το 2009. Επιπλέον, η υλική στέρηση παιδιών έως 17 ετών αυξήθηκε από 9,9% το 2005 σε 25,7% το 2015, σύμφωνα με την πιο πρόσφατη μελέτη της ΕΛΣΤΑΤ (2015). Σύμφωνα με έρευνα της Unicef, το 22% των παιδιών στην Ελλάδα ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και το 45% αντιμετώπισαν κίνδυνο υψηλής υλικής στέρησης το 2015 (Unicef, 2017), αναλογία που τοποθετεί την Ελλάδα στην πρώτη θέση μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε.

Πολλές μελέτες που επικεντρώνονται στις προκλήσεις που βιώνουν τα παιδιά όχι μόνο σωματικά αλλά και συναισθηματικά καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα. Οι αριθμοί αυτοί αντικατοπτρίζουν τους αγώνες που αντιμετωπίζουν καθημερινά χιλιάδες Έλληνες νέοι και πολλοί εκπαιδευτικοί που καλούνται να χειριστούν τα ζητήματα που προκύπτουν από τις προαναφερθείσες συνθήκες. Οι δάσκαλοι μερικές φορές αντιμετωπίζουν καταστάσεις όπου οι μαθητές είναι λιποβαρείς ενώ δυσκολεύονται επίσης να πληρώσουν για τις προμήθειες που χρειάζονται για το σχολείο ή να συμμετάσχουν σε εξωσχολικές δραστηριότητες (Γαλανάκη, 2015).

Τα αποτελέσματα της έρευνας από το πρόγραμμα Tocsin (Ερευνητικό Πρόγραμμα για την Υποστήριξη των Εκπαιδευτικών στην Αντιμετώπιση των Κοινωνικών Ανισοτήτων) το 68% των εκπαιδευτικών υποστηρίζουν ότι οι σχολικές δραστηριότητες έχουν μειωμένη συμμετοχή. Επιπλέον, η αγορά κάποιων σχολικών ειδών που κρίνονται απαραίτητα για τις διάφορες εκδηλώσεις του σχολείου όπως επίσης η ένδυση, η υπόδηση και η σίτιση έχουν επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι τα προβλήματα συμπεριφοράς και τα ψυχολογικά ζητήματα είναι ουσιαστικά λιγότερο συχνά. Ωστόσο, πολλές μελέτες συνδέουν τις κακές ακαδημαϊκές και σχολικές επιδόσεις των παιδιών με τη φτώχεια. Εκτός από την πιθανότητα πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, την υποτίμηση της εκπαίδευσης και την αύξηση της παιδικής εργασίας, αυτές οι έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά από οικογένειες χαμηλού εισοδήματος είναι πιο απασχολημένα με την επιβίωσή τους και έχουν λιγότερες

φιλοδοξίες για την εκπαίδευσή τους και τη μελλοντική τους ενασχόληση με την αγορά εργασίας.

Τέλος, η σοβαρή μείωση του τζίρου που είδαν τα σχολικά κυλικεία σε όλη τη χώρα τα χρόνια της κρίσης είναι ένας άλλος παράγοντας που αναδεικνύει τις επισφαλείς συνθήκες στις οποίες βρίσκονταν οι οικογένειες των παιδιών. Στα χρόνια της κρίσης, ο τζίρος των κυλικείων παρουσίασε μείωση περίπου 50 % σε όλη την Ελλάδα, αλλά ο Πρόεδρος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Μισθωτών Κυλικείων σε συνέντευξή του σημείωσε ότι η βουτιά ήταν μεγαλύτερη στις μεγάλες πόλεις (Αθήνα και Θεσσαλονίκη). Μεγάλος αριθμός οικογενειών, λοιπόν, αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες, όπως φαίνεται και από την πτώση του τζίρου στα κυλικεία.

3.3.3 Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Μετά από μια περίοδο ταχείας αύξησης, οι δαπάνες των ιδιωτικών νοικοκυριών για την εκπαίδευση μειώθηκαν σημαντικά από το 2009, σε μεγάλο βαθμό σύμφωνα πάντα με την εξέλιξη των συνολικών ιδιωτικών δαπανών (από 2,8 δισ. ευρώ το 2004 σε 3,3 δισ. ευρώ το 2009 και 2,1 δισ. ευρώ το 2016). Οι ιδιωτικές δαπάνες μειώθηκαν περισσότερο από τις δημόσιες δαπάνες λόγω των διακυμάνσεων πριν και μετά την έναρξη της κρίσης, μειώνοντας από 26% των συνολικών (δημόσιων και ιδιωτικών) δαπανών το 2008 σε 20% το 2016. Βέβαια, από το 2010 και έπειτα ξεκίνησε και η πτώση της ιδιωτικής δαπάνης αναφορικά με την εκπαίδευση, η οποία μάλιστα είναι και αρκετά ισχυρή.

Ειδικότερα, οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση μειώνονται κατά 8% το 2010, περίπου ίσο με τη μείωση της συνολικής ιδιωτικής δαπάνης, και κατά -11% και -10%, αντίστοιχα, το 2011 και το 2012. Ενώ η πτώση το 2014 ήταν επίσης μέτρια (-1%), εξομαλύνθηκε το 2016 στο -2% σε σύγκριση με το 2015. Το ποσοστό της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι σταθερά το μεγαλύτερο κατά τη διαίρεση του οικογενειακού προϋπολογισμού ανά εκπαιδευτικό επίπεδο. Αν και οι ιδιωτικές δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκαν (από 4% σε 9%), κατά τη διάρκεια της κρίσης το μερίδιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μειώθηκε (από 55% το 2008 σε 49% το 2016), το μερίδιο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μειώθηκε επίσης (από 19%

το 2008 σε 17% το 2016), και το μερίδιο της προσχολικής εκπαίδευσης και αυτό με τη σειρά του μειώθηκε (από 8% το 2010 σε 5% το 2016).

Το πλήγμα που υπέστη το ελληνικό νοικοκυριό όπως και οι δαπάνες εκπαίδευσης αποτυπώνεται στην έκθεση της ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ (βασισμένη σε στοιχεία της ΕΛ. ΣΤΑΤ.). Η πλειονότητα των κατηγοριών δαπανών των νοικοκυριών για την αγορά εκπαιδευτικών αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασε μείωση μεταξύ της τριετίας του 2012 και του 2014. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στην κατηγορία των οικονομικών μεταβιβάσεων για σπουδές στο εξωτερικό κατά 34,2% (ή 78,4 εκατ. ευρώ), ενώ μειώθηκαν οι ακόλουθες κατηγορίες δαπανών: ιδιαίτερα μαθήματα (κατά -22,7% ή 79,7 εκατ. ευρώ), δίδακτρα ξένων γλωσσών (κατά -20,1% ή 166,2 εκατ. ευρώ), και τα δίδακτρα μαθημάτων πληροφορικής (κατά 16,2% ή 36,2 εκ.€), εκπαιδευτικές εκδρομές (μουσειά, θέατρο κλπ.) (κατά -6,0% ή 1,7 εκ.€), δίδακτρα για φροντιστήρια εκπαίδευσης που έχουν και τη μικρότερη μείωση (κατά -1,1% ή 5,8 εκ.€) και αγορά βιβλίων. Η ποσοστιαία μεταβολή των δαπανών κατά τη συγκεκριμένη περίοδο αναφοράς δείχνει τις προτεραιότητες των νοικοκυριών στην επιλογή τους να περικόψουν τις δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες που συνδέονται με την εκπαίδευση (Εικόνα 8).

Έτος	Συνολικές δαπάνες	Φροντιστήρια	Ιδιαίτερα	Ξένες Γλώσσες	Εκδρομές	Αγορές βιβλίων
2009	1.158 δις.	658 εκ.	410 εκ.	873 εκ.	39,5 εκ.	389 εκ.
2010	1182 δις.	558 εκ.	376 εκ.	902 εκ.	42,6 εκ.	332,6 εκ.
2012	1034 δις	506 εκ.	350,7 εκ.	826 εκ.	28 εκ.	276 εκ.
2013	951 εκ.	501 εκ.	256,7 εκ.	712 εκ.	24,6 εκ.	275,8 εκ.
2014	973 εκ.	500 εκ.	271 εκ.	660 εκ.	26,3 εκ.	253,6 εκ.

Εικόνα 7: Δαπάνες Νοικοκυριών για την Εκπαίδευση

(Πηγή: ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ)

3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 3ΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Από τα παραπάνω κεφάλαια πραγματοποιήθηκε η βαθύτατη κατανόηση για το τι επιπτώσεις είχε η οικονομική κρίση στις σχολικές μονάδες, τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές αλλά και τις οικογένειες των μαθητών. Πιο συγκεκριμένα, λόγω του ότι μία από τις πρώτες στρατηγικές που εισήχθησαν στα ελληνικά σχολεία για εξοικονόμηση πόρων ήταν η μείωση των σχολικών μονάδων, η ενοποίηση και η εξάλειψη του είχε τις περισσότερες αρνητικές επιπτώσεις σε ολόκληρη τη σχολική κοινότητα, αυξάνοντας τον αριθμό των μαθητών σε κάθε τμήμα και διευκολύνοντας την απώλεια του ελέγχου της τάξης, την απώλεια οργανωτικών θέσεων και την επιβάρυνση των μαθητών με μεγαλύτερους χρόνους μετακίνησης και πιο συχνές μετακινήσεις.

Επιπλέον, οι μαθητές στα σχολεία μειώθηκαν, ενώ ένα από τα βασικότερα καθημερινά προβλήματα των σχολείων ήταν η μη ύπαρξη θέρμανσης των αιθουσών, όπου, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της κρίσης, οι δάσκαλοι ισχυρίζονταν ότι ακόμη και η διδασκαλία επηρεαζόταν από αυτή όπως επίσης και από την έλλειψη γραφικής ύλης που ανάγκασε τους καθηγητές να περιορίσουν τη χρήση τους ακόμη και στη διαμοίραση φωτοτυπιών για τους μαθητές.

Επιπρόσθετα, η έλλειψη διδακτικού προσωπικού που προκλήθηκε από τα μέτρα λιτότητας οδήγησε σε υποστελεχωμένα σχολεία και έλλειψη εκπαιδευτικών, γεγονός που έχει περιορίσει το ολοήμερο σχολικό ωράριο και έχει διαταράξει τον προγραμματισμό στα ωράρια των γονέων. Εδώ καλό είναι να σημειωθεί ότι η εθνική κρίση είχε αντίκτυπο και στα ιδιωτικά σχολεία. Ο αριθμός των μαθητών που εγγράφηκαν σε ιδιωτικά σχολεία ήταν αντανάκλαση των οικονομικών αγώνων της μεσαίας τάξης.

Αναφορικά με τους διευθυντές, εκείνοι κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν ζητήματα όπως οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί (μισθοί, μετακίνηση, ψυχική εξάντληση), οι μειώσεις των λειτουργικών εξόδων (θέρμανση, περιορισμένα υλικά), οι προκλήσεις της εφαρμογής καινοτόμων προγραμμάτων, πιθανές επιπτώσεις σε ορισμένους μαθητές, καθώς και το δυσάρεστο κλίμα που δημιουργεί η κακή οικονομική κατάσταση, που συχνά οδηγεί σε συγκρούσεις μεταξύ μελών της σχολικής κοινότητας (γονείς-δάσκαλοι).

Τα μέτρα που δυσκολεύουν τους εκπαιδευτικούς να κάνουν τη δουλειά τους περιλαμβάνουν τα σχεδόν ανύπαρκτα ποσοστά πρόσληψης νέων καθηγητών, συγχωνεύσεις τμημάτων που έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των

μαθητών σε κάθε τμήμα, την αφαίρεση του δικαιώματος μετάθεσης, τη συνεχή εναλλαγή σε πολλαπλά σχολεία για να καλύψουν τις ανάγκες και να ολοκληρώσουν τις απαιτούμενες ώρες, οι ευέλικτες σχέσεις εργασίας (ωρομίσθια) και η αύξηση του ωραρίου εργασίας.

Καθώς έχει αποδειχτεί ότι η διδασκαλία είναι μια από τις πιο αγχώδεις δουλειές στον κόσμο, παρά το γεγονός ότι η πλειονότητα των ανθρώπων τη θεωρεί ως μια από τις πιο προνομιούχες λόγω των μεγάλων διακοπών και των ωρών διδασκαλίας οι εκπαιδευτικοί εμφανίζουν Επαιδευτικό Στρες. Οι τελευταίοι έχουν πράγματι δει σημαντικές μισθολογικές απώλειες κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, συμπεριλαμβανομένων δώρων και διαφόρων επιδομάτων, όπως αναφέρθηκε ήδη, καθιστώντας τους μεταξύ των χαμηλότερα αμειβόμενων εκπαιδευτικών σε σύγκριση με άλλους εργαζόμενους στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου. Η διαδικασία αξιολόγησης είναι ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την ψυχολογία τους και αντανακλά έναν ευρύτερο σκεπτικισμό για τις θεσμικές πολιτικές και τον τρόπο με τον οποίο αυτές υλοποιούνται πραγματικά.

Όσων αφορά στα παιδιά, είναι ευάλωτα στις ακόλουθες βλαβερές συνέπειες: Οι γονείς δυσκολεύονται να πληρώσουν για τα άμεσα έξοδα του σχολείου, όπως δίδακτρα, βιβλία, χαρτικά, στολές και ιδιωτικά φροντιστήρια, όταν το οικογενειακό εισόδημα είναι μειωμένο. Ως αποτέλεσμα, τα μαθησιακά αποτελέσματα διακυβεύονται. Είτε το παιδί θα παραλείψει το σχολείο είτε δεν θα είναι αρκετά έτοιμο. Επίσης, η εξάρτηση της οικογένειας από την παιδική εργασία μπορεί να οφείλεται σε μείωση του οικογενειακού εισοδήματος. Ως αποτέλεσμα, σε δύσκολες οικονομικά περιόδους, το φαινόμενο της παιδικής εργασίας μπορεί να γίνει πιο έντονο.

Υπάρχουν αρκετές αναφορές από σχολεία για μαθητές που λόγω υποσίτισης έχουν χάσει τις αισθήσεις τους ή για μαθητές που δεν διαθέτουν κολατσιό για το διάλειμμα καθώς οι γονείς δεν έχουν χρήματα να τους δώσουν οι γονείς δεν εμπλέκονται πλέον ενεργά με το σχολείο, δηλαδή, το ενδιαφέρον τους να ενημερωθούν για το μαθητή είναι μειωμένο, δεν βοηθούν τα παιδιά να συμμετέχουν σε εκδρομές ή άλλες δραστηριότητες, δεν ενδιαφέρονται να βοηθήσουν το παιδί να μελετήσει κ.α. Η εκδήλωση αρνητικών συναισθημάτων από τα παιδιά όπως ο θυμός ή η ανάπτυξη επιθετικών συμπεριφορών στο περιβάλλον του σχολείου είναι λογική καθώς λόγω του

ότι είναι άμεσοι αποδέκτες των οικονομικών προβλημάτων των γονιών τους βιώνουν έντονο το συναίσθημα της αβεβαιότητας.

Τέλος, μετά από μια περίοδο ταχείας αύξησης, οι δαπάνες των ιδιωτικών νοικοκυριών για την εκπαίδευση μειώθηκαν σημαντικά από το 2009, σε μεγάλο βαθμό σύμφωνα πάντα με την εξέλιξη των συνολικών ιδιωτικών δαπανών. Έτσι με βάση τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η οικονομική κρίση είχε ποικίλες και βλαβερές συνέπειες για ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σύμφωνα με την Eurostat το 2013 η φτώχεια στην Ελλάδα έφτασε λίγο πάνω από το 23,1%. Οι αρνητικές επιπτώσεις που έπληξαν σχεδόν όλες τις κοινωνικές ομάδες, δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανέγγιχτο και τον κλάδο της εκπαίδευσης. Σκοπός της εργασίας είναι να καταγράψουμε όλες τις αλλαγές της σχολικής κοινότητας, να αναδείξουμε με στοιχεία την οικονομική καθίζηση που υπέστη η κοινωνία, το εκπαιδευτικό σύστημα και κυρίως οι εκπαιδευτικοί.

4.2 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

Υπάρχει ο διαχωρισμός των ερευνητικών μελετών σε ποσοτικές, ποιοτικές και μεικτές (Bryman, 2006). Η βάση της συζήτησης μεταξύ ποσοτικών και ποιοτικών ερευνών είναι οι υποθέσεις που σχετίζονται με το ποια είναι η πραγματικότητα και αν εκείνη μπορεί να μετρηθεί. Με την ποσοτική έρευνα προσεγγίζεται το θέμα με την εξέταση της σχέσης ανάμεσα σε διάφορες μεταβλητές ενώ με την ποιοτική με την κατανόηση που δείχνουν τα άτομα ή οι ομάδες στο θέμα που βρίσκεται υπό μελέτη.

Μία εύλογη απορία είναι πως διακρίνεται η ποιοτική με την ποσοτική έρευνα. Η διαδικασία αυτή βασίζεται στο κριτήριο της χρήσης των αριθμών (ποσοτική) ή χρησιμοποιώντας τις λέξεις (ποιοτική). Σε περαιτέρω ανάλυση του ερωτήματος περί διάκρισης των δύο αυτών ερευνητικών μεθόδων εύκολα καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιεί συγκεκριμένους τύπους ερευνητικών

στρατηγικών και η ποσοτική μελέτη περίπτωσης χρησιμοποιεί συγκεκριμένες μεθόδους που αφορούν στην υλοποίηση στρατηγικών (π.χ. ποσοτική συλλογή δεδομένων με όργανα) (Creswell, 2015).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αξιοσημείωτη άνοδος στον συνδυασμό ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας. Δεν είναι λίγοι οι συγγραφείς που τη θεωρούν διακριτική ερευνητική προσέγγιση από μόνη της που δίνει τη δικαιολογία σύγκρισης με κάθε ποιοτική και ποσοτική έρευνα (Bryman, 2006). Στην παρούσα διπλωματική, ακολουθήθηκε μεθοδολογία έρευνας με βάση την ποσοτική έρευνα στην οποία όμως ενσωματώνονται ποιοτικά στοιχεία.

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε έλαβαν μέρος εκπαιδευτικοί και διευθυντικά στελέχη των σχολικών μονάδων Ζωγράφου, Νέας Ερυθραίας Κηφισιάς, Αμπελοκήπων, Παλαιού Φαλήρου, Βούλας και Πειραιά. Η επιλογή των ατόμων έγινε με προϋπόθεση να εντάσσονται στην ομάδα του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών και να είναι εκπαιδευτικοί ενώ οι σχολικές μονάδες ήταν της περιοχής Ζωγράφου, Νέας Ερυθραίας Κηφισιάς, Αμπελοκήπων, Παλαιού Φαλήρου, Βούλας και Πειραιά

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας αποτελείται από συνολικά 34 ερωτήσεις από τις οποίες οι 28 είναι «κλειστού τύπου» και οι 6 είναι «ανοικτού τύπου» και αυτές διαχωρίστηκαν σε τέσσερις κατηγορίες:

- Η α' κατηγορία περιελάμβανε 5 ερωτήσεις που αφορούσαν τα δημογραφικά στοιχεία των εκπαιδευτικών (ηλικία, φύλο) καθώς και τη θέση που κατέχουν στη σχολική μονάδα (οργανική ή αναπληρωτής, τα χρόνια προϋπηρεσίας κλπ.) και είχε ως σκοπό την διευκόλυνση των ερευνητών στην κατηγοριοποίηση και διεξαγωγή των συμπερασμάτων
- Η β' κατηγορία περιελάμβανε 6 ερωτήσεις που αφορούσαν την ποσότητα των μαθητών και των εκπαιδευτικών στη σχολική μονάδα καθώς και την άποψη των ερωτηθέντων περί του μέσου όρου των χρημάτων που θεωρεί ότι δαπανά ο κάθε μαθητής καθώς και η σχολική μονάδα.
- Η γ' κατηγορία περιείχε 7 ερωτήσεις σχετικά με τη γνώμη και την άποψη του εκπαιδευτικού προσωπικού για τη χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων και κατά πόσο αυτή επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση.

- Η δ' κατηγορία περιελάμβανε 16 ερωτήσεις που αφορούσαν την άποψη των ερωτηθέντων περί τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης αρχικά στη σχολική μονάδα και έπειτα στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές.

4.3 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Σκοπός της εργασίας είναι να καταγράψουμε όλες τις αλλαγές της σχολικής κοινότητας, να αναδείξουμε με στοιχεία την οικονομική καθίζηση που υπέστη η κοινωνία, το εκπαιδευτικό σύστημα και κυρίως οι εκπαιδευτικοί.

Ερευνητικά Ερωτήματα:

- πόσο επηρεάστηκαν οι μαθητές από την οικονομική κρίση (μαθησιακή επίδοση, συμμετοχή σε δραστηριότητες κ.ά.)
- ποιες είναι οι επιπτώσεις που δέχθηκε η σχολική μονάδα (ποιότητα εκπαιδευτικού έργου, κάλυψη βασικών αναγκών κ.α.) και κατά πόσο προκάλεσαν προβλήματα στην ομαλή λειτουργία του σχολείου
- ποιες είναι οι συνέπειες που υπέστησαν οι εκπαιδευτικοί, σύμφωνα και με την γνώμη τους, στον επαγγελματικό τομέα αλλά και στην καθημερινότητά τους (σε όρους επιπρόσθετου άγχους ή εξουθένωσης στοιχεία που επιβαρύνθηκαν από την κρίση)
- ποιες οι προσδοκίες τους για την εξέλιξη της εκπαίδευσης και συγκεκριμένα αν είναι αισιόδοξοι για το μέλλον της εκπαίδευσης υπό το πρίσμα της σταδιακής ανάκαμψης της οικονομίας της χώρας τα τελευταία χρόνια (ανεξάρτητα από την πανδημία COVID-19).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

5.1 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο γενικός πληθυσμός της παρούσας μελέτης είναι όλοι οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν στην ομάδα του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών καθώς και εκπαιδευτικοί και διευθυντικά στελέχη των σχολικών μονάδων των περιοχών

Ζωγράφου, Νέας Ερυθραίας Κηφισιάς, Αμπελοκήπων, Παλαιού Φαλήρου, Βούλας και Πειραιά. Ο πληθυσμός αναφοράς της έρευνας ανέρχεται στα άτομα για το 2021-2022.

5.2 ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ

Η επιλογή των ατόμων δεν πραγματοποιήθηκε με συγκεκριμένα κριτήρια και μοναδική προϋπόθεση ήταν οι ερωτούμενοι να είναι εκπαιδευτικοί στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών που προαναφέρθηκε και γενικότερα μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού των σχολικών μονάδων, καθώς και να βρίσκονται στην ηλικία των 18 ετών και άνω. Ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκε αντιστοιχούσε σε 86 δείγματα. Το είδος της δειγματοληψίας ήταν απλή τυχαία δειγματοληψία σε άτομα της εν λόγω ομάδας, όπως επίσης και σε εκπαιδευτικούς και διευθυντικά στελέχη των σχολικών μονάδων Ζωγράφου, Νέας Ερυθραίας Κηφισιάς, Αμπελοκήπων, Παλαιού Φαλήρου, Βούλας και Πειραιά

5.4 ΜΕΤΡΗΣΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

A. ΑΝΑΦΕΡΑΤΕ ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΑΣ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ ΓΥΝΑΙΚ
2. ΗΛΙΚΙΑ: 23-30 1-40 1-50 51 ι άνω
3. ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΕ ΧΡΟΝ: 1-5 6-10 1-15 6-20
και άνω
4. ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΘΕΣΗ: Οργική Αναπληρω/τρια
5. ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ: Ιδιωτικό σλείο Δημόσιοολείο

B. Ποια είναι κατά την άποψή σας η δυναμικότητα (αριθμός μαθητών/μαθητριών) του σχολείου στο οποίο εσείς υπηρετείτε την εν λόγω σχολική χρονιά;

_____ (αριθμός στο σχολείο)

Γ. Ποια είναι κατά την άποψη σας η δυναμικότητα του σχολείου σε εκπαιδευτικούς την τρέχουσα σχολική χρονιά;

_____ (αριθμός εκπαιδευτικών)

Δ. Πόσοι μαθητές υπάρχουν (κατά μέσο όρο) στο κάθε τμήμα;

Ε. Κατά την εκτίμησή σας, περίπου πόσο κοστίζουν τα είδη λίστας όπως τετράδια, μπλοκ ζωγραφικής, γραφική ύλη κ.λπ.) που δίνει ένας εκπαιδευτικός στους γονείς στην αρχή ή κατά τη διάρκεια της χρονιάς;

_____ €

ΣΤ. Ποιο θα λέγατε, κατά την εκτίμησή σας, πως είναι το κόστος για την προμήθεια των υπόλοιπων ειδών που θα χρειαστούν οι μαθητές για όσο διαρκεί μία σχολική χρονιά (π.χ. στολές για παρελάσεις, γιορτές, αθλητικά είδη κ.α.);

_____ €

Ζ. Ποιο είναι κατά την εκτίμησή σας περίπου το κόστος ετησίως για αγορά ειδών (υλικά για πιθανά πειράματα, μελάνια κλπ) που είναι δυνατό να επωμιστείτε κάθε χρόνο για την καλύτερη υποστήριξη του διδακτικού σας έργου;

_____ €

Η. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Κατά την προσωπική σας άποψη:

	ΠΟΛΥ	ΑΡΚΕΤΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
Πόσο επαρκή θεωρείτε την χρηματοδότηση των σχολείων ώστε να καλυφθούν οι λειτουργικές ανάγκες τους;				
Σε τι ποσότητα πραγματοποιείται χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων από εναλλακτικές πηγές εσόδων (π.χ. χορηγίες, Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων κλπ.);				
Σε τι ποσότητα θα μπορούσατε να συμφωνήσετε στη θεωρία ότι η παρεχόμενη εκπαίδευση επηρεάζεται από την επαρκή χρηματοδότηση;				
Θεωρείτε ότι η οικονομική κρίση επηρέασε το ποσοστό				

χρηματοδότησης των εκπαιδευτικών μονάδων;				
---	--	--	--	--

Ι. Ποιοι από τους παρακάτω τομείς θεωρείτε πως χρειάζονται περισσότερη χρηματοδότηση και προσοχή;

(Παρακαλείσθε να απαντήσετε με ένα ΝΑΙ ή ένα ΟΧΙ)

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΥΛΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ		
ΓΡΑΦΙΚΗ ΥΛΗ		
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΥΛΗ		
ΜΙΣΘΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ		

Κ. Κατά την άποψή σας αν αυξηθούν οι μισθοί των εκπαιδευτικών θα καλυτερεύσει η ποιότητα της εκπαίδευσης που παρέχουν;

ΠΟΛΥ	ΑΡΚΕΤΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
------	--------	------	---------

Λ. Πόσο σωστά θεωρείτε ότι διαχειρίζεται η σχολική μονάδα στην οποία ανήκετε τους οικονομικούς πόρους που διατίθενται σε αυτή;

ΠΟΛΥ	ΑΡΚΕΤΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
------	--------	------	---------

Μ. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ

Παρακαλείσθε να εκφράσετε το βαθμό επηρεασμού των βασικών τομέων λειτουργίας της σχολικής μονάδας που ακολουθούν από την οικονομική κρίση

	ΠΟΛΥ	ΑΡΚΕΤΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
Δαπάνες που έχει η σχολική μονάδα				
Βασικός εξοπλισμός για να λειτουργεί (π.χ. γραφική ύλη, εποπτικά μέσα)				
Επαρκής παροχή θέρμανσης				

Έλλειψη διδακτικού προσωπικού (με αποτέλεσμα προβλήματα στην ομαλή λειτουργία του διδακτικού προγράμματος)				
Ίσως προβλήματα που υπήρξαν με το γεγονός ότι αυξήθηκε ο μαθητικός πληθυσμός (αύξηση μαθητών σε κάθε τμήμα/συγχώνευση κτηρίων)				

Ν. ΤΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΙΧΕ ΣΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Παρακαλείσθε όπως εκφράσετε τον βαθμό κατά τον οποίο η πρόσφατη οικονομική κρίση επηρέασε τους εκπαιδευτικούς αναφορικά με:

	ΠΟΛΥ	ΑΡΚΕΤΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
Οικονομικές απολαβές (επιδόματα/ μισθοί κ.λπ.) όπως και εργασιακή αβεβαιότητα				
Πλαίσιο αξιολόγησης για τους εκπαιδευτικούς και το εκπαιδευτικό τους έργο που έχει διαμορφωθεί				
Ευκαιρίες για επιμόρφωση (ανυπαρξία επιμορφωτικών προγραμμάτων, κλείσιμο σχολείων)				
Επαγγελματική εξουθένωση				
Καλή διάθεση/ ζήλος που έχετε τη διάρκεια της διδασκαλίας σας				
Υπάρχει βελτίωση τα τελευταία χρόνια;				
Πόσο αισιοδοξία έχετε για το μέλλον της εκπαίδευσης;				

Ξ. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Παρακαλείσθε να εκφράσετε το βαθμό κατά τον οποίο η πιο πρόσφατη οικονομική κρίση επηρέασε την καθημερινότητα των μαθητών αναφορικά με:

	ΠΟΛΥ	ΑΡΚΕΤΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
Τον τρόπο που συμμετέχουν και ανταποκρίνονται στις μαθητικές τους υποχρεώσεις				
Συμμετέχουν σε σχολικές δραστηριότητες;				
Υπάρχει απρόσκοπτη παρακολούθηση του σχολικού προγράμματος;				
Οι γονείς συμμετάσχουν και ενημερώνονται για τους μαθητές;				
Βασικές ανάγκες μαθητών (ένδυση/υπόδηση/σίτιση)				

5.5 ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Για να συλλεχθούν τα δεδομένα, έγινε η χρήση ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου στην εφαρμογή Google Drive, και αποστολή του μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ενώ οι συμμετέχοντες/-ουσες μετά την ολοκλήρωση της συμπλήρωσης του είχαν τη δυνατότητα να πατήσουν την ένδειξη «Υποβολή» και έτσι οι απαντήσεις τους καταχωρούνταν αυτόματα. Το ερωτηματολόγιο είναι η καταλληλότερη μεθοδολογική προσέγγιση για την επίτευξη των παραπάνω στόχων. Επιπλέον, το ερωτηματολόγιο αποτελεί το αποτελεσματικότερο εργαλείο για τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάλυση και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο είναι μια δημοφιλής μέθοδος συλλογής δεδομένων που συνήθως αποδίδει αριθμητικές πληροφορίες, μπορεί να συμπληρωθεί χωρίς τη φυσική παρουσία του ερευνητή και είναι απλή στην ερμηνεία. Παρά τα πλεονεκτήματα, υπάρχουν και ορισμένα μειονεκτήματα. Αυτά σχετίζονται κυρίως με την ευελιξία, τους περιορισμούς δεδομένων και το σχεδιασμό του συστήματος. Χρειάζεται κάποια προσπάθεια για να δημιουργηθεί ένα ερωτηματολόγιο που να είναι όσο πιο εμπεριστατωμένο, κατανοητό και απλό όσο και εφικτό. Επιπλέον, απαιτείται αρκετός χρόνος για την αναδιατύπωση του ερωτηματολογίου και την πιλοτική εφαρμογή του.

Επειδή συνήθως δίνονται στους ερωτηθέντες προκαθορισμένες επιλογές, δεν υπάρχει ευελιξία στις απαντήσεις τους, γεγονός που περιορίζει περαιτέρω τη χρησιμότητα των δεδομένων (Cohen et al., 2007). Οι κλειστές και δομημένες ερωτήσεις στις έρευνες επιτρέπουν συγκρίσεις μεταξύ ομάδων δειγμάτων και επιτρέπουν βαθύτερο στατιστικό χειρισμό και ανάλυση (Cohen et al., 2007). Αυτή ήταν η βασική αιτιολόγηση για τη χρήση του ερωτηματολογίου από τη δική μας έρευνα.

Τα ερωτηματολόγια της έρευνας στάλθηκαν στη ηλεκτρονικό ταχυδρομείο των εκπαιδευτικών και διευθυντικών στελεχών των σχολικών μονάδων Ζωγράφου, Νέας Ερυθραίας Κηφισιάς, Αμπελοκήπων, Παλαιού Φαλήρου, Βούλας και Πειραιά. Το μήνυμα, το οποίο στάλθηκε, περιελάμβανε την ιστοσελίδα του ερωτηματολογίου, ένα μικρό κείμενο με τα στοιχεία επικοινωνίας της ερευνήτριας, την παράκληση για την περαιτέρω προώθηση του ερωτηματολογίου και τις ευχαριστίες για τη συμμετοχή τους.

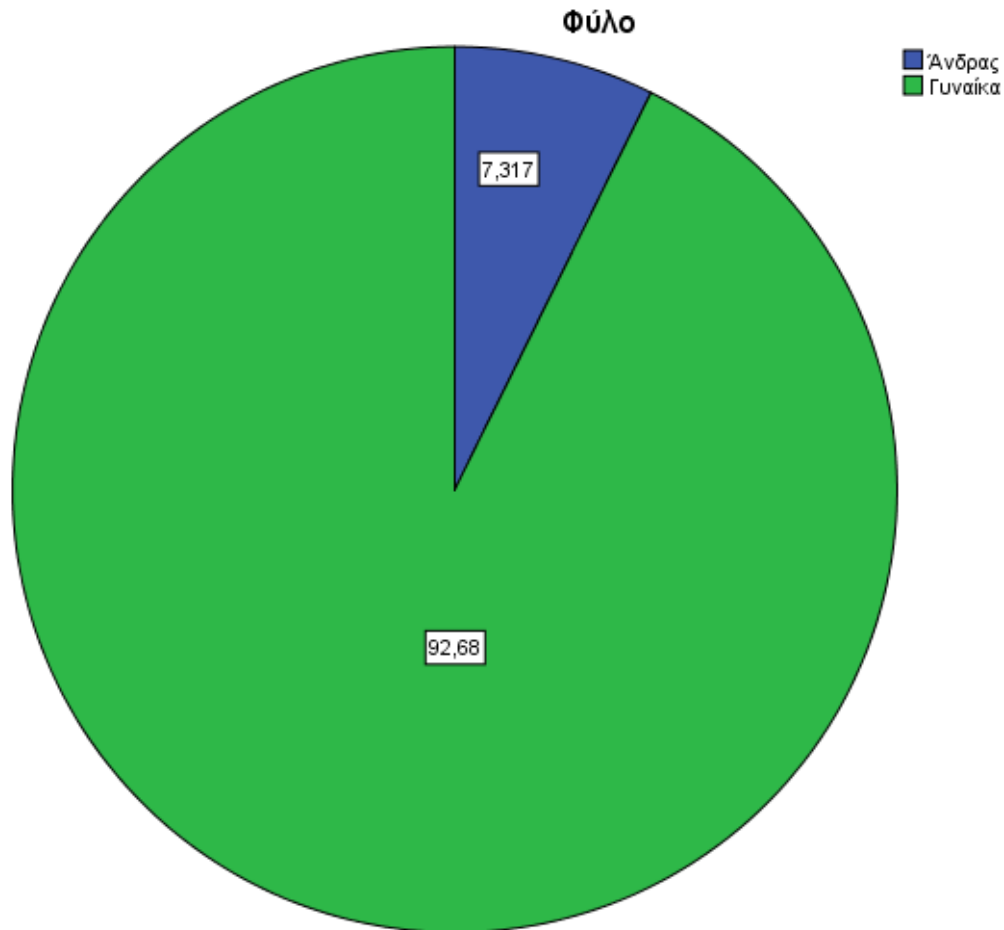
5.6 ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και των απαντήσεων στις ερωτήσεις κλειστού τύπου, πραγματοποιήθηκε με το πρόγραμμα IBM SPSS Statistics 21 και το πρόγραμμα Microsoft Office Excel 2007 για Windows. Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων εφαρμόστηκε περιγραφική στατιστική, όπου κατασκευάστηκαν πίνακες συχνοτήτων και διαγράμματα.

Για τον έλεγχο της αξιοπιστίας των δεδομένων, πραγματοποιήθηκε έλεγχος μέσω του δείκτη Cronbach's Alpha. Ο δείκτης στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ίσος με 0,91. Αυτό σημαίνει ότι η αξιοπιστία βρίσκεται σε αρκετά υψηλά επίπεδα, καθώς ο δείκτης πλησιάζει σημαντικά τη μονάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

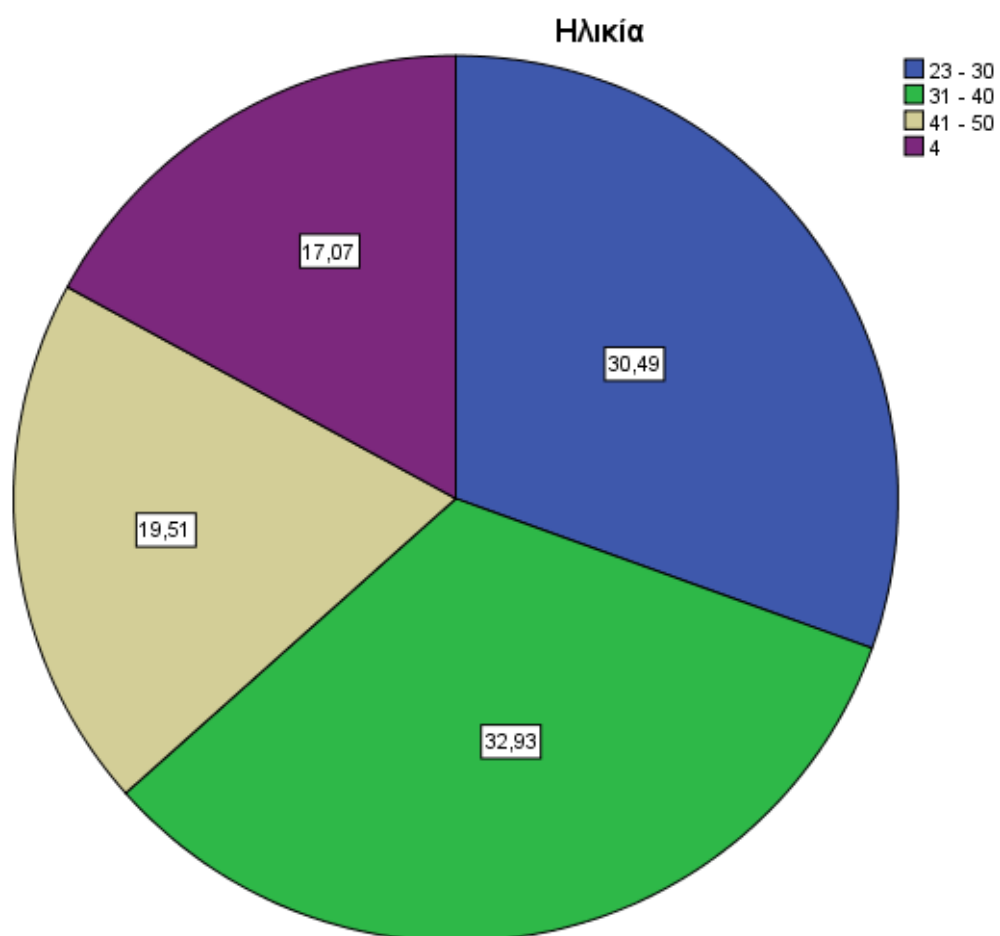
6.1 ΦΥΛΟ

Διάγραμμα 1: Φύλο

Στην παρούσα μελέτη το 92,68% των ερωτηθέντων ήταν γυναίκες, ενώ το 7,317% ήταν άνδρες.

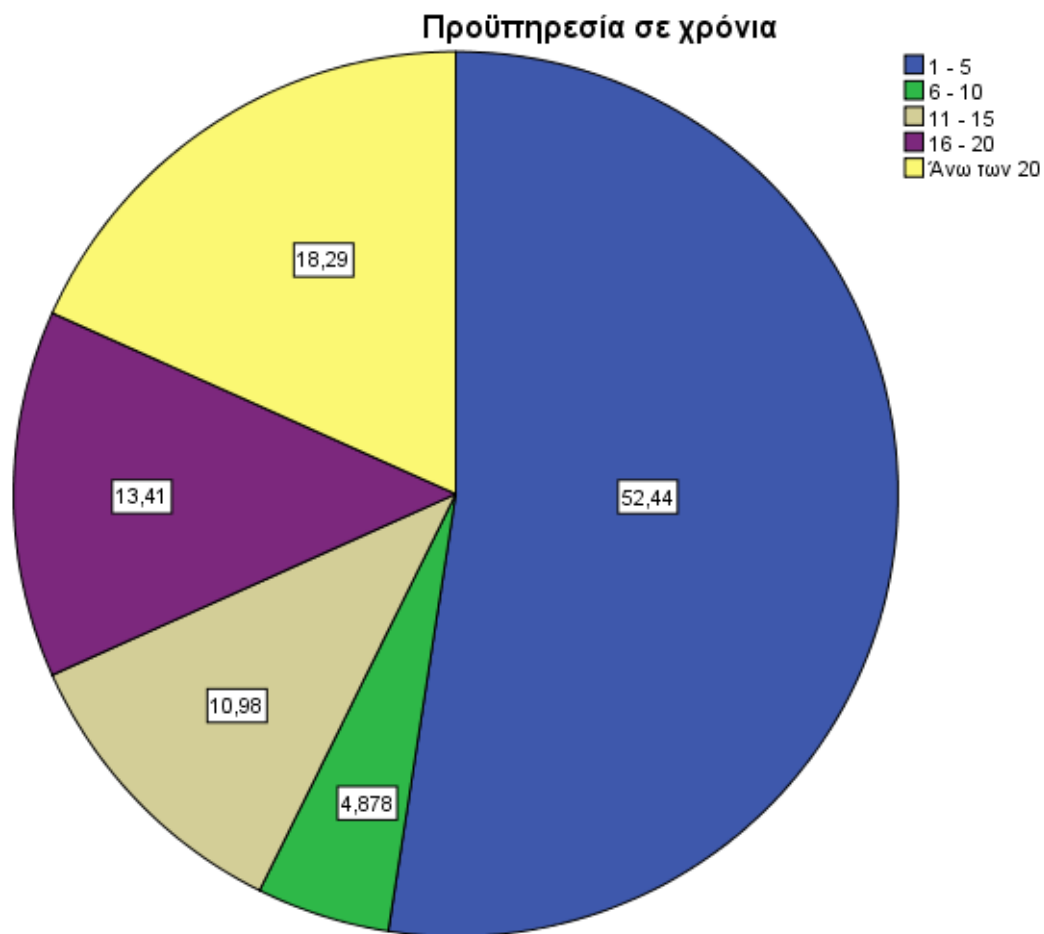
6.2 ΗΛΙΚΙΑ

Διάγραμμα 2: Ηλικία

Το 32,93% των ερωτηθέντων βρίσκεται μεταξύ 31 έως 40 ετών, το 30,49% μεταξύ 23 έως 30 ετών, το 19,51% μεταξύ 41 έως 50 χρονών ενώ το 17,07% βρίσκεται σε ηλικία μεγαλύτερη από 50 χρονών.

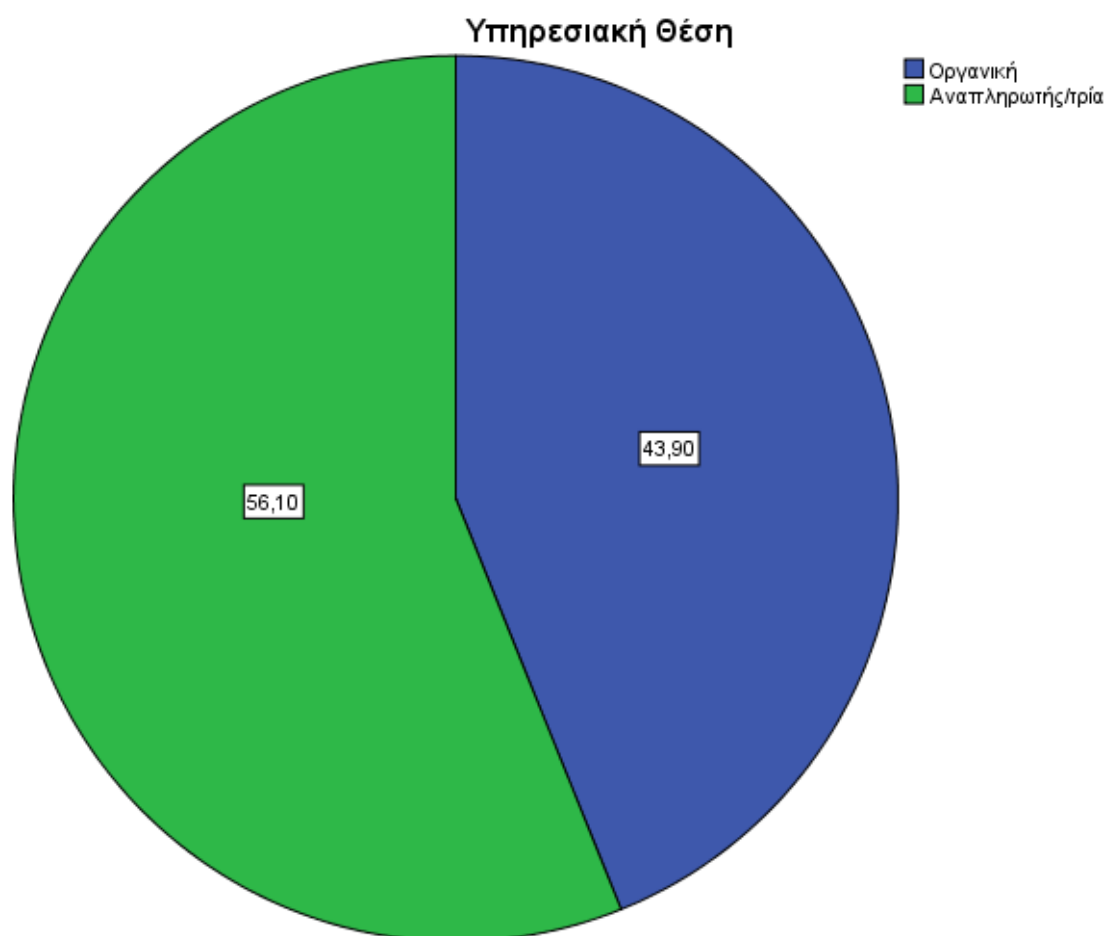
6.3 ΠΡΟΥΨΗΡΕΣΙΑ ΣΕ ΧΡΟΝΙΑ

Διάγραμμα 3: Προϋπηρεσία σε χρόνια

Στην παρούσα μελέτη, το 52,44 % των ερωτηθέντων είχαν από 1 έως 5 χρόνια προϋπηρεσία, το 18,29% πάνω από 20 χρόνια, το 13,41% από 16 έως 20 χρόνια, το 10,98% από 11 έως 15 χρόνια ενώ το 4,878% από 6 έως 10 χρόνια.

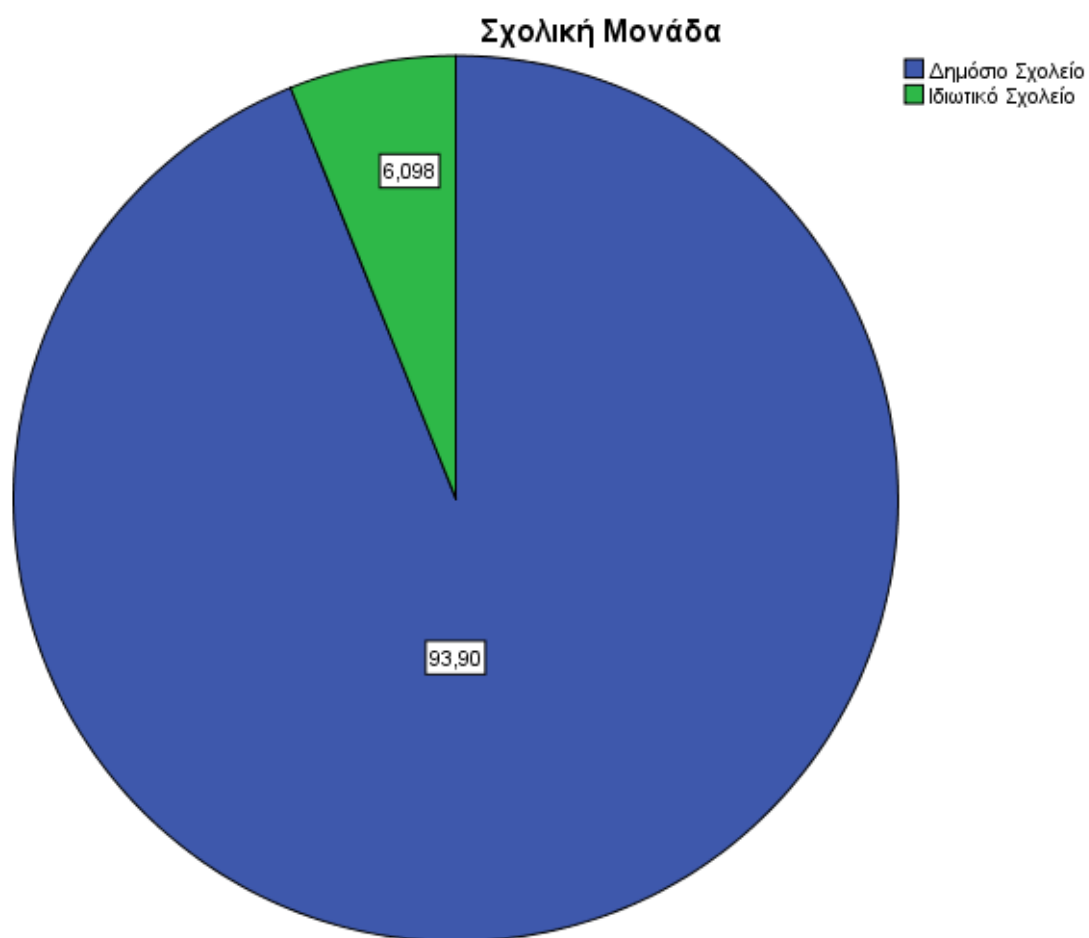
6.4 ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΘΕΣΗ

Διάγραμμα 4: Υπηρεσιακή θέση

Στην παρούσα μελέτη, το 56,10% ήταν αναπληρωτές καθηγητές ενώ το 43,90% των ερωτηθέντων κατείχαν οργανική θέση.

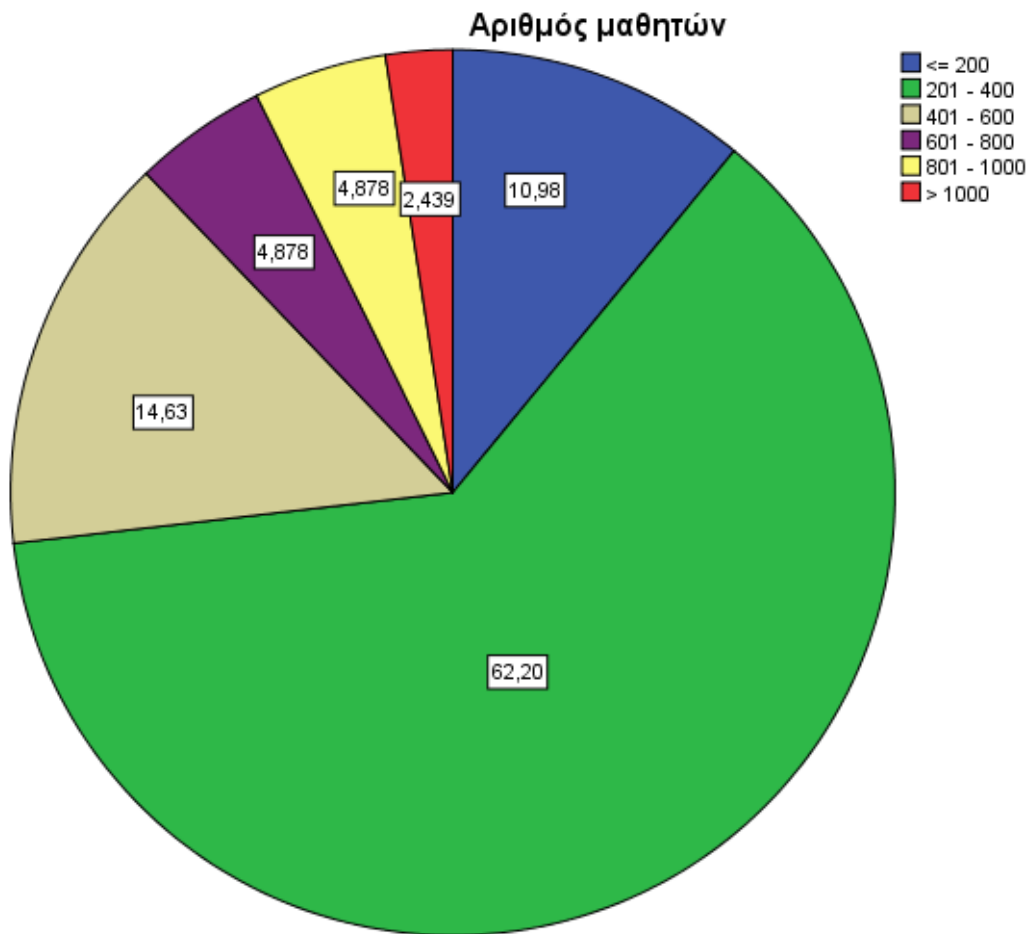
6.5 ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ

Διάγραμμα 5: Σχολική μονάδα

Στη μελέτη αυτή το 93,90% των ανθρώπων που ερωτήθηκαν δήλωσαν ότι εργάζονται σε Δημόσιο Σχολείο ενώ το 6,098% σε Ιδιωτικό.

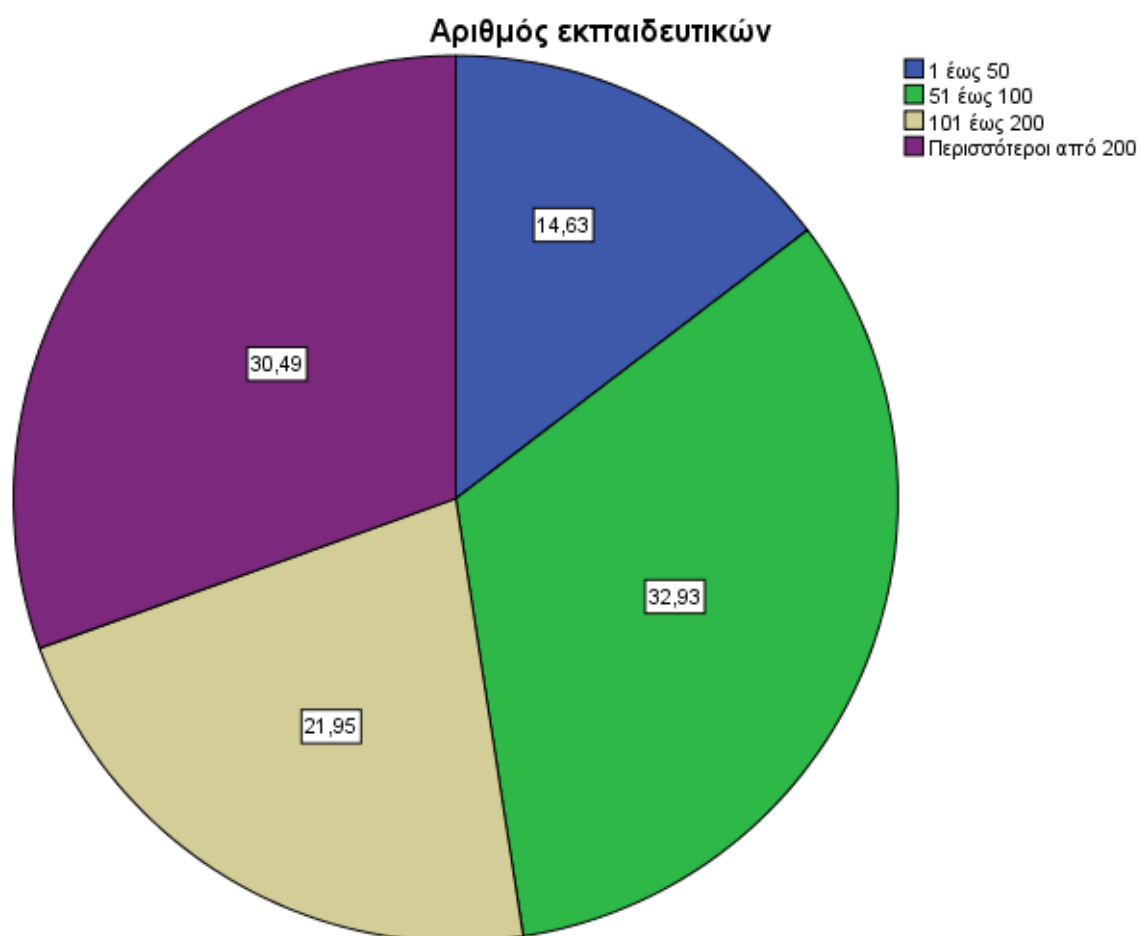
6.6 ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

Διάγραμμα 6: Αριθμός μαθητών

Το 10,98% δήλωσε ότι φοιτούν λιγότεροι από 200 μαθητές, το 62,20% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι στο σχολείο τους φοιτούν από 201 έως 400 μαθητές, το 14,63% ότι φοιτούν από 401 έως 600 μαθητές, το 4,878% δήλωσαν ότι φοιτούν από 601 έως 800 μαθητές ενώ ένα ακόμα ποσοστό του 4,878% δήλωσε ότι φοιτούν από 801 έως 1000 μαθητές. Τέλος μόνο ένα ποσοστό της τάξεως του 2,439% δήλωσε ότι φοιτούν πάνω από 1000 μαθητές.

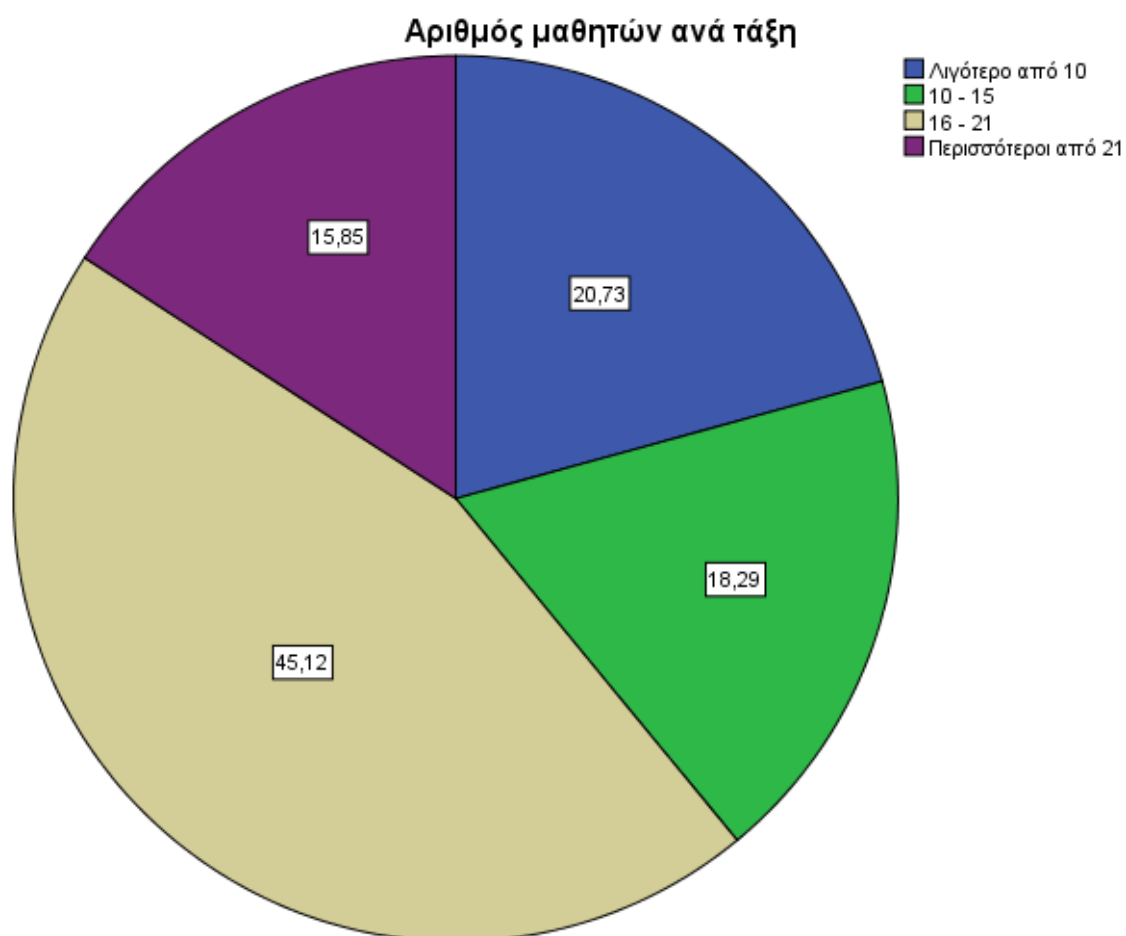
6.7 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Διάγραμμα 7: Αριθμός εκπαιδευτικών

Από τα άτομα που απάντησαν τα ερωτηματολόγια, το 14,63% δήλωσαν ότι ο αριθμός των εκπαιδευτικών στο σχολείο που εργάζονται είναι από 1 έως 50 άτομα, το 32,93% ότι είναι από 51 έως 100 άτομα, το 21,95% από 101 έως 200 άτομα ενώ το 30,49% δήλωσαν ότι εργάζονται περισσότερα από 200 άτομα.

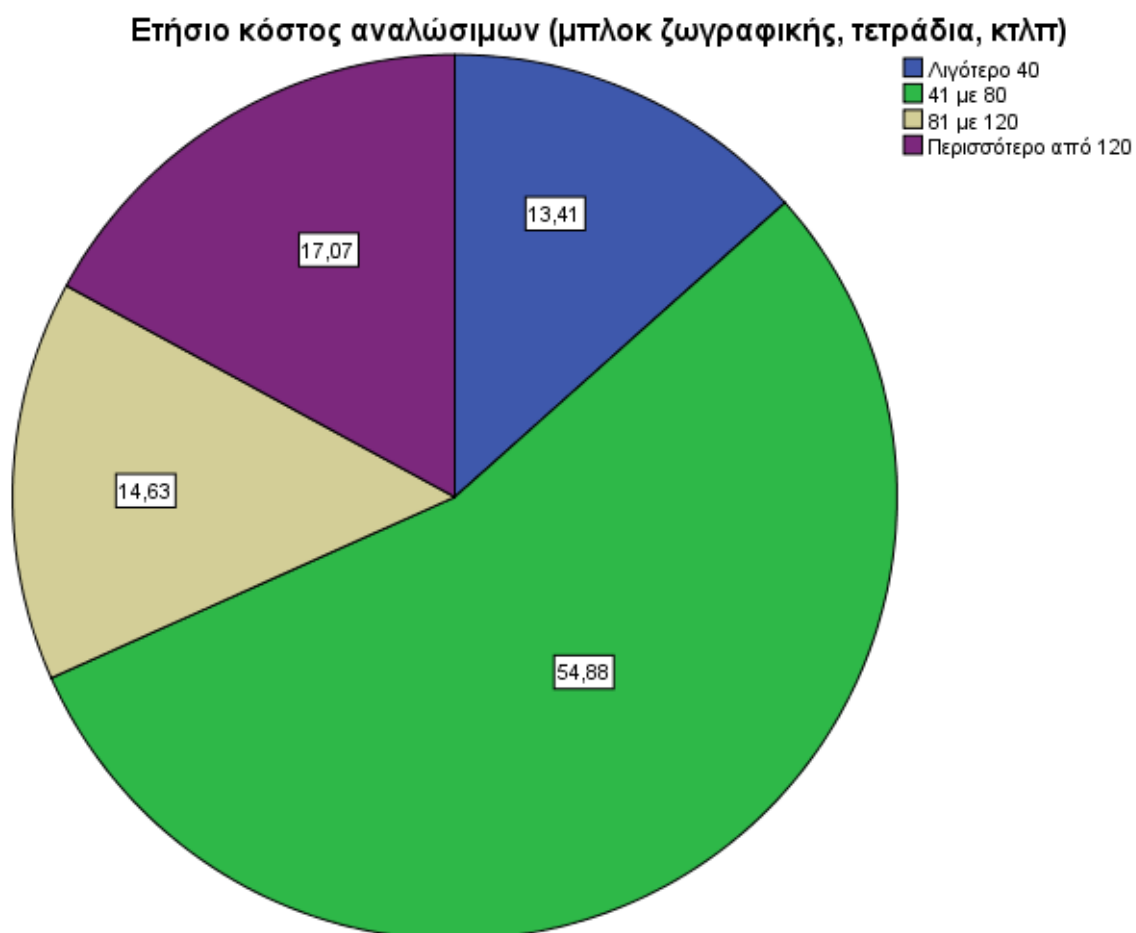
6.8 ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΝΑ ΤΑΞΗ

Διάγραμμα 8: Αριθμός μαθητών ανά τάξη

Το 45,12% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι φοιτούν από 16 έως 21 μαθητές ανά τάξη, το 20,73% ότι φοιτούν λιγότερο από 10 μαθητές ανά τάξη, το 18,29% ότι φοιτούν 10 έως 15 μαθητές ανά τάξη ενώ το 15,85% περισσότεροι από 21 μαθητές ανά τάξη.

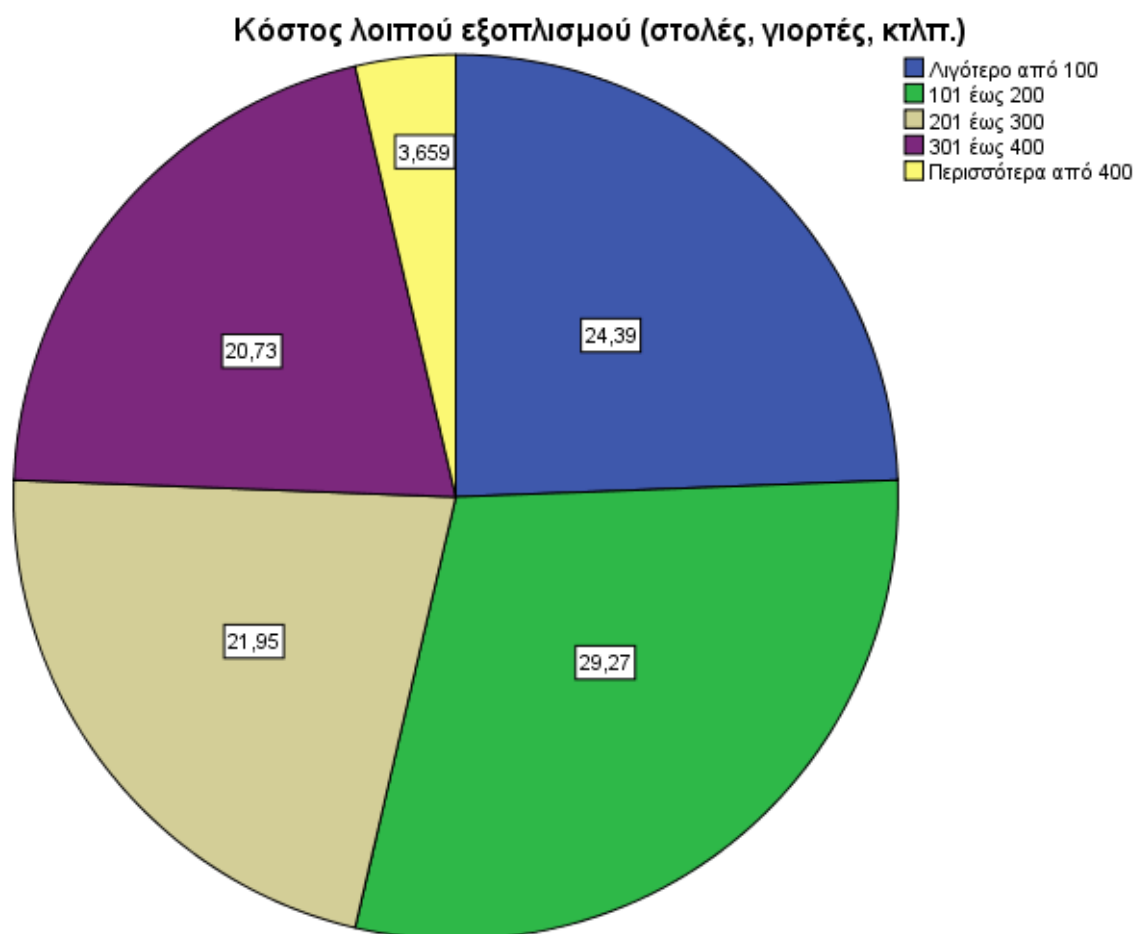
6.9 ΕΤΗΣΙΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΝΑΛΩΣΙΜΩΝ (ΜΠΛΟΚ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ, ΤΕΤΡΑΔΙΑ, ΚΤΛΠ)

Διάγραμμα 9: Ετήσιο κόστος αναλωσίμων (μπλοκ ζωγραφικής, τετράδια, κτλπ)

Το 54,88% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το ετήσιο κόστος αναλώσιμων κατά μέσο όρο είναι από 41 € έως 80 €, το 17,07% περισσότερα από 120 €, το 14,63% από 81 € έως 120 € ενώ το 13,41% λιγότερο από 40 €.

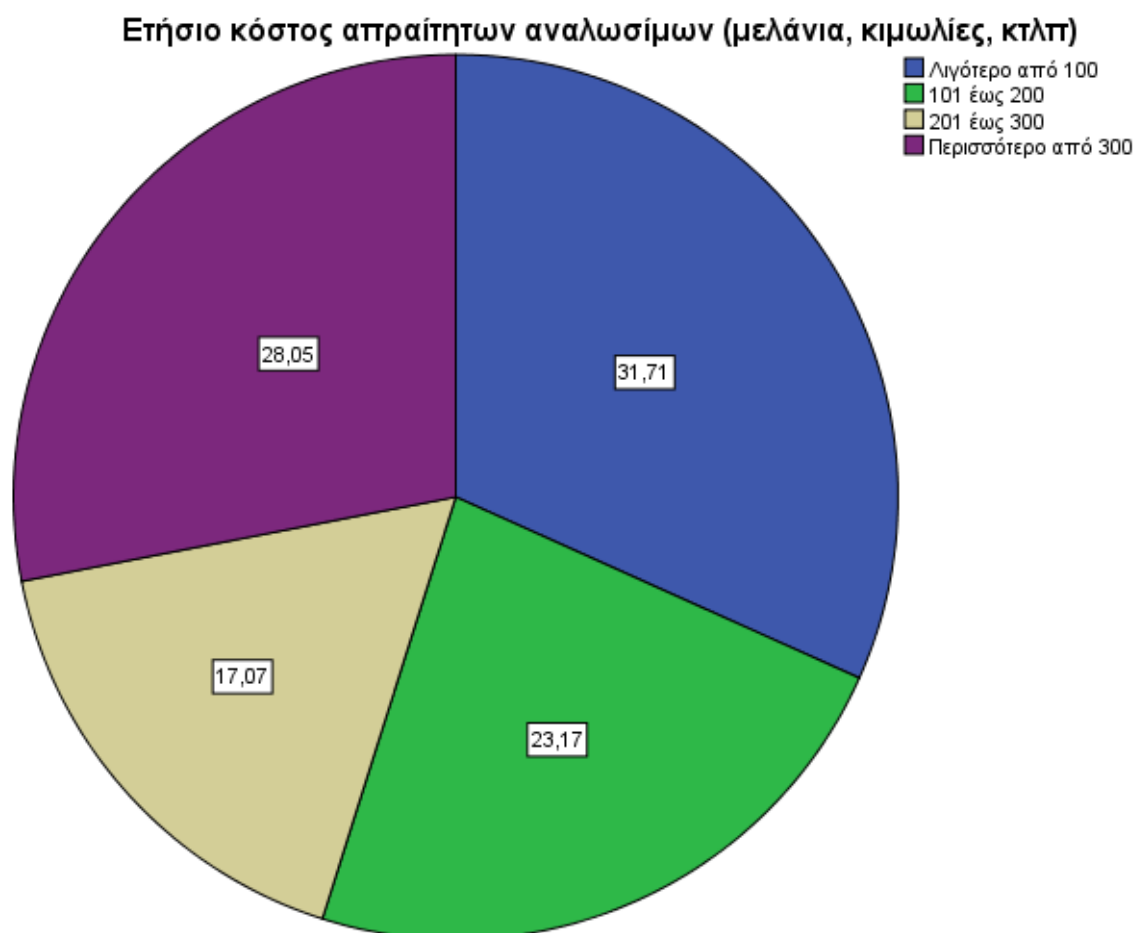
6.10 ΚΟΣΤΟΣ ΛΟΙΠΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ (ΣΤΟΛΕΣ, ΓΙΟΡΤΕΣ, ΚΤΛΠ)

Διάγραμμα 10: Κόστος λοιπού εξοπλισμού

Το 24,39% των ατόμων που απάντησαν το ερωτηματολόγιο δήλωσε ότι το κόστος του υπόλοιπου εξοπλισμού είναι λιγότερο από 100€, το 29,27% δήλωσε ότι το κόστος αυτό ανέρχεται από 101€ έως 200€, το 21,95% από 201€ έως 300€, το 20,73% από 301€ έως 400€ ενώ το 3,695% περισσότερα από 400€.

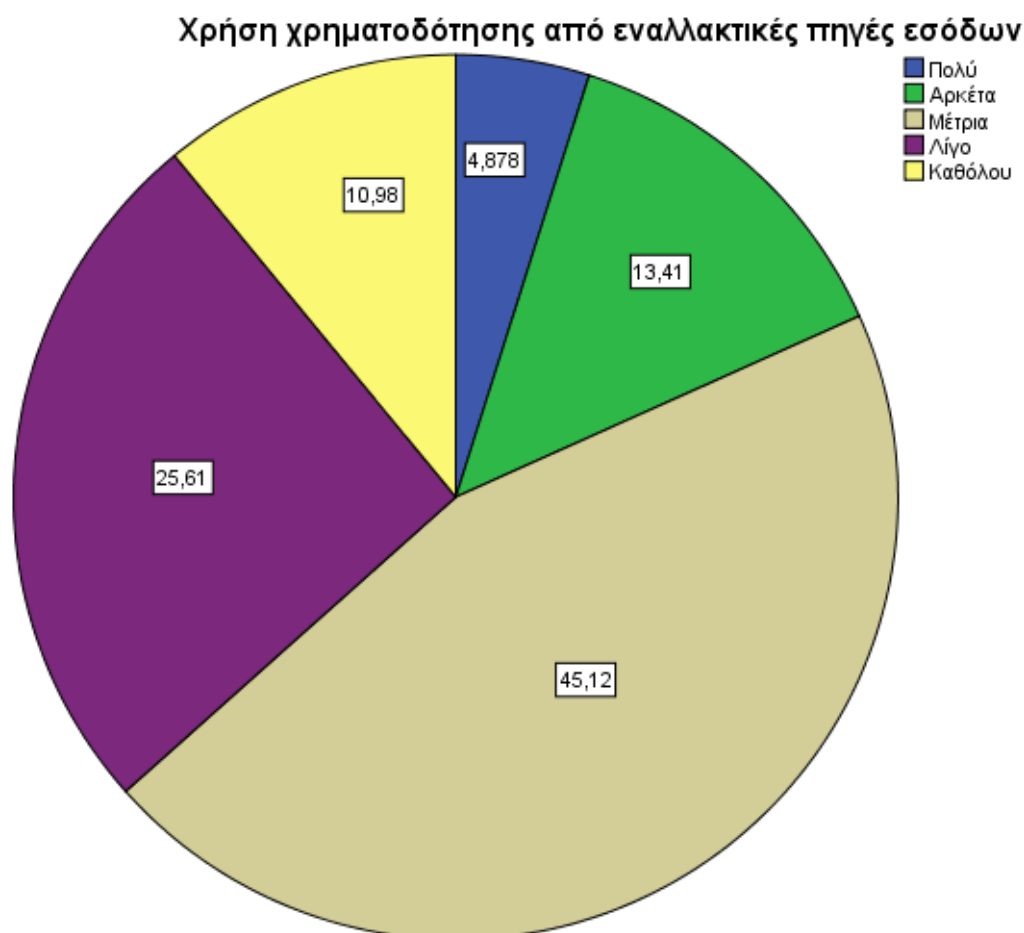
6.11 ΕΤΗΣΙΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΝ ΑΝΑΛΩΣΙΜΩΝ (ΜΕΛΑΝΙΑ, ΚΙΜΩΛΙΕΣ, ΚΤΛΠ.)

Διάγραμμα 11: Ετήσιο κόστος απαραίτητων αναλωσίμων

Το 31,71% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το ετήσιο κόστος απαραίτητων αναλωσίμων ανέρχεται σε λιγότερο από 100€, το 28,05% δήλωσε ότι ανέρχεται σε περισσότερα από 300€, το 23,17% από 101€ έως 200€ ενώ το 17,07% από 201€ έως 300€.

6.12 ΧΡΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΑΠΟ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΣΟΔΩΝ

Διάγραμμα 12: Χρήση χρηματοδότησης από εναλλακτικές πηγές εσόδων

Το 45,12% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι χρησιμοποιείται σε μέτριο ποσοστό η χρηματοδότηση από εναλλακτικές πηγές εσόδων (π.χ. χορηγίες, Σύλλογος Γονέων κλπ), το 25,61% θεωρεί ότι γίνεται χρήση λίγο, το 13,41% αρκετά, το 10,98% καθόλου ενώ μόνο το 4,878% θεωρεί ότι γίνεται πολύ μεγάλη χρήση.

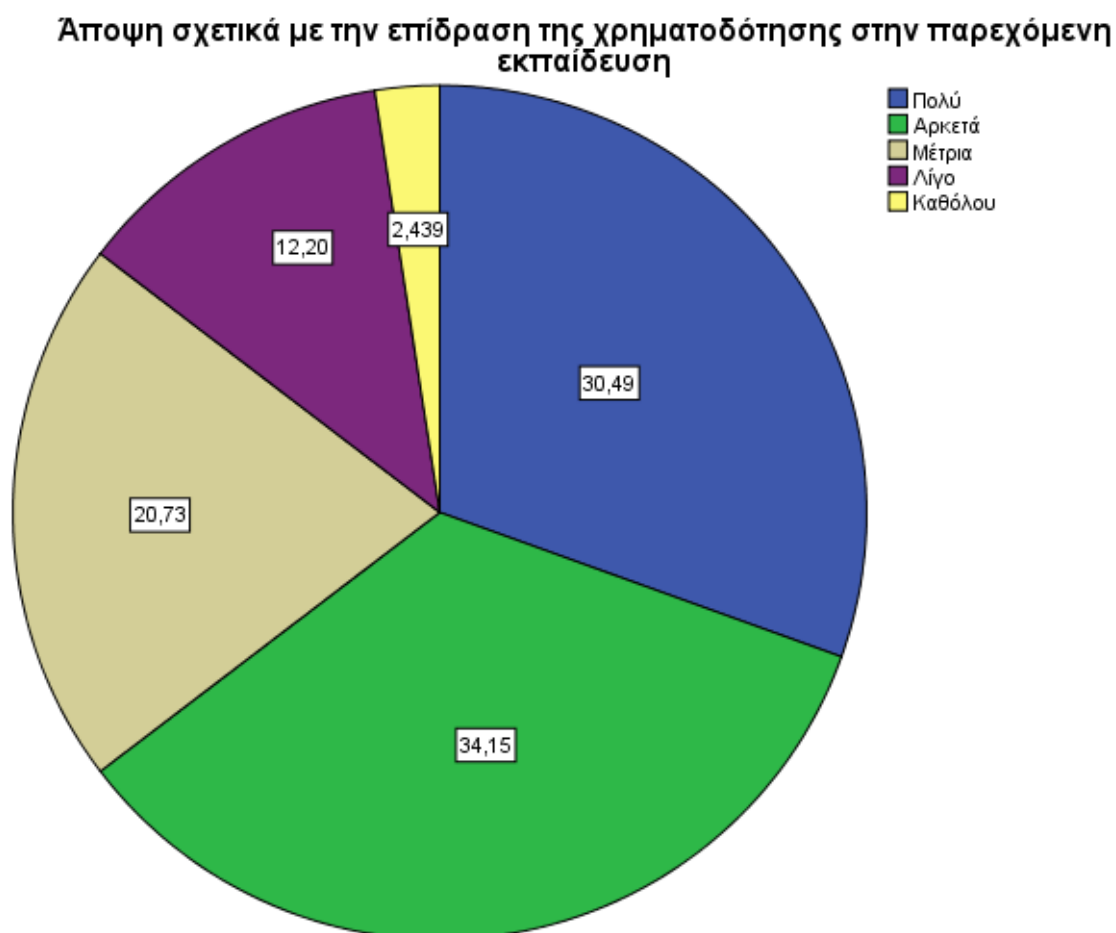
6.13 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Διάγραμμα 13: Άποψη σχετικά με την επάρκεια της χρηματοδότησης

Το 32,93% δήλωσε ότι θεωρεί λίγο επαρκής τη χρηματοδότηση, το 34,15% ότι τη θεωρεί μέτρια, το 6,098 ότι τη θεωρεί αρκετά ικανοποιητική ενώ το 23,17% καθόλου ικανοποιητική. Μόνο το 3,659% δήλωσε ότι είναι πολύ ικανοποιητική.

6.14 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

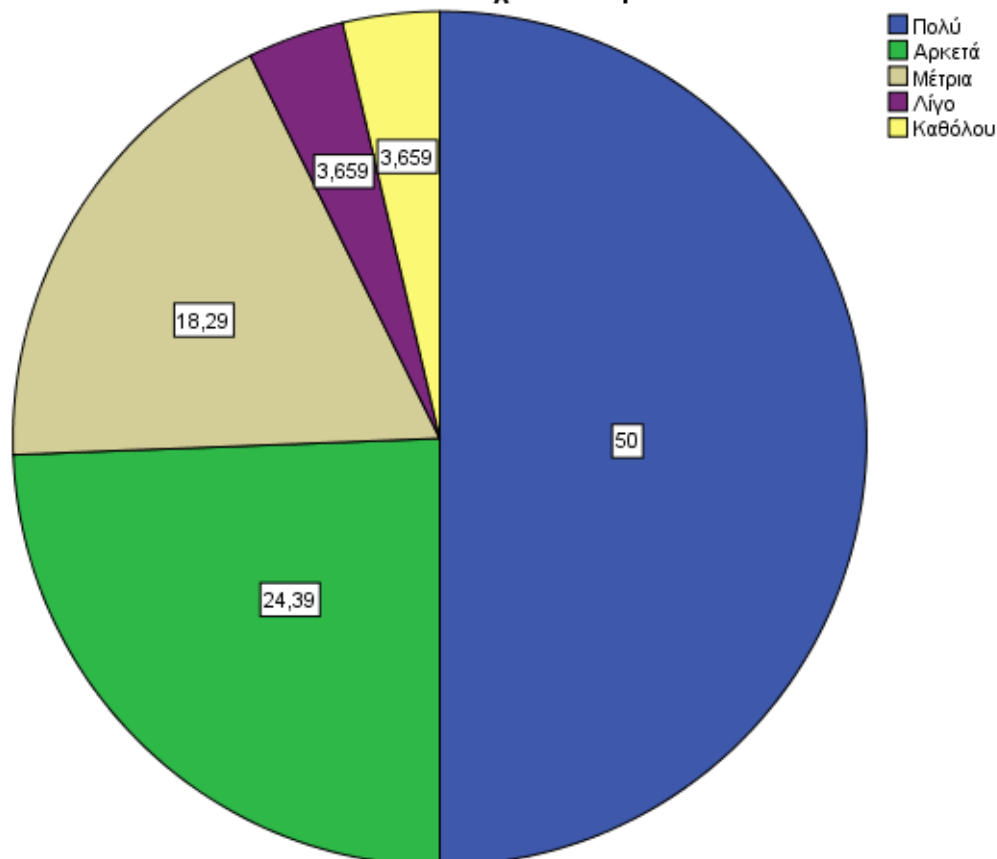

Διάγραμμα 14: Άποψη σχετικά με την επίδραση της χρηματοδότησης στην παρεχόμενη εκπαίδευση

Το 30,49% των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσε ότι υπάρχει μεγάλη επίδραση της χρηματοδότησης στην παρεχόμενη εκπαίδευση, το 34,15% ότι η επίδραση είναι αρκετή, το 20,73% ότι είναι μέτρια, το 12,20% ότι είναι λίγη ενώ μόνο το 2,439 ότι δεν υπάρχει καθόλου επίδραση.

6.15 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

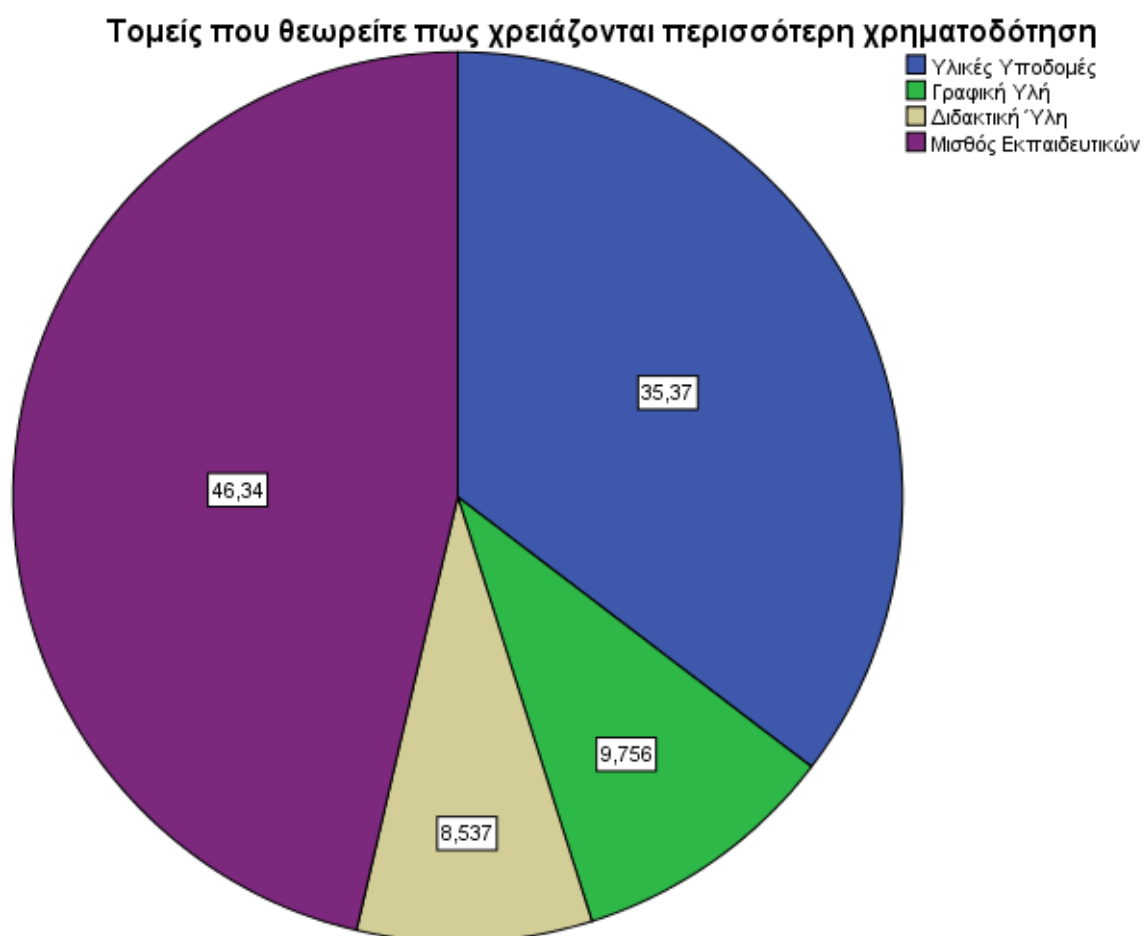
Άποψη σχετικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων

Διάγραμμα 15: Άποψη σχετικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων

Το 50% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η οικονομική κρίση επηρεάζει πολύ τη χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων, το 24,39 % ότι την επηρεάζει αρκετά, το 18,29% ότι την επηρεάζει μέτρια, το 3,659% λίγο ενώ ένα ίδιο ποσοστό δήλωσε ότι δεν την επηρεάζει καθόλου.

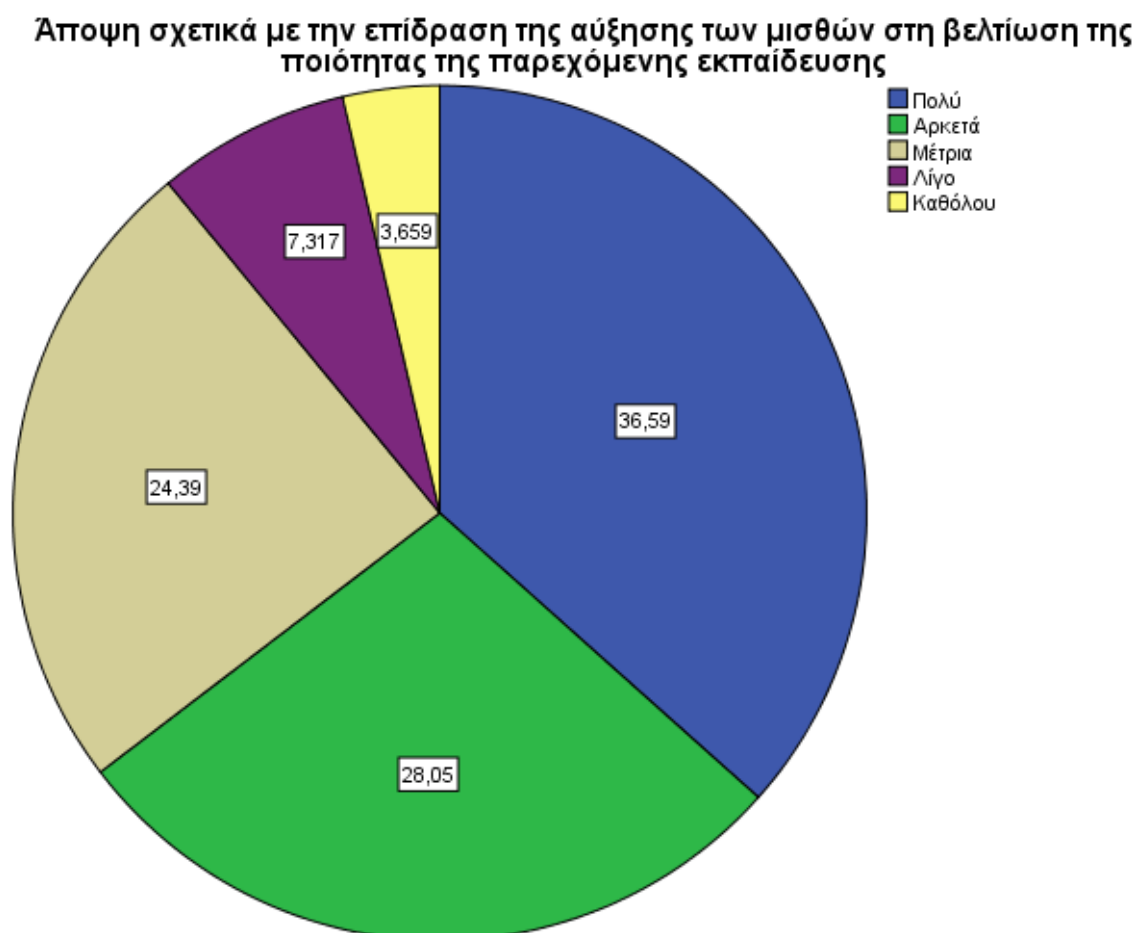
6.16 ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΥ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Διάγραμμα 16: Τομείς που θεωρείται πως χρειάζονται περισσότερη χρηματοδότηση

Το 46,34% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι ο τομέας που πιστεύουν ότι χρειάζεται περισσότερη χρηματοδότηση είναι ο μισθός των εκπαιδευτικών, το 35,37% ότι είναι οι υλικές υποδομές, το 9,756% ότι είναι η γραφική ύλη και το 8,537% ότι είναι η διδακτική ύλη.

6.17 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΝ ΣΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

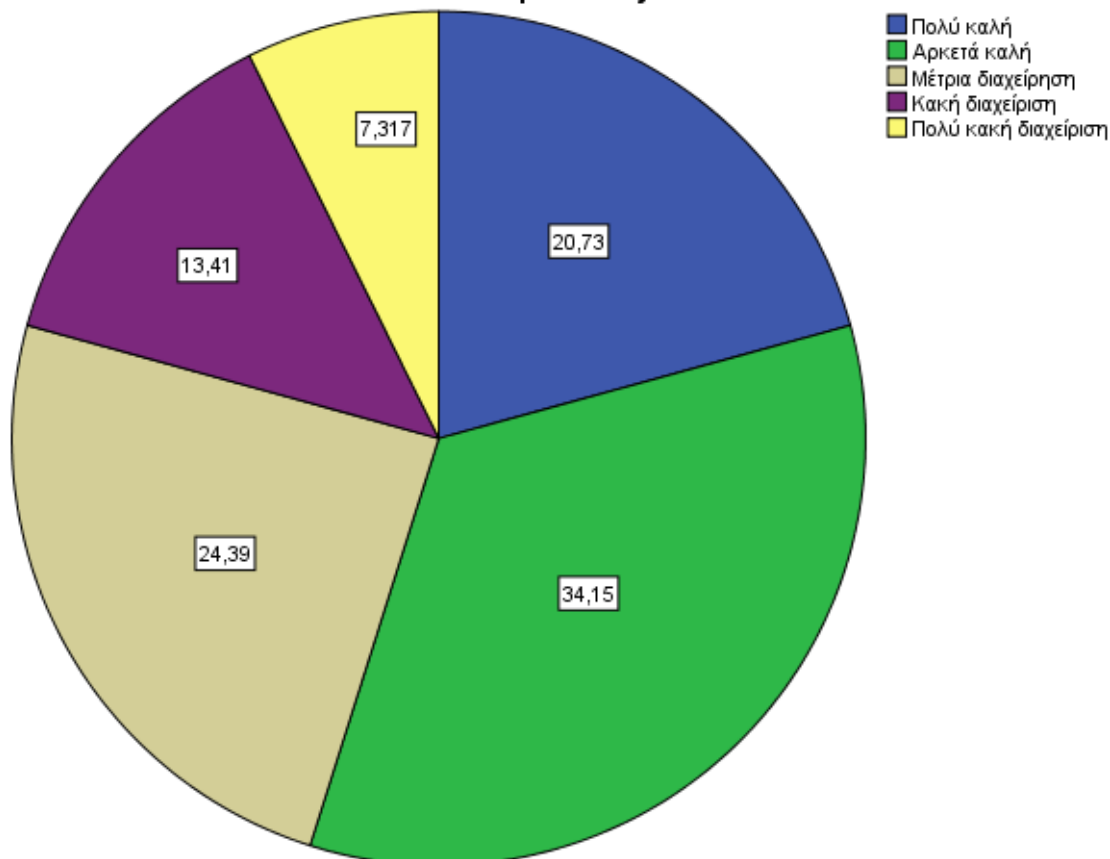

Διάγραμμα 17: Άποψη σχετικά με την επίδραση της αύξησης των μισθών στη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης

Το 36,59% θεωρεί ότι επιδρά πολύ η αύξηση των μισθών στη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, το 28,05% ότι επιδρά αρκετά, το 24,39% ότι επιδρά μέτρια, το 7,317% λίγο ενώ μόνο το 3,659% ότι δεν υπάρχει καθόλου επίδραση.

6.18 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

Άποψη σχετικά με τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων της σχολικής μονάδας

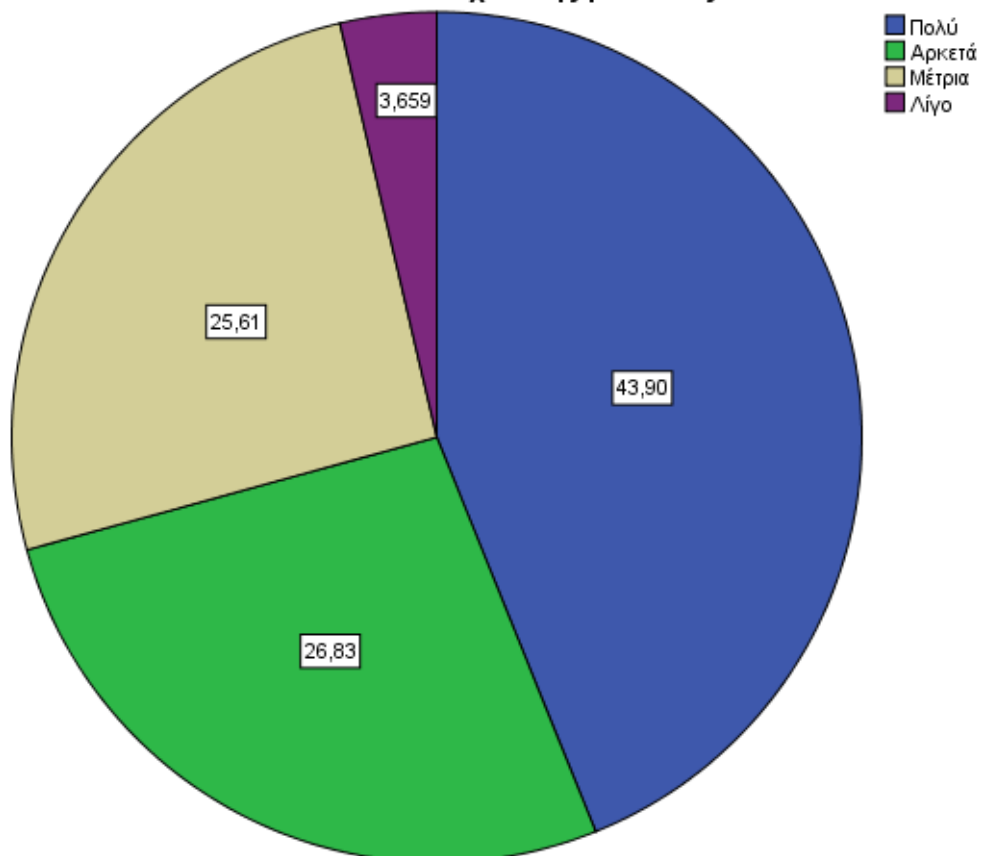

Διάγραμμα 18: Άποψη σχετικά με τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων της σχολικής μονάδας

Το 34,15% δήλωσαν ότι η διαχείριση των οικονομικών πόρων της σχολικής μονάδας είναι αρκετά καλή, το 24,39% ότι είναι μέτρια, το 20,73% ότι είναι πολύ καλή, το 13,41% ότι είναι κακή ενώ το 7,317% ότι είναι πολύ κακή.

6.19 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΡΑ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στις δαπάνες της σχολικής μονάδας

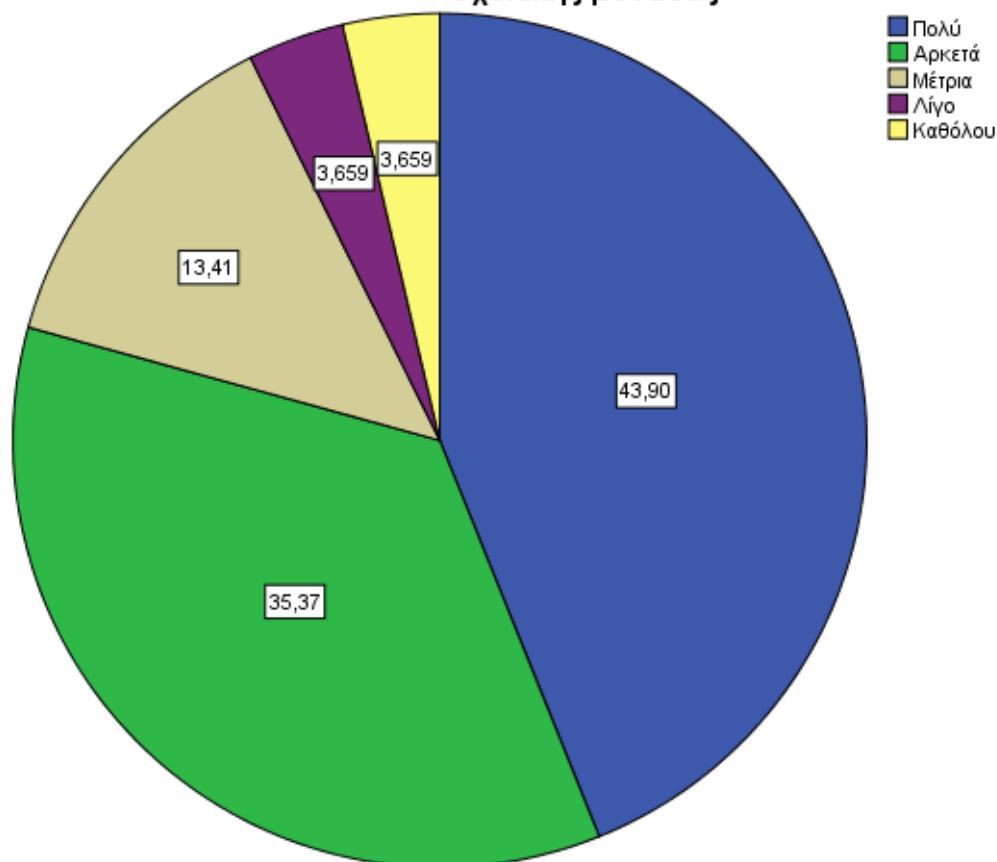

Διάγραμμα 19: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στις δαπάνες της σχολικής μονάδας

Το 43,90% των ερωτηθέντων, δήλωσε ότι η οικονομική κρίση επιδρά πολύ στις δαπάνες της σχολικής μονάδας, το 26,83% ότι επιδρά αρκετά, το 25,61% ότι επιδρά μέτρια ενώ το 6,59% ότι επιδρά λίγο.

6.20 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΡΑ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΟΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στον εξοπλισμό της σχολικής μονάδας

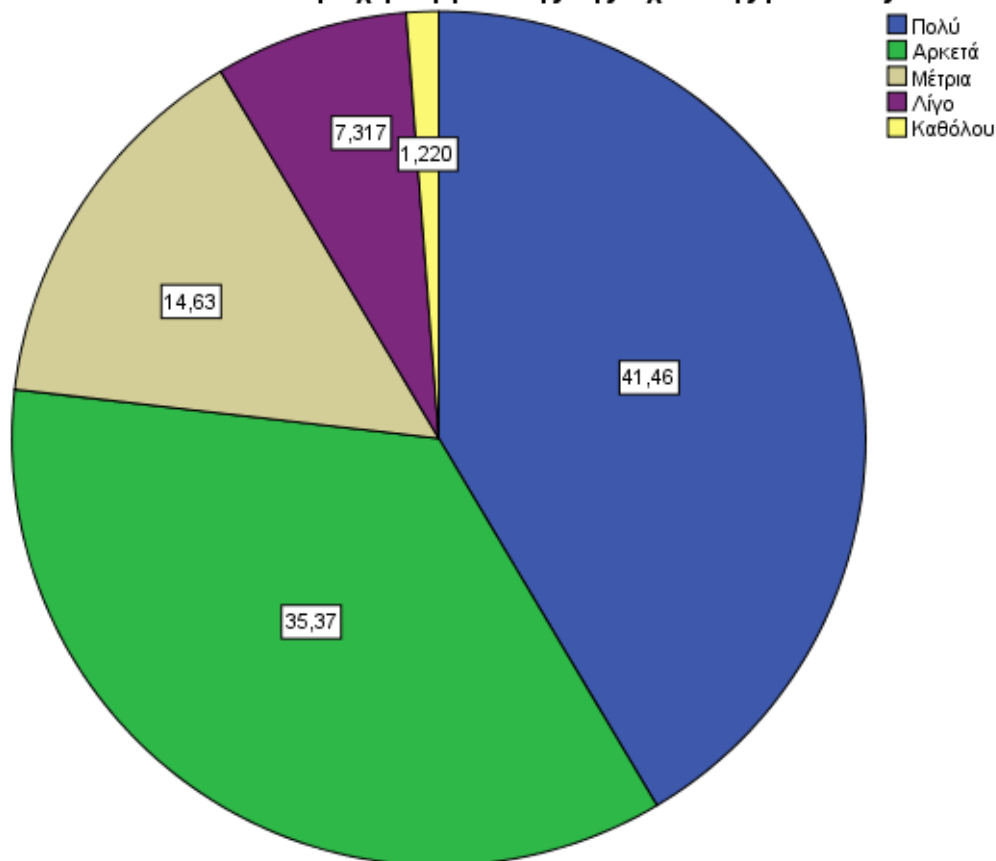

Διάγραμμα 20: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στον εξοπλισμό της σχολικής μονάδας

Το 43,90% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η οικονομική κρίση επιδρά πολύ στον εξοπλισμό της σχολικής μονάδας, το 35,37% ότι επιδρά αρκετά, το 13,41% ότι επιδρά μέτρια, το 3,659% ότι επιδρά λίγο ενώ ένα ίδιο ποσοστό ότι δεν επιδρά καθόλου.

6.21 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΡΑ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΚΗ ΠΑΡΟΧΗ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

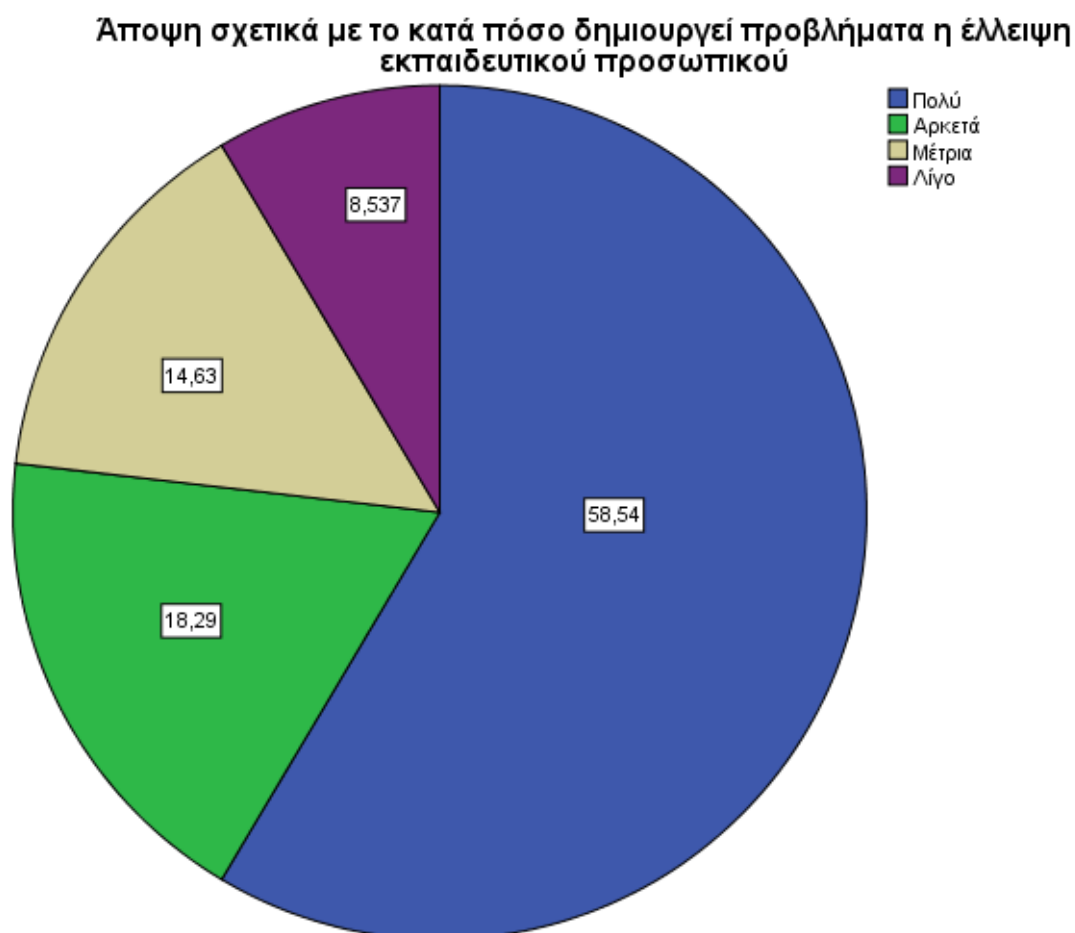
Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στην επαρκή παροχή θέρμανσης της σχολικής μονάδας

Διάγραμμα 21: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στην επαρκή παροχή θέρμανσης της σχολικής μονάδας

Μόνο το 1,220% δήλωσε πως θεωρεί ότι δεν επιδρά καθόλου η οικονομική κρίση στην επαρκή παροχή θέρμανσης της σχολικής μονάδας, το 41,46% δήλωσε ότι θεωρεί ότι επιδρά πολύ, το 35,37% ότι επιδρά αρκετά, το 14,63% μέτρια και το 7,317% ότι επιδρά λίγο.

6.22 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ Η ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

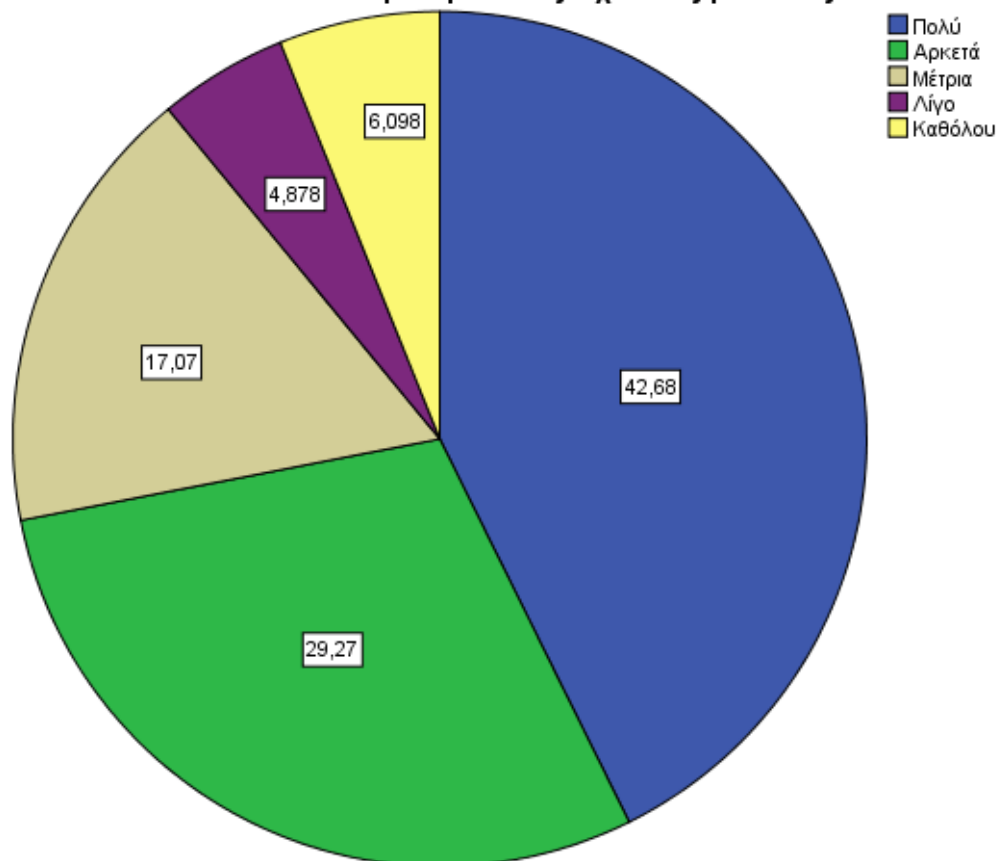

Διάγραμμα 22: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο δημιουργεί προβλήματα η έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού

Το 58,54% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δημιουργεί πολλά προβλήματα η έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού, το 18,29% ότι δημιουργεί αρκετά, το 14,63% ότι δημιουργεί μέτρια και το 8,537% ότι δημιουργεί λίγα. Εδώ σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι κανείς δεν απάντησε καθόλου.

6.23 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο δημιουργεί προβλήματα η αύξηση του μαθητικού πληθυσμού στις σχολικές μονάδες

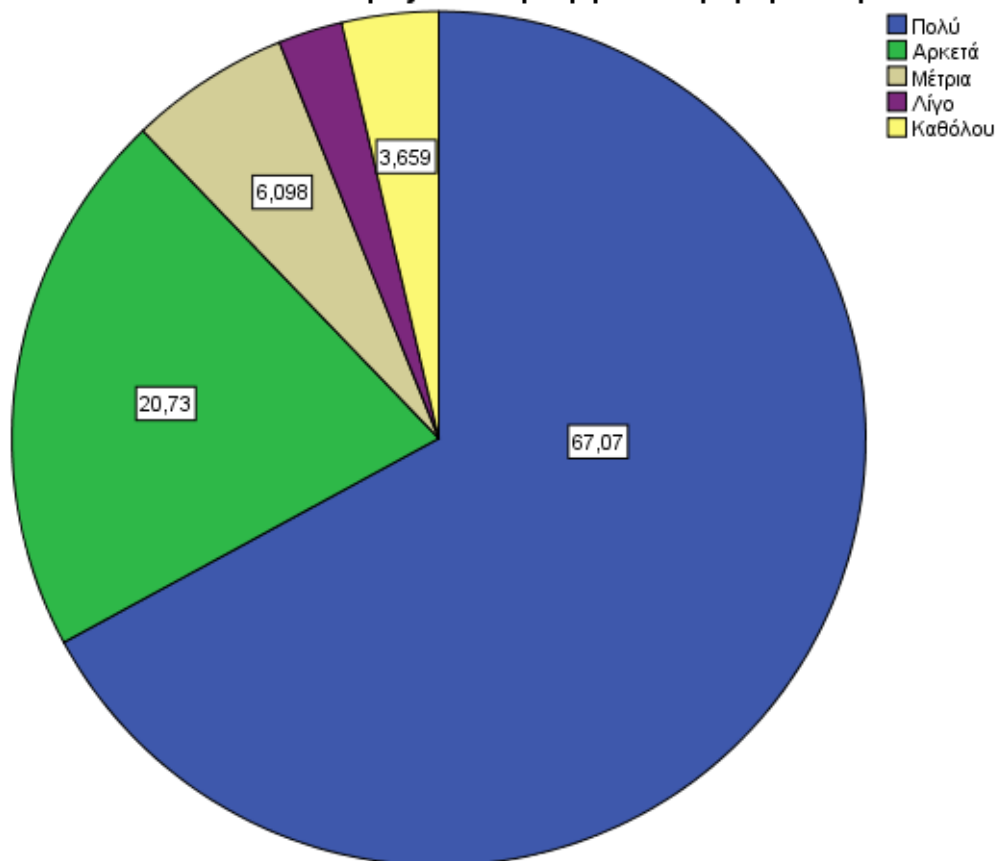

Διάγραμμα 23: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο δημιουργεί προβλήματα η αύξηση του μαθητικού πληθυσμού στις σχολικές μονάδες

Το 42,68% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δημιουργεί πολλά προβλήματα η αύξηση του μαθητικού πληθυσμού στις σχολικές μονάδες, το 29,27% ότι δημιουργεί αρκετά, το 17,07% μέτρια, το 4,878 λίγα ενώ το 6,098% καθόλου.

6.24 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΡΑ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΟΛΑΒΕΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στις οικονομικές απολαβές και στην εργασιακή αβεβαιότητα

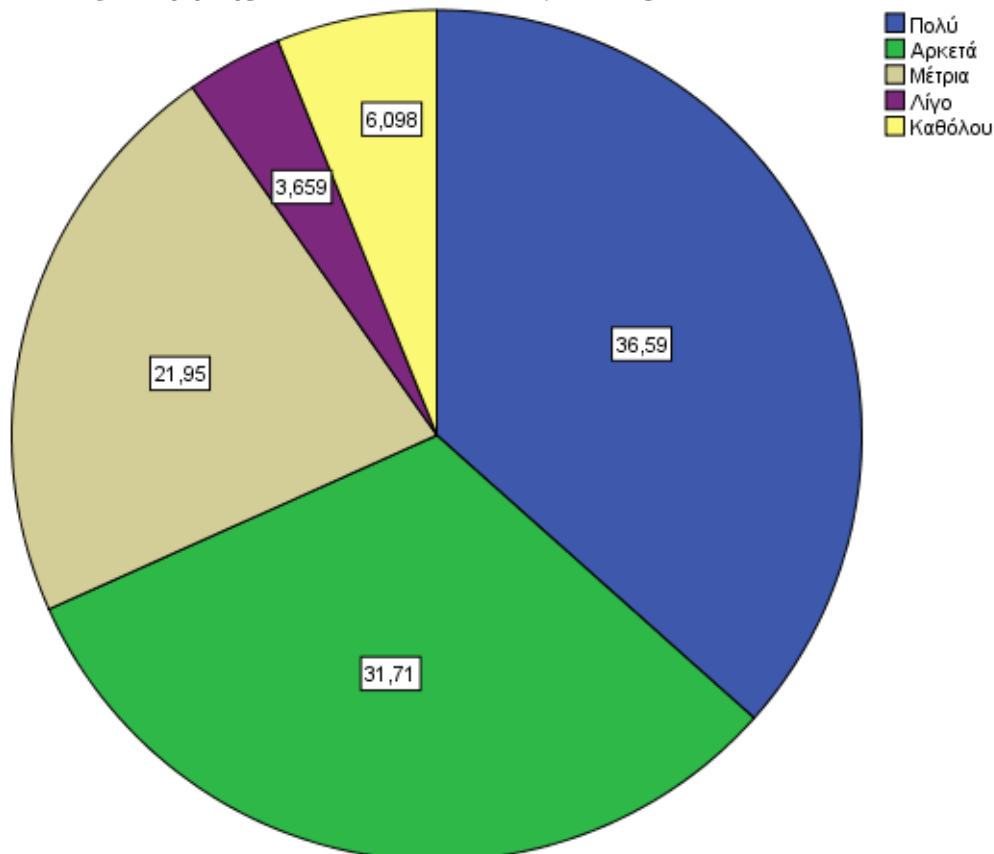

Διάγραμμα 24: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επιδρά η οικονομική κρίση στις οικονομικές απολαβές και στην εργασιακή αβεβαιότητα

Το 67,07% δήλωσε ότι θεωρεί ότι η οικονομική κρίση επιδρά πολύ στις οικονομικές απολαβές και στην εργασιακή αβεβαιότητα, το 20,73% ότι επιδρά αρκετά, το 6,09% ότι επιδρά μέτρια, το 2,439% λίγο και το 3,659% καθόλου.

6.25 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΕΡΓΟ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάζει η οικονομική κρίση το πλαίσιο αξιολόγησης των εκπαιδευτικών, καθώς και το εκπαιδευτικό τους έργο

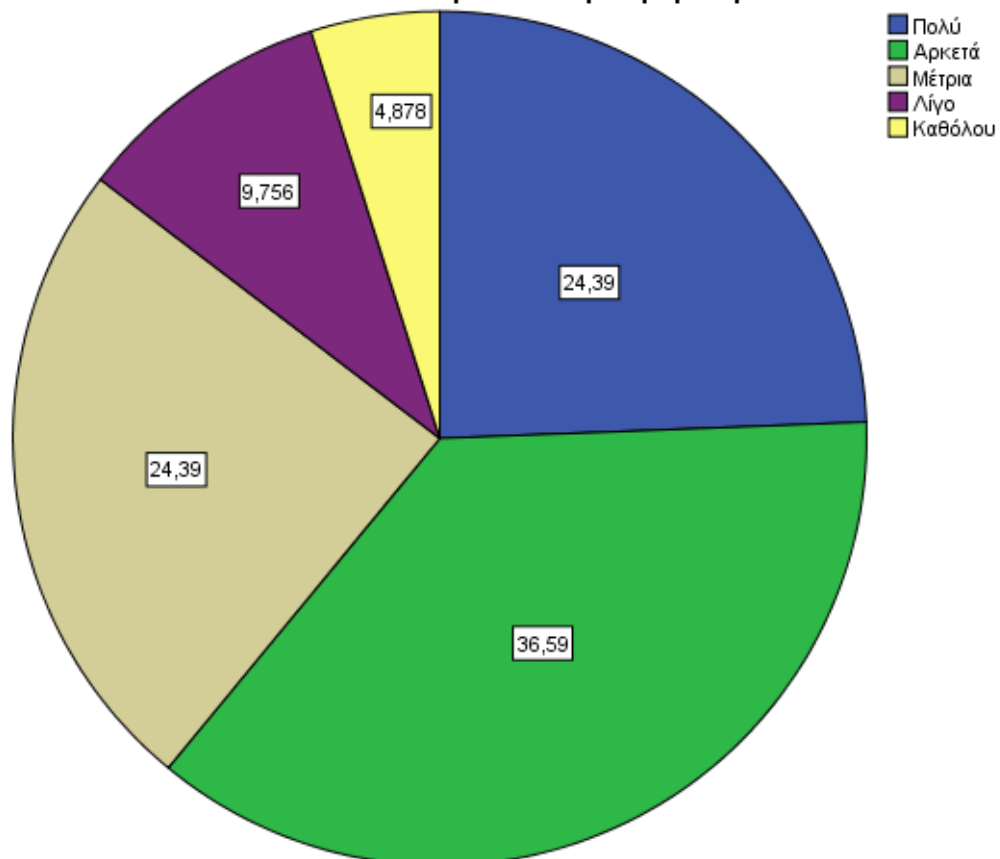

Διάγραμμα 25: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάζει η οικονομική κρίση το πλαίσιο αξιολόγησης των εκπαιδευτικών, καθώς και το εκπαιδευτικό τους έργο

Το 36,59% δήλωσε πως θεωρεί ότι η οικονομική κρίση επηρεάζει πολύ το πλαίσιο αξιολόγησης των εκπαιδευτικών και το εκπαιδευτικό τους έργο, το 31,71% ότι το επηρεάζει αρκετά, το 21,95% μέτρια, το 3,659% λίγο ενώ το 6,098% καθόλου.

6.26 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκαν οι ευκαιρίες για εκπαίδευση από την οικονομική κρίση

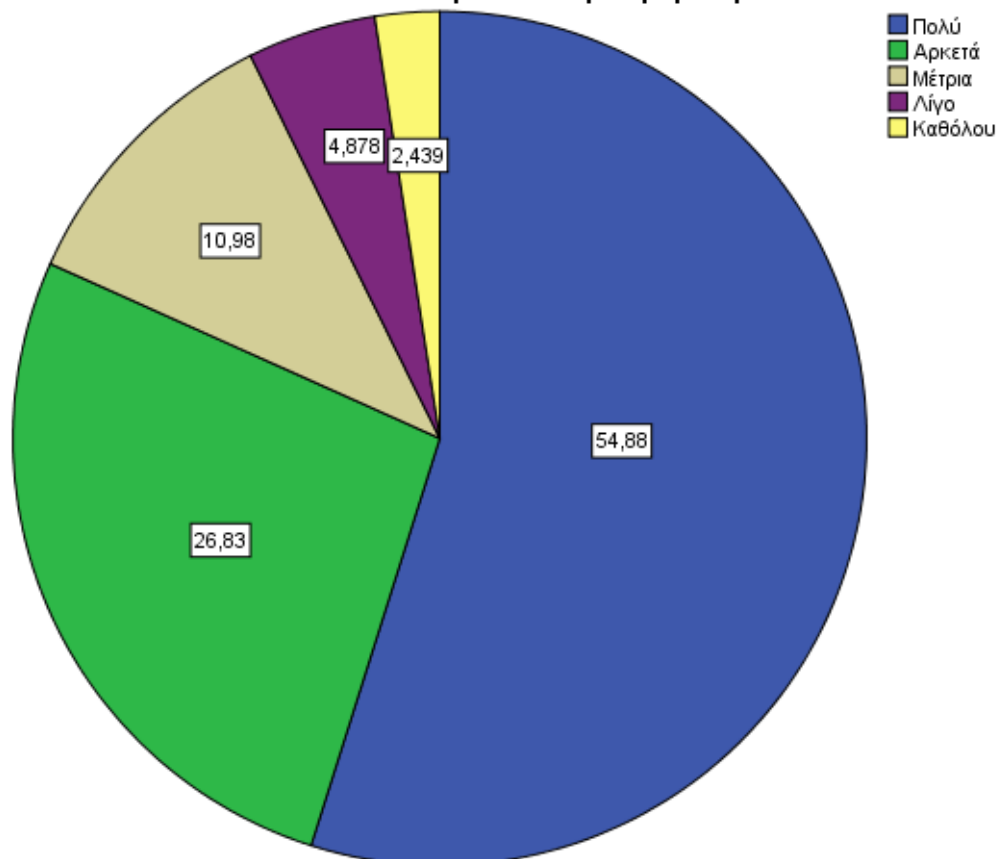

Διάγραμμα 26: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκαν οι ευκαιρίες για την εκπαίδευση από την οικονομική κρίση

Το 36,59% δήλωσε ότι πιστεύει ότι επηρεάστηκαν αρκετά οι ευκαιρίες για την εκπαίδευση από την οικονομική κρίση, το 24,39% ότι επηρεάστηκαν πολύ, ένα ίδιο ποσοστό δήλωσε ότι πιστεύει ότι επηρεάστηκαν μέτρια, το 9,756% ότι επηρεάστηκαν λίγο και το 4,878% ότι δεν επηρεάστηκαν καθόλου.

6.27 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η επαγγελματική εξουθένωση από την οικονομική κρίση

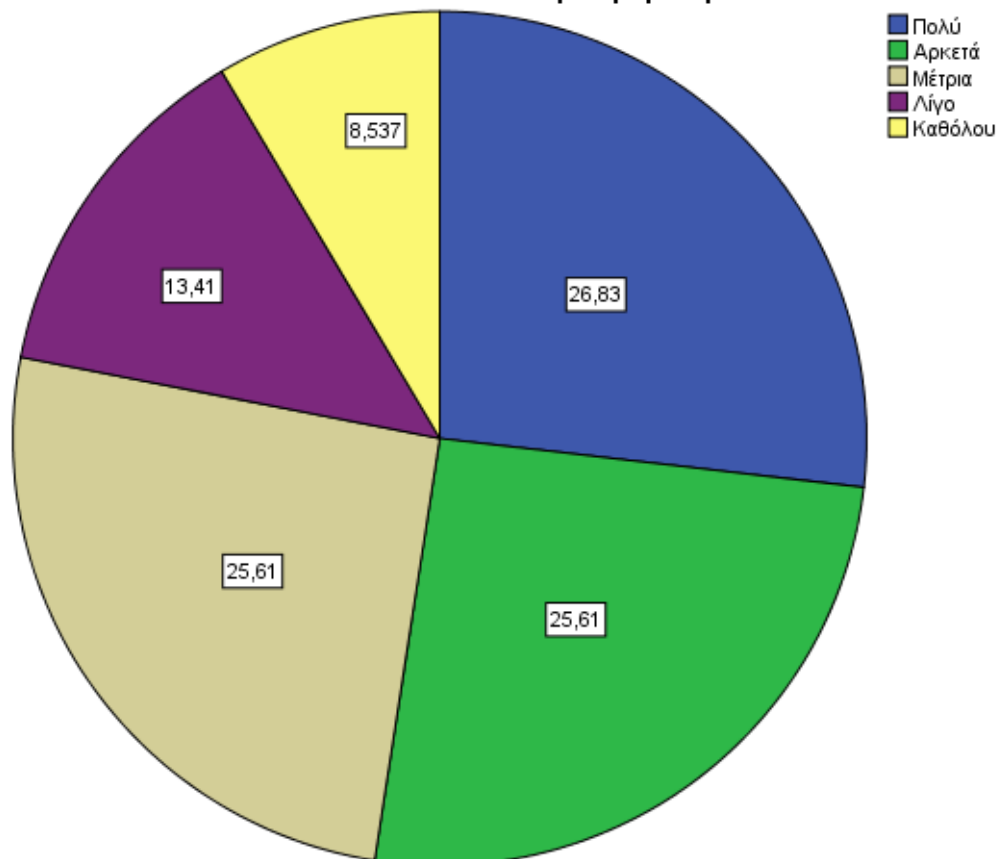

Διάγραμμα 27: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η επαγγελματική εξουθένωση από την οικονομική κρίση

Το 54,88% δήλωσε ότι θεωρεί ότι επηρεάστηκε κατά πολύ η επαγγελματική εξουθένωση από την οικονομική κρίση, το 26,83% ότι επηρεάστηκε αρκετά, το 10,98% ότι επηρεάστηκε μέτρια, το 4,878% ότι επηρεάστηκε λίγο ενώ το 2,439% ότι δεν επηρεάστηκε καθόλου.

6.28 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η διάθεση για εργασία από την οικονομική κρίση

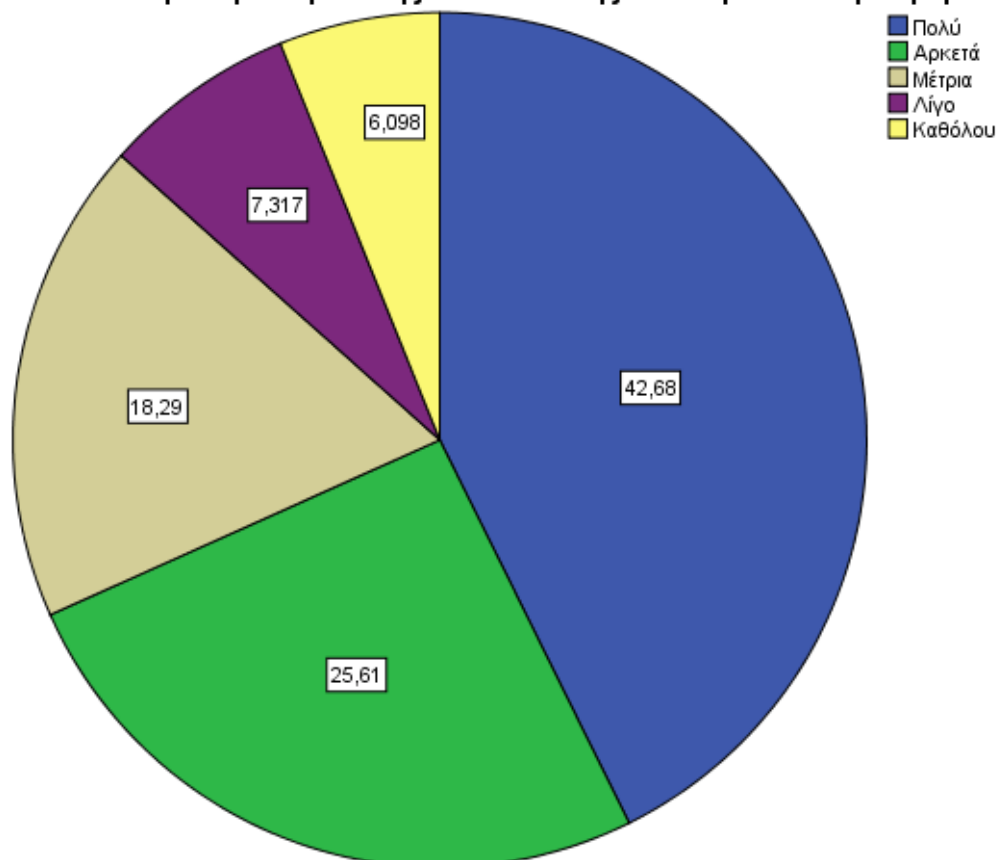

Διάγραμμα 28: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η διάθεση για εργασία από την οικονομική κρίση

Ένα ποσοστό της τάξεως του 25,61% δήλωσε πως θεωρεί ότι επηρεάστηκε αρκετά η διάθεση για εργασία από την οικονομική κρίση, ενώ ένα ίδιο ποσοστό δήλωσε ότι θεωρεί ότι επηρεάστηκε μέτρια. Το 26,83% δήλωσε ότι θεωρεί ότι επηρεάστηκε πολύ ενώ το 13,41% ότι επηρεάστηκε λίγο και το 8,537% ότι δεν επηρεάστηκε καθόλου.

6.29 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η αισιοδοξία των εκπαιδευτικών για την πορεία της εκπαίδευσης από την οικονομική κρίση

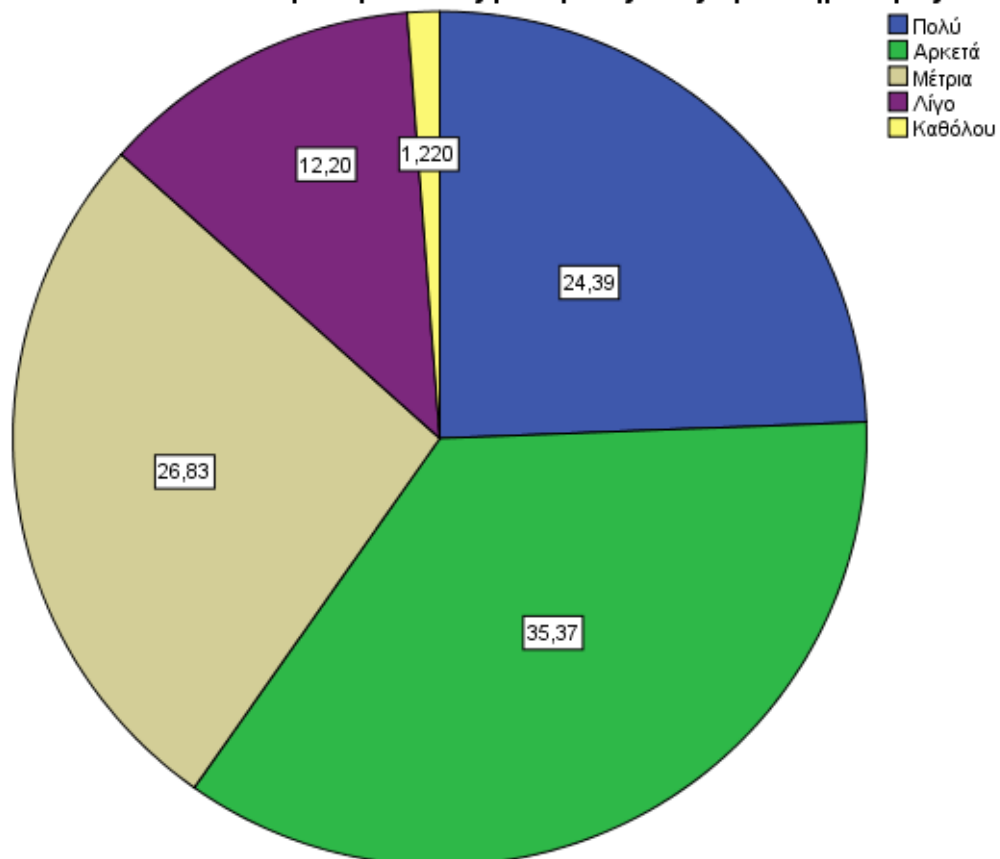

Διάγραμμα 29: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η αισιοδοξία των εκπαιδευτικών για την πορεία της εκπαίδευσης από την οικονομική κρίση

Το 42,68% δήλωσε ότι θεωρεί ότι επηρεάστηκε πολύ η αισιοδοξία των εκπαιδευτικών για την πορεία της εκπαίδευσης από την οικονομική κρίση, το 25,61% ότι επηρεάστηκε αρκετά, το 18,29% μέτρια, το 7,317% λίγο ενώ το 6,098% ότι δεν επηρεάστηκε καθόλου.

6.30 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ Η ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή και η ανταπόκριση των μαθητών στις μαθητικές τους δραστηριότητες

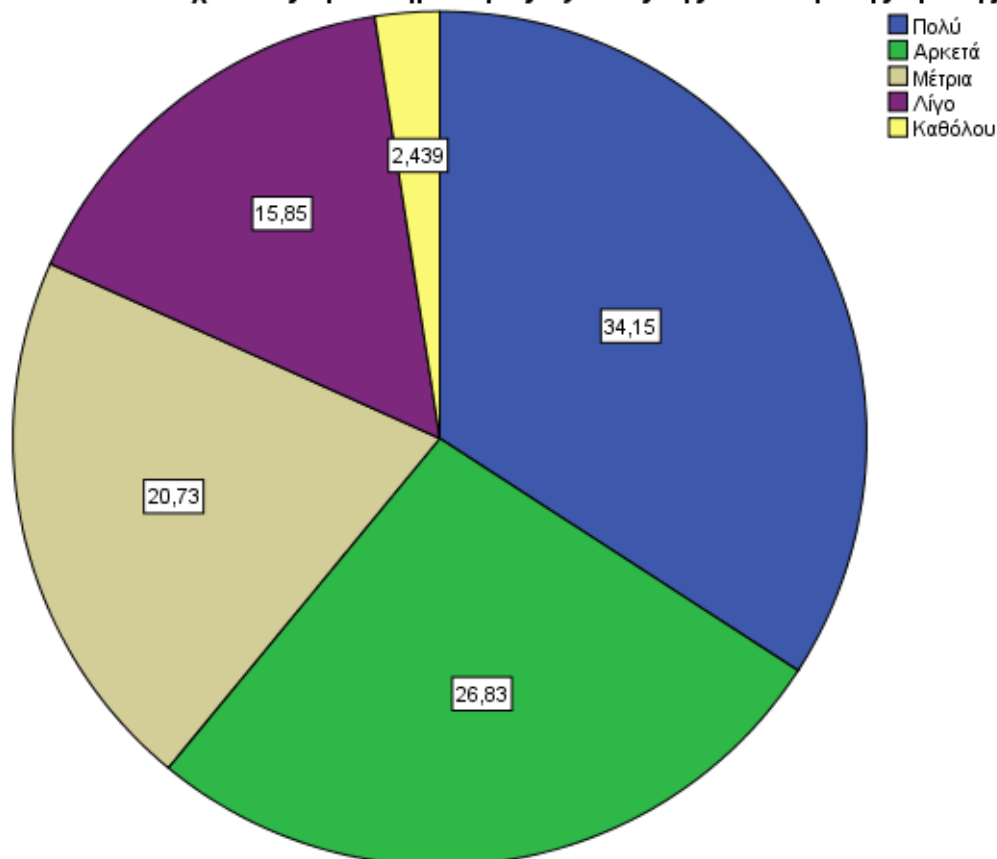

Διάγραμμα 30: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή και η ανταπόκριση των μαθητών στις μαθητικές τους δραστηριότητες

Το 24,39% θεωρεί ότι η οικονομική κρίση επηρέασε κατά πολύ τη συμμετοχή και την ανταπόκριση των μαθητών στις μαθητικές δραστηριότητές τους, το 35,37% ότι την επηρέασε αρκετά, το 26,83% μέτρια, το 12,20% λίγο και το 1,220% καθόλου.

6.31 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή των μαθητών στις σχολικές δραστηριότητες εξαιτίας της οικονομικής κρίσης

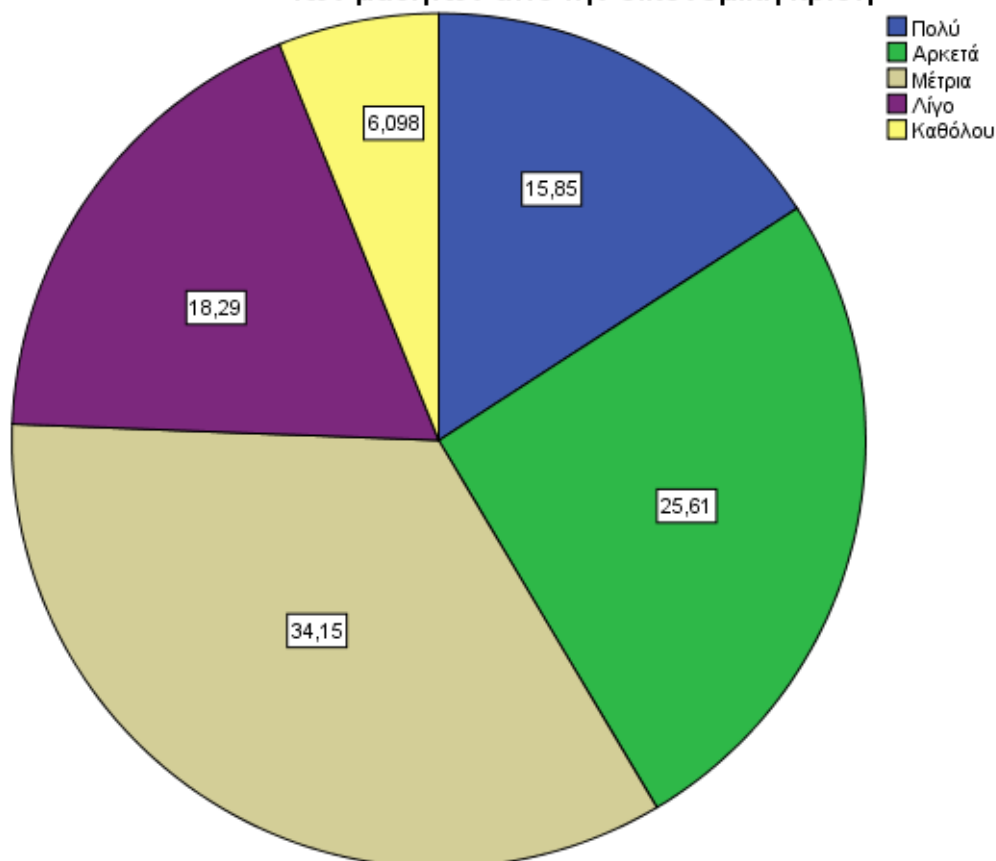

Διάγραμμα 31: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή των μαθητών στις σχολικές δραστηριότητες εξαιτίας της οικονομικής κρίσης

Το 34,15% θεωρεί ότι επηρεάστηκε κατά πολύ η συμμετοχή των μαθητών στις σχολικές δραστηριότητες λόγω της οικονομικής κρίσης, το 26,83% ότι επηρεάστηκε αρκετά, το 20,73% ότι επηρεάστηκε μέτρια, το 15,85% λίγο και το 2,439% ότι δεν επηρεάστηκε καθόλου.

6.32 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΑΠΡΟΣΚΟΠΤΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η απρόσκοπτη παρακολούθηση των μαθητών από την οικονομική κρίση

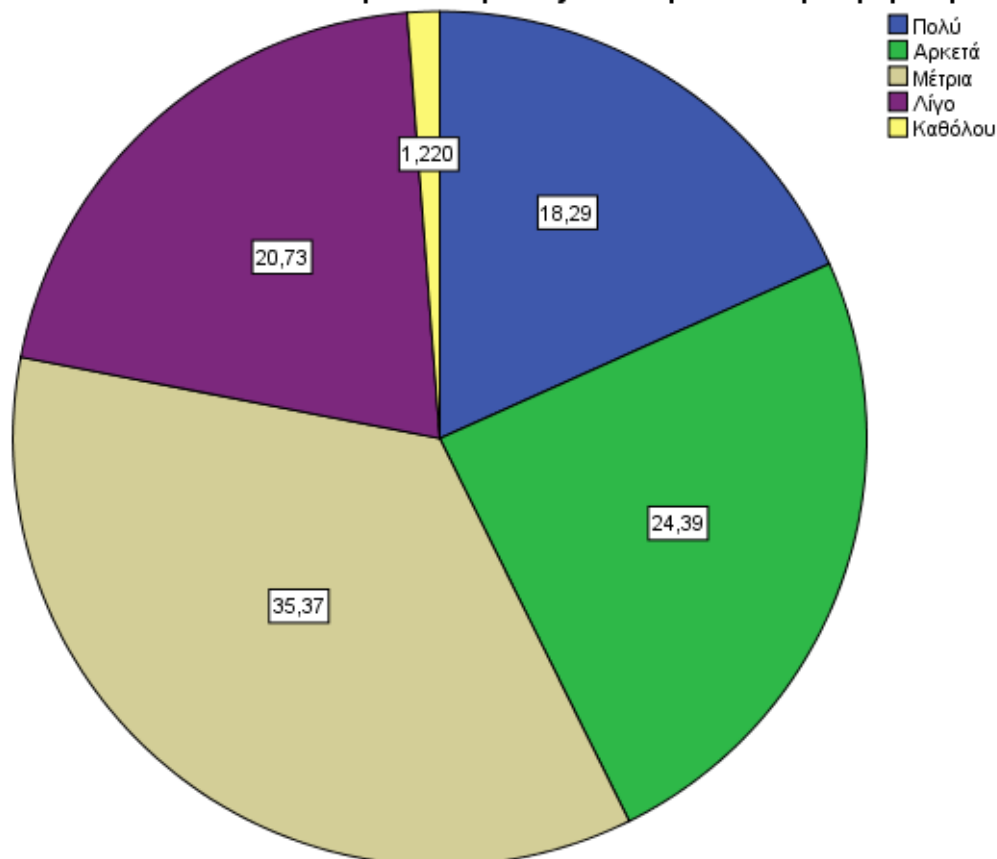

Διάγραμμα 32: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η απρόσκοπτη παρακολούθηση των μαθητών από την οικονομική κρίση

Το 15,85% θεωρεί ότι επηρεάστηκε κατά πολύ η απρόσκοπτη παρακολούθηση των μαθητών λόγω της οικονομικής κρίσης, το 25,61% ότι επηρεάστηκε αρκετά, το 34,15% ότι επηρεάστηκε μέτρια, το 18,29% λίγο και το 6,098% ότι δεν επηρεάστηκε καθόλου.

6.33 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΠΟΥ ΕΠΙΘΥΜΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή και η ενημέρωση που επιθυμούν οι γονείς από την οικονομική κρίση

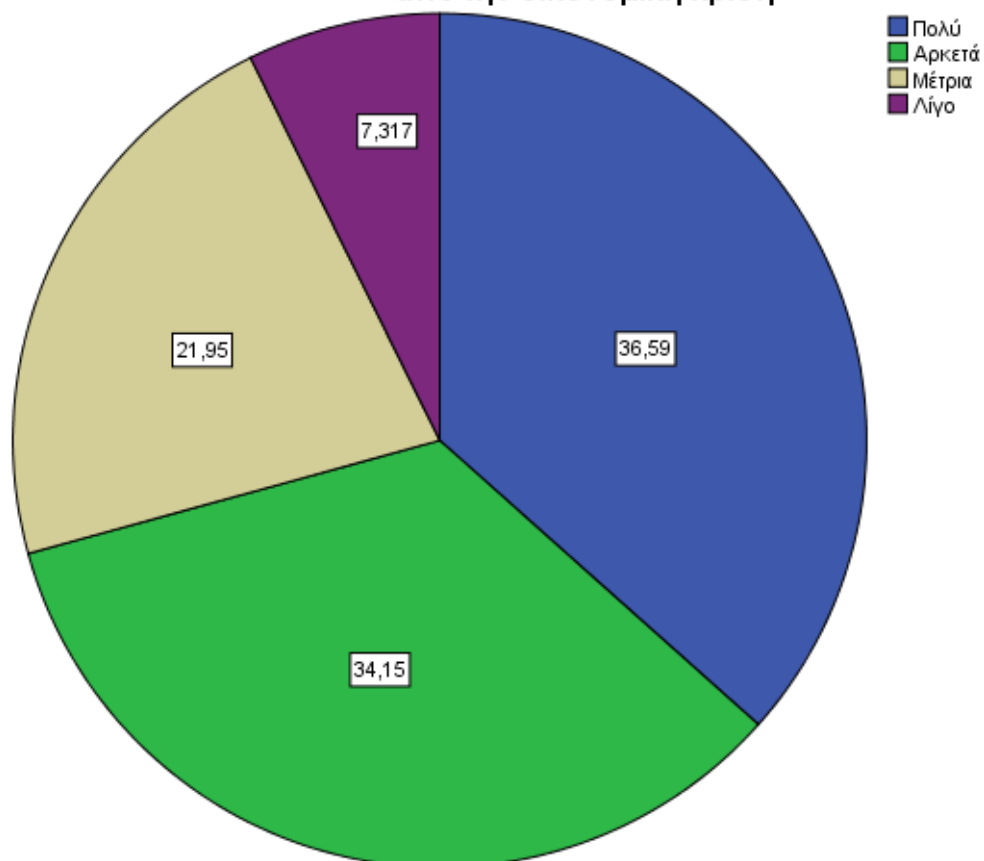

Διάγραμμα 33: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή και η ενημέρωση που επιθυμούν οι γονείς από την οικονομική κρίση

Το 18,29% θεωρεί ότι επηρεάστηκε κατά πολύ η συμμετοχή και η ενημέρωση που επιθυμούν οι γονείς λόγω της οικονομικής κρίσης, το 24,39% ότι επηρεάστηκε αρκετά, το 35,37% ότι επηρεάστηκε μέτρια, το 20,73% λίγο και το 1,220% ότι δεν επηρεάστηκε καθόλου.

6.34 ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκαν οι βασικές ανάγκες των μαθητών από την οικονομική κρίση

Διάγραμμα 34: Άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκαν οι βασικές ανάγκες των μαθητών από την οικονομική κρίση

Το 36,59% θεωρεί ότι επηρεάστηκαν κατά πολύ οι βασικές ανάγκες των μαθητών λόγω της οικονομικής κρίσης, το 34,15% ότι επηρεάστηκαν αρκετά, το 21,95% ότι επηρεάστηκαν μέτρια, το 7,317% λίγο και το 0% ότι δεν επηρεάστηκαν καθόλου.

6.35 ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗΣ

6.35.1 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΘΕΣΗ

Υπόθεση H₀: Το φύλο και η υπηρεσιακή θέση είναι δύο μεταβλητές ανεξάρτητες

Υπόθεση H₁: Το φύλο και η υπηρεσιακή θέση είναι δύο μεταβλητές εξαρτημένες

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,272 ^a	1	,004		
Continuity Correction ^b	5,997	1	,014		
Likelihood Ratio	10,489	1	,001		
Fisher's Exact Test				,006	,006
Linear-by-Linear Association	8,171	1	,004		
N of Valid Cases	82				

a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,63.

b. Computed only for a 2x2 table

Καθώς το $P\text{value} = 0,004 < 0,005$ τότε γίνεται αποδεκτή η υπόθεση H₁, άρα οι μεταβλητές μεταξύ τους είναι εξαρτημένες. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι το φύλο επηρεάζει την υπηρεσιακή θέση.

6.35.2 ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

Υπόθεση H₀: Το φύλο και η άποψη σχετικά με τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων της σχολικής μονάδας είναι δύο μεταβλητές ανεξάρτητες

Υπόθεση H₁: Το φύλο και η άποψη σχετικά με τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων της σχολικής μονάδας είναι δύο μεταβλητές εξαρτημένες

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,752 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	20,855	4	,000
Linear-by-Linear Association	10,836	1	,001
N of Valid Cases	82		

a. 5 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,44.

Καθώς το Pvalue = 0 < 0,05 τότε γίνεται αποδεκτή η υπόθεση H₁, άρα οι μεταβλητές μεταξύ τους είναι εξαρτημένες. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι το φύλο επηρεάζει την άποψη σχετικά με τη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων της σχολικής μονάδας.

6.35.3 ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΨΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Υπόθεση H₀: Η ηλικία και η άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή των μαθητών στις σχολικές δραστηριότητες λόγω της οικονομικής κρίσης είναι δύο μεταβλητές ανεξάρτητες

Υπόθεση H₁: Η ηλικία και η άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή των μαθητών στις σχολικές δραστηριότητες λόγω της οικονομικής κρίσης είναι δύο μεταβλητές εξαρτημένες

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	204,538 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	182,732	12	,000
Linear-by-Linear Association	75,289	1	,000
N of Valid Cases	82		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,34.

Καθώς το Pvalue = 0 < 0,05 τότε γίνεται αποδεκτή η υπόθεση H₁, άρα οι μεταβλητές μεταξύ τους είναι εξαρτημένες. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η ηλικία επηρεάζει την άποψη σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκε η συμμετοχή των μαθητών στις σχολικές δραστηριότητες λόγω της οικονομικής κρίσης

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να τεκμηριώσει και να συγκεντρώσει πληροφορίες για το πώς η πρόσφατη οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τη σχολική κοινότητα. Βασικός στόχος ήταν να δούμε πώς η κρίση επηρέασε τους δασκάλους, την ομαλή λειτουργία του σχολείου, καθώς και τα παιδιά και την καθημερινότητά τους στο σχολείο. Αρχικά, έγινε μια προσπάθεια να οριστεί εννοιολογικά η «σχολική κοινότητα» και τα συστατικά της μέρη. Για να τονιστούν τα καθήκοντα και οι ρόλοι κάθε ομάδας στο πλαίσιο της εύρυθμης λειτουργίας του σχολείου, έγινε προσπάθεια να τονιστεί η σημασία της κάθε ομάδας (μαθητές, γονείς και δάσκαλοι).

Είναι αναμφισβήτητο ότι σε περιόδους κρίσης, η στενή συνεργασία μεταξύ όλων των προαναφερθέντων ομάδων είναι καθοριστική για την επίλυση των ζητημάτων και των προκλήσεων που παρουσιάζονται. Είναι επίσης αλήθεια ότι κάθε μία από αυτές τις κατηγορίες επηρεάζεται από τις επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης με μοναδικό τρόπο. Η πιο πρόσφατη οικονομική κρίση που έπληξε το έθνος ήταν ιδιαίτερα σοβαρή και μακροχρόνια. Καμία χώρα της ΕΕ, όπως φαίνεται από τα οικονομικά στοιχεία (μεταβολή του ΑΕΠ), δεν γνώρισε οικονομική ύφεση στην κλίμακα που υπέστη η Ελλάδα.

Οι ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις είχαν σημαντικό αντίκτυπο τόσο στους δημόσιους όσο και στους ιδιωτικούς τομείς της ζωής. Φυσικά, όλες αυτές οι αλλαγές είχαν αντίκτυπο στην κοινωνία. Το 2013, εν μέσω κρίσης, το ποσοστό των παιδιών που κινδυνεύουν από παιδική φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό έφτασε το 38,1%, ένα κλασικό παράδειγμα του πώς η ανεργία, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός αυξήθηκαν σε επίπεδα ανήκουστα για το έθνος.

Η εκπαίδευση όπως και όλοι οι υπόλοιποι τομείς έπρεπε να αντιμετωπίσει αυτές τις επιπτώσεις τελικά. Τα ευρήματα της έρευνάς μας δείχνουν ότι η δημόσια χρηματοδότηση για την εκπαίδευση μειώθηκε δραματικά κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Λόγω της έλλειψης πόρων, τα σχολεία αναγκάστηκαν να αντιμετωπίσουν μια σειρά από προκλήσεις που καθιστούσαν αδύνατο να καλύψουν ακόμη και τις πιο βασικές υλικοτεχνικές τους ανάγκες (όπως η παροχή επαρκούς θέρμανσης). Οι οικογένειες των μαθητών επηρεάστηκαν επίσης από την οικονομία. Πολλοί γονείς είδαν σημαντικές

μειώσεις στους μισθούς, έπρεπε να πληρώσουν υπερβολικούς φόρους και έχασαν πολλές από τις δουλειές τους.

Όπως ήταν φυσικό, οι επιπτώσεις εξαπλώθηκαν στα παιδιά, επηρεάζοντας τόσο τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις όσο και τις θεμελιώδεις απαιτήσεις τους (τροφή, ένδυση). Οι δάσκαλοι επηρεάστηκαν και υπήρξαν μια σειρά αρνητικών επιπτώσεων σε αυτούς (περικοπές μισθών, αύξηση ωραρίου, διδασκαλία υπό δύσκολες συνθήκες και άλλα βάρη). Το 2017 ήταν η πρώτη χρονιά που αυξήθηκε ο προϋπολογισμός της εκπαίδευσης. Η οικονομία της χώρας εκείνη τη χρονιά και μέχρι την πανδημία COVID-19 φαίνεται να πηγαίνει καλύτερα, γεγονός που επιτρέπει στο Υπουργείο Παιδείας να διαθέσει περισσότερα χρήματα για τις εκπαιδευτικές ανάγκες.

Στην παρούσα μελέτη, επιδιώχθηκε η διερεύνηση των απόψεων εκπαιδευτικών και μελών του διευθυντικού προσωπικού των σχολικών μονάδων των περιοχών Ζωγράφου, Νέας Ερυθραίας Κηφισιάς, Αμπελοκήπων, Παλαιού Φαλήρου, Βούλας και Πειραιά, αναφορικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη σχολική κοινότητα. Μέσα από ποσοτική ανάλυση με ερωτηματολόγιο 34 ερωτήσεων που συλλέχθηκε το Δεκέμβριο του 2022 ολοκληρώθηκε η διερεύνηση. Η καταγραφή των αποτελεσμάτων ήταν ενδιαφέρουσα διαδικασία παρά το γεγονός ότι το δείγμα ήταν αρκετά περιορισμένο και εστιάζεται σε μία γεωγραφική περιοχή. Ωστόσο, ίσως παρουσίαζε ερευνητικό ενδιαφέρον να διεξαχθεί η έρευνα σε ένα ευρύτερο γεωγραφικό πλαίσιο με μεγαλύτερο δείγμα καθώς και σε βάθος χρόνου.

Από τα δεδομένα και τα συμπεράσματα της έρευνας έγινε σε μεγάλο βαθμό η κατανόηση βασικών και θεμελιωδών στοιχείων που αφορούν στην ουσία τις απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο εκπαιδευτικό σύστημα όπως προαναφέρθηκε. Το ερωτηματολόγιο και οι απαντήσεις που συμπεριλαμβάνονται σε αυτό περιλαμβάνουν στην ουσία τρεις διαφορετικούς άξονες που μπορούν ταυτόχρονα να συμβάλλουν στη συνδυαστική αξιολόγηση των συμπερασμάτων αλλά και της βιβλιογραφικής ανασκόπησης της έρευνας. Οι άξονες αυτοί αφορούν πιο συγκεκριμένα αρχικά την άποψη των ερωτηθέντων περί του μέσου όρου των χρημάτων που θεωρεί ότι δαπανά ο κάθε μαθητής καθώς και η σχολική μονάδα, τη γνώμη και την άποψη του εκπαιδευτικού προσωπικού για τη χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων και κατά πόσο αυτή επηρεάστηκε από την

οικονομική κρίση και την άποψη των ερωτηθέντων περί τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης αρχικά στη σχολική μονάδα και έπειτα στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές.

Στο πιο βασικό επίπεδο, ήταν προφανές ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα πίστευε ότι η κυβέρνηση δεν παρείχε όλους τους πόρους που απαιτούνται για την πραγματοποίηση των απαραίτητων ενεργειών. Ειδικότερα, ιδιωτικοί φορείς μπορούν να συμβάλουν σημαντικά σε αυτή την προσπάθεια και να δώσουν στα σχολεία τη χρηματοδότηση που χρειάζονται. Ως εκ τούτου, φάνηκε ότι τα περισσότερα άτομα πίστευαν ότι εφόσον οι δήμοι και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αποτελούν μέρος του δημόσιου τομέα, θα έπρεπε να είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση της κατανομής της χρηματοδότησης. Από τη συγκεκριμένη διαδικασία θα συγκεντρωθούν στην ουσία και τα απαραίτητα χρηματικά ποσά από τις κρατικές πηγές και τους οργανισμούς χρηματοδότησης.

Ωστόσο, για να αυξηθεί το ποσό των χρημάτων που συγκεντρώνονται για τις εκπαιδευτικές ομάδες, πρέπει να δραστηριοποιηθεί αποτελεσματικά και ο ιδιωτικός τομέας (Νοδάρα & Σελλά, 2015). Με άλλα λόγια, οι συμμετέχοντες φαίνεται να έχουν επικεντρώσει και στρέψει το ενδιαφέρον τους πρωτίστως προς ομάδες όπως ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων, καθώς και τα συμβούλια των εκπαιδευτικών. Εξάλλου, δεν πρέπει να παραβλέψουμε την πραγματικότητα ότι αυτά τα ίδια τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και οι φορείς είναι υπόλογα για τη συνεισφορά των απαραίτητων ποσών στη σχολική κοινότητα (Μπουλμπασάκου, Γιαννακόπουλος & Μήτρογλου, 2016).

Τα πιο σημαντικά και επείγοντα χρηματικά κεφάλαια που συγκεντρώθηκαν από τους γονείς είναι αυτά για αγορές εξοπλισμού και άλλες βασικές ανάγκες. Τα χρήματα που προέρχονται από άλλες ιδιωτικές επιχειρήσεις και οργανισμούς, από την άλλη, είναι ουσιαστικά περιορισμένα και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να δοθούν για την ικανοποίηση των προαναφερόμενων αναγκών, όπως αποδεικνύεται από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων. Στην πραγματικότητα, αυτό αποδεικνύεται από την πλειονότητα των επιλογών των συμμετεχόντων, οι οποίοι υπέδειξαν στο ερωτηματολόγιο σε αυτήν την περίπτωση απαντήσεις που καταδεικνύουν τη σημαντική, αν όχι ολοκληρωτική, αδιαφορία αυτών των μονάδων.

Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η εκπαιδευτική δύναμη στο σύνολό της, καθώς και το συμβούλιο των καθηγητών, έχουν δώσει και συνεχίζουν να δίνουν ένα

σημαντικό ποσό που δεν πρέπει να αγνοηθεί ή να μείνει εκτός μελέτης. Οι δάσκαλοι και οι εκπαιδευτικοί, δηλαδή αναλαμβάνουν συχνά πιο μεθοδική και ενεργό δράση έτσι ώστε να συγκεντρώσουν τα κατάλληλα ποσά που θα βοηθήσουν τελικά στην επίλυση των πολυάριθμων προκλήσεων που αντιμετωπίζει το σχολείο (Αποστολίδου, 2012; Μπουλμπασάκου, Γιαννακόπουλος & Μήτρογλου, 2016).

Ωστόσο, η σειρά με την οποία πληρούνται οι απαιτήσεις είναι εξίσου σημαντική. Ειδικότερα, η πλειονότητα των συμμετεχόντων συμφώνησε ότι το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης πρέπει πραγματικά να διατεθεί σε μισθούς των εκπαιδευτικών καθώς και σε εργαλεία υποστήριξης και υλικοτεχνική υποδομή, τα οποία μπορεί να είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας. Η πιθανή σημασία αυτών των μέσων και τα εργαλεία που μπορούν να εξασφαλιστούν ως αποτέλεσμα της επαφής μαζί τους μπορούν τελικά να προσφέρουν τα ανάλογα οφέλη για την επίδοση των μαθητών. Εντός αυτού του πλαισίου διαφαίνεται καθαρά πλέον το ενδιαφέρον που επιδεικνύουν όσοι συμμετείχαν αναφορικά με τη χρηματοδότηση αυτών των παραγόντων και τομέων (Τσανάκας, Μεράκος, Μήτρου κ.ά., 2018).

Άλλωστε σωστό θα ήταν να ληφθούν υπόψη και τα βασικά στοιχεία αναφορικά με την ταυτότητα των ερωτηθέντων. Το σύνολο των ερωτηθέντων ήταν εκπαιδευτικοί και αυτό δείχνει επακριβώς και το ρόλο της ταυτότητας των προσώπων για την επιλογή των αντίστοιχων απαντήσεων και την εξαγωγή των ανάλογων συμπερασμάτων. Είναι δηλαδή απόλυτα σαφές και δεν δημιουργεί εντύπωση ότι οι εκπαιδευτικοί που έλαβαν μέρος θεωρούν σημαντικότερη την αύξηση του μισθού αλλά και τη χρηματοδότηση υλικοτεχνικών μέσων που θα βοηθήσουν το επάγγελμά τους και θα κάνουν ευκολότερη την καθημερινότητά τους (Ραφτοπούλου, 2015).

Αυτό δίνει τελικά στον ερευνητή το κίνητρο να συνειδητοποιήσει ότι οι άνθρωποι που έχουν άμεση επαφή με την ελληνική διοίκηση και την εκπαίδευση μπορούν να κατανοήσουν ως ένα βαθμό τα ζητήματα που καλείται να αντιμετωπίσει το ίδιο το κράτος. Το τελευταίο έχει συναντήσει συχνά δυσκολίες που ήταν αδύνατο να φανταστεί κανείς. Ως αποτέλεσμα, δεν μπορεί επίσης να παίξει τον ρόλο που επιθυμεί και να προχωρήσει προς έναν πιο αντικειμενικά σωστό και σημαντικό χειρισμό των προβλημάτων. Οι πολίτες δηλαδή, έχουν τη δυνατότητα συνειδητοποίησης και της ανικανότητας οργάνωσης και αυτοδιαχείρισης του κράτους μέσα στο εν λόγω πλαίσιο και έτσι κατανοούν καλύτερα και την αξία του. Η Κεντρική Διοίκηση διαθέτει στην

υπευθυνότητά της διαφορετικά θέματα και τομείς(Παριανού, Πρωτογεράκη & Σπυριδάκη, 2016). Φυσικό επακόλουθο λοιπόν αποτελεί το γεγονός ότι δεν μπορεί να εξυπηρετήσει μόνο έναν (τον εκπαιδευτικό) αλλά μοιράζει τους οικονομικούς πόρους σε μία πιο σταθερή βάση έτσι ώστε να καταφέρει το μέγιστο δυνατό σε μία δύσκολη περίοδο για τη χώρα μας (Φυσάκη, 2017).

Η Ελλάδα ξοδεύει λιγότερα για την εκπαίδευση από οποιαδήποτε άλλη χώρα του ΟΟΣΑ, αντιπροσωπεύοντας μόνο το 6,6% των συνολικών δαπανών, κάτι που απαιτεί από τις οικογένειες να πληρώνουν για ιδιωτικά σχολεία, δίδακτρα και ιδιαίτερα μαθήματα από την τσέπη τους (Σπυροπούλου, Κόνταρης & Αντωνακάκη, 2010). Αυτό το εύρημα υποστηρίζεται από τη βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε σε αυτή τη μελέτη για την ανάλυση του θέματος. Πουθενά στον κόσμο το κράτος δεν χρηματοδοτεί την εκπαίδευση με τόσο μικρό ποσό. Μόνο το 6,6% του προϋπολογισμού διατέθηκε για την εκπαίδευση το 2004, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ, σε σύγκριση με 14,2% στην Ελβετία, 15,3% στη Νορβηγία, 22,4% στο φτωχό Μεξικό και 12,9% στην Ουγγαρία (Βλάχος, Δαγκλής, Γκλαβάς κ.ά., 2010).

Η Ελλάδα συνεισφέρει λιγότερο στην εκπαίδευση συνολικά από οποιαδήποτε από τις άλλες 30 οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες μέλη, ακόμη και στη βασική και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ως ποσοστό του ΑΕΠ). Συνεχίζει να ξοδεύει λιγότερα από τη γειτονική Τουρκία, πληρώνει μέσους μισθούς και προσφέρει λίγες ευκαιρίες για συμπληρωματικά επιδόματα (Βλάμης, 2017). Εξαιτίας όλων αυτών, το εισόδημα των φοιτητών με τη μορφή υποτροφιών ή υποτροφιών συνεχίζει να είναι εξαιρετικά χαμηλό, αντιπροσωπεύοντας μόνο το 6,4% των δαπανών της δημόσιας εκπαίδευσης, σε αντίθεση με το 30% στη Δανία (Σκλάβος, 2014).

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να συμπεριληφθεί ένας ακόμη παράγοντας σε σχέση με την οικονομική κατάσταση και το εκπαιδευτικό σύστημα του έθνους μας. Στην Ελλάδα, όπου το ποσοστό εγγραφής στην προσχολική ηλικία για παιδιά 4 ετών ήταν 25% (δηλαδή 1 στα 4 παιδιά), η σχετική αναλογία ΕΕ.25 ήταν 8/10. Το αντίστοιχο ποσοστό συμμετοχής για το ίδιο εκπαιδευτικό επίπεδο στα παιδιά ηλικίας 5 ετών είναι 83,5%. Ως απεικόνιση της τυπικής προσχολικής ηλικίας στην Ελλάδα (Μπίζιος, 2019).

Ως γενίκευση, μπορούμε να πούμε ότι δεν υπάρχουν πολλές σημαντικές διακρίσεις μεταξύ του συνόλου των απαντήσεων και του αριθμού των ερωτήσεων που τέθηκαν. Σε μερικές από αυτές, υπήρξε πλήρης συμφωνία σχετικά με τις απαντήσεις που

υπογράμμισαν τις συνέπειες της κρίσης και επαλήθευσαν σε σημαντικό βαθμό προηγούμενη σχετική έρευνα (Σαρρή, 2018· Σκλάβος, 2014· Κόσυβα, 2017), καθώς και τα ευρήματα της εκτεταμένη έρευνα του έργου TOCSIN.

Μερικά από τα ευρήματα περιελάμβαναν τη σχεδόν ομόφωνη συμφωνία των ερωτηθέντων σχετικά με το πώς η κρίση επηρέασε τις θεμελιώδεις απαιτήσεις των παιδιών, την αποτυχία τους να εκπληρώσουν τις μαθησιακές τους υποχρεώσεις και πώς επηρέασε τη συμμετοχή των γονέων σε εξωσχολικές δραστηριότητες. Δεν υπήρχε αμφιβολία ότι οι οικονομικές επιπτώσεις και η πίεση των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους ζωή ήταν σοβαρές (π.χ. επαγγελματική εξουθένωση).

Τέλος, είναι προφανές ότι δεν αντιλαμβάνονται μεγάλη εξέλιξη τα τελευταία χρόνια και εκφράζουν τον σκεπτικισμό τους για το μέλλον της εκπαίδευσης. Οι δάσκαλοι συμφώνησαν συντριπτικά για τον τρόπο με τον οποίο επηρεάστηκαν τα έξοδα της σχολικής μονάδας απαντώντας σε ερωτήσεις σχετικά με τις συνέπειες που είχαν στο σχολείο. Και οι 86 απαντήσεις που ελήφθησαν σχετικά με την ικανοποίηση των βασικών αναγκών έδειξαν την επικείμενη μείωση των δαπανών. Όπως αποδεικνύεται και αναφέρθηκε και παραπάνω, η έλλειψη βασικού απαραίτητου εξοπλισμού καθώς και η ανεπαρκής θέρμανση των σχολικών μονάδων έχουν προκαλέσει μια αίσθηση απογοήτευσης στην ατμόσφαιρα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Κάτι ανάλογο αντικατοπτρίζει και η έρευνα που διεξήγαγε η Ζιοντάκη (2017), η οποία σχετίζεται τόσο με τα ευρήματα της ανεπαρκούς θέρμανσης όσο και με την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου.

Ο αντίκτυπος της αύξησης των μαθητών ήταν λιγότερο αισθητή, ενώ η απουσία διδακτικού προσωπικού έγινε πιο έντονα αισθητή στο 50% των ερωτηθέντων. Μάλιστα, αν λάβουμε υπόψη τις επιπτώσεις της έλλειψης εκπαιδευτικού προσωπικού σε οποιαδήποτε ειδικότητα, δεν είναι ένα μικρό ποσοστό. Επιπλέον οι συμμετέχοντες αναφέρουν οικονομικές και ψυχολογικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην καθημερινή τους ζωή.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις, η εφαρμογή των νομικών απαιτήσεων προκάλεσε αντίκτυπο κατά «πολύ» ή «αρκετά» στο 97% των ερωτηθέντων. Ως αποτέλεσμα, οι δάσκαλοι πιστεύουν ότι οι επιλογές τους για πρόσθετη κατάρτιση ήταν περιορισμένες, γεγονός που τους κάνει να αισθάνονται άβολα επειδή θεωρούν αυτή την εκπαίδευση ως ένα κρίσιμο εργαλείο για την προώθηση της επαγγελματικής τους ανάπτυξης και

την επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων. Η ψυχολογία των εκπαιδευτικών, η οποία συμβάλλει στην ποιότητα του εκπαιδευτικού τους έργου, χαρακτηρίζεται από εξουθένωση.

Τα ευρήματα άλλων ερευνών (π.χ. Μπιτσακάκη, 2018) και τα ερευνητικά δεδομένα στην παρούσα μελέτη, καθώς και οι απόψεις των ερωτηθέντων, φαίνεται να υποστηρίζουν το βάρος της επαγγελματικής εξουθένωσής τους. Σύμφωνα με τα ευρήματα, υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ του στρες και της εξουθένωσης, με το αυξανόμενο άγχος ή το στρες να επιβαρύνουν περισσότερο την επαγγελματική εξουθένωση, επειδή αυτά τα συναισθήματα είναι η βασική αιτία της. Ένας δάσκαλος μπορεί να έχει μια ποικιλία αρνητικών επιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένης της απόγνωσης, μιας κακής στάσης απέναντι στη δουλειά του και ψυχολογικής κατάρρευσης. Παρά το ότι η οικονομική κρίση έχει σαφώς αντίκτυπο στην εξουθένωσή τους, δεν είχε μεγάλο αντίκτυπο στη στάση και το ζήλο που εκδηλώνουν κατά τη διδασκαλία, σύμφωνα με τα σχόλια και τις απαντήσεις που συγκεντρώσαμε. Αυτό έχει να κάνει με τον επαγγελματισμό και την ειλικρίνεια των καθηγητών, που βάζουν τις ανάγκες των μαθητών πάνω από τα δικά τους προβλήματα. Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα περιγράφονται λεπτομερώς στις οριστικές πτυχές της μελέτης μας.

Προτάσεις Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Το εκπαιδευτικό τοπίο έχει υποστεί πολλές, σημαντικές προσαρμογές πρόσφατα. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις, που ως επί το πλείστον πραγματοποιήθηκαν χωρίς επαρκή προγραμματισμό και προετοιμασία κατά τη διάρκεια της «δίνης» της οικονομικής κατάρρευσης, είχαν ποικίλες δυσμενείς επιπτώσεις. Οι δάσκαλοι έπρεπε να επιβλέπουν σημαντικές αλλαγές στο χώρο εργασίας τους, κάτι που ουσιαστικά έκανε τη δουλειά τους πιο δύσκολη και υποβαθμισμένη. Οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν πλέον μια πολυεπίπεδη και πολύπλευρη λειτουργία ως αποτέλεσμα της σύγχρονης εκπαιδευτικής πολιτικής. Η έμφαση αυτής της θέσης είναι στο διοικητικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο.

Επομένως, ακόμη και όταν πληγεί οι ίδιοι από την οικονομική κρίση, οι εκπαιδευτικοί αναμένεται να εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους με συνέπεια και σεβασμό προς τον μαθητή. Η παροχή κινήτρων στους εκπαιδευτές για να αναπτύξουν την ψυχολογία τους, να χρησιμοποιήσουν τις εκτεταμένες γνώσεις τους και να ενεργοποιήσουν και να υιοθετήσουν τεχνικές για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων

είναι ζωτικής σημασίας σε αυτήν την κατάσταση. Θα πρέπει να ενισχυθεί ο θεμελιώδης εξοπλισμός και θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν σεμινάρια κατάρτισης για την αύξηση των παιδαγωγικών και διοικητικών δεξιοτήτων τους, προκειμένου να διευκολυνθεί η εργασία τους με όσο το δυνατόν λιγότερες υλικές απώλειες.

Με απώτερο στόχο τη διατήρηση της ομαλής λειτουργίας της σχολικής μονάδας, η συνεργασία με άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας κρίνεται αναμφίβολα ζωτικής σημασίας, ιδιαίτερα με γονείς και τοπικούς φορείς. Το κράτος θα πρέπει να βοηθά τους εκπαιδευτικούς ενώ ταυτόχρονα να τους ενθαρρύνει να αγκαλιάσουν το «νέο». Είναι προφανές ότι η οικονομική κρίση του έθνους είχε ως αποτέλεσμα σημαντικά εκπαιδευτικά ζητήματα, τα οποία αντικατοπτρίστηκαν στη σχολική κοινότητα. Οι δάσκαλοι καταβάλλουν προσπάθεια να επιτύχουν τους εκπαιδευτικούς στόχους που θέτουν προς όφελος των μαθητών τους χρησιμοποιώντας όποιους πόρους έχουν στη διάθεσή τους.

Ενώ έχει σημειωθεί αύξηση στον προϋπολογισμό της εκπαίδευσης τα τελευταία τρία χρόνια (πριν το ξέσπασμα της πανδημίας), αυτό δεν αντικατοπτρίζεται στις καθημερινές δραστηριότητες της σχολικής κοινότητας, επομένως θεωρείται απαραίτητο οι αρχές να λάβουν υπόψη τις απαντήσεις που ελήφθησαν σχετικά με τη βελτίωση των συνθηκών τα τελευταία χρόνια. Τέλος, χρειάζεται περισσότερη έρευνα και προβληματισμός σχετικά με την απαισιοδοξία των εκπαιδευτικών για το μέλλον της εκπαίδευσης. Προκειμένου να βελτιωθεί τελικά η σχολική κοινότητα, συνιστάται η έρευνα σε ένα ευρύτερο δείγμα και η επανεξέταση του θέματος με ταυτόχρονη μείωση του δικτύου αιτιών και αναζήτησης λύσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αυγητίδου, Σ., Κορίνια, Ε., Λυκομήτρου, Σ., Αλεξίου, Β., Ανδρούσου, Α., Κακανά, Δ., Τσάφος, Β. & Κουσαξίδης Κ. (2016). *Αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης στην εκπαίδευση: Απόψεις και πρακτικές διευθυντών και προϊσταμένων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Έρευνα στην Εκπαίδευση*, Τόμος 5, Τεύχος 1, σσ. 172-185.

Βαγιανός, Δ., Βέττας, Ν. & Μεγήρ, Κ. (2010). *Η Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και Ευκαιρίες σε μια κρίσιμη συγκυρία*. Διαθέσιμο στο <http://greekeconomistsforreform.com/>

Γαλανάκη, Ε., (2015). *Ψυχοκοινωνική Υποστήριξη Παιδιών και Εφήβων σε συνθήκες οικονομικής κρίσης. Οδηγίες για γονείς*. ΕΚΠΑ, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εργαστήριο Ψυχολογίας.

Γιωτάκος, Ο. (2010). *Οικονομική κρίση και ψυχική υγεία*. Ψυχιατρική, 21(3), σσ.195-204.

Ζιωντάκη, Ζ. (2014). *Απόψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την οικονομική κρίση: οι επιπτώσεις της συρρίκνωσης των μισθών και των εκπαιδευτικών όρων στο εκπαιδευτικό έργο*. Μεταπτυχιακή εργασία. Φιλοσοφική Σχολή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής. Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης.

INE, (2008). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.

ΙΟΒΕ: *Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Κρίση και εξέλιξη της δημόσιας και ιδιωτικής δαπάνης*.

Κελπανίδης, Μ. (2012). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: θεωρίες και πραγματικότητα*. Εκδόσεις Ζυγός.

Κορδής, Ν. (2017). *Οι επιπτώσεις της κρίσης στην εκπαίδευση*. Διαθέσιμο στο: https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/1_5.pdf

Κότιος, Α. & Παυλίδης, Γ. (2011). *Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις*. Εκδόσεις Rosili.

Κούλα, Β. (2011). *Διαπροσωπικές σχέσεις διευθυντή και εκπαιδευτικών και θεωρίες διοίκησης*. Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη.

- Κουσούνη, Δ. (2018). *Οικονομική κρίση και εκπαιδευτική πολιτική- ο σύγχρονος ρόλος και η αποστολή του νηπιαγωγείου*. Μεταπτυχιακή εργασία. Τμήμα επιστήμων προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης. Τμήμα οικονομικών επιστήμων. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Κουφάρης, Γ. (2010). *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*. Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος.
- Μηλιός, Γ., Δημούλης, Δ. & Οικονομάκης, Γ. (2005). *Η θεωρία του Μαρξ για τον καπιταλισμό. Πλευρές μιας θεωρητικής ρήξης*. Εκδόσεις: Νήσος.
- Μπαλούρδος, Δ. (2013). *Στα επίπεδα του 1994 η φτώχεια στην Ελλάδα*. Η Αυγή Διαθέσιμο στο: <http://www.avgi.gr/article/1275996/staepipeda-tou-1994-i-ftoxeiastin-ellada>
- Μυλωνάς, Ζ. (2005). *Διευθυντής και Αποτελεσματική Σχολική Μονάδα*. Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη.
- Ντολιοπούλου, Ε. (2015). *Οι επιπτώσεις της φτώχειας γενικότερα και στα παιδιά ειδικότερα και πιθανοί τρόποι παρεμβάσεων για την πρόληψη και την μείωση της*. Έρευνα στην εκπαίδευση, Τόμος 3.
- Παπάς, Α. (1995). *Σύγχρονη Θεωρία και Πράξη της Παιδείας*, τ. Α & Β'. Εκδόσεις Δελφοί.
- Σαϊτής, Χ. (2008). *Ο Διευθυντής στο Δημόσιο Σχολείο*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Σκλάβος, Δ. (2014). *Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην Ελληνική Τοπική Εκπαίδευση*. Μεταπτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Πάτρας. Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία.
- Σκουρής, Β. (1995). *Δίκαιο της Παιδείας*. Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Στραβάκου, Π. (2003). *Ο Διευθυντής της Σχολικής Μονάδας Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Θεωρητική ανάλυση και εμπειρική διερεύνηση*. Εκδόσεις, Αφωφ Κυριακίδη.
- Τσιάκιρος, Α. & Πασιαρδής, Π. (2002). *Επαγγελματικό άγχος εκπαιδευτικών και διευθυντών σχολείων: μια ποιοτική προσέγγιση*. Παιδαγωγική Επιθεώρηση, Τεύχος 33, σσ. 195-213.
- Χάλαρη, Μ. (2017). Κοινωνική και οικονομική κρίση στην Ελλάδα και οι νέες προκλήσεις που προκύπτουν για την εκπαίδευση: Εμπειρίες, Νοηματοδοτήσεις και προβολές στον λόγο των εκπαιδευτικών. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/324163915_E_KOINONIKE_KAI_OIKONOMIKE_KRISE_STEN_ELLADA_KAI_OI_NEES_PROKLESEIS_POU_PROKYP_TOUN_GIA_TEN_EKPAIDEUSE_EMPEIRIES_NOEMATODOTESEIS_KAI_PROBOLES_STON_LOGO_TON_EKPAIDEUTIKON

Χαραμή, Π. & Κοτσιφάκης, Θ. (2005). *Πολιτικές επιμόρφωσης εκπαιδευτικών 1992-2004: Αξίες, σκοποί, προγράμματα*. Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Χατζηχρήστου, Χ. (2013). *Πολυεπίπεδες παρεμβάσεις στη σχολική κοινότητα την περίοδο της οικονομικής κρίσης*. Νέα Υγεία, Τεύχος 80.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Apple, M. W. (Ed.) (2010). *Global crises, social justice, and education*. Routledge.

Brauckmann, S. & Pashiardis, P. (2008). *Νέα Εκπαιδευτική Πολιτική και Εκπαιδευτική Ηγεσία: Εξερευνώντας τα θεμέλια μιας Νέας Σχέσης. Πρακτικά Επιμόρφωσης Στελεχών της Εκπαίδευσης: Δράσεις-Αποτελέσματα-Προοπτικές*. Διαθέσιμο στο: http://www.pischools.gr/programs/epim_stelexoi/praktika/praktika.pdf

Chalari, M. (2016). *Critical Review Crisis, Austerity and its Impact on Education in Europe and Greece*. Educate, Vol. 16, No. 1, p. 15-24. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/317647723_Critical_Review_Crisis_Austerity_and_its_Impact_on_Education_in_Europe_and_Greece

Dreux, G. (2013). *On not addressing the crisis: neo-liberal reform and the new capitalist school*. In K. Jones (Ed.), *Education and Europe: the Politics of Austerity*. London: Radicaledbooks. Διαθέσιμο στο: <https://radicaledbks.files.wordpress.com/2013/09/education-ineurope.pdf>

Eurochild Report, (2012). *How the economic and financial crisis is affecting children & young people in Europe*. Based on evidence collected through Eurochild membership.

Gamble, A. (2009). *The spectre at the feast*. Palgrave Macmillan.

Hendrickson, B. (1979). *Teacher Burnout: How to Recognize it? What to do about it*. Learning, 7 p. 37-39.

Hoy, W.K., & Miskel, C. (2008). *Educational Administration: Theory, Research, and Practise*. 8th edition.

Innes, R. (2013). *Italian Education: Between Reform and Restoration*. In K. Jones (Ed.), *Education and Europe: the Politics of Austerity*. Radicaledbooks.

Jarabkowski, L. (2001). *Emotional labour in educational research*. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/285033023_Emotional_labour_in_educational_research

Koutsampelas, C., Andreou, S.N., Dimopoulos, K. and Papaloi, E. (2020). *Austerity, Economic Crisis and Children: Experiences from Cyprus*. In S.M. Hall, J. Horton, H. Pimlott-Wilson (eds.), *Austerity Across Europe*, Routledge (forthcoming).

Romanias, G. (2009). *The consequences of the crisis and the development of the unemployment in our country.* (in Greek), Newspaper: Vima, 28 December, p. 25.

Shafiq M. N. (2010). *The effect of an economic crisis on educational outcomes: An economic framework and review of the Evidence.* Current Issues in Comparative Education, vol. 12, Issue 2 , p. 5-13.